

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
Katedra politologie

Blondelovo a Siaroffovo pojetí a typologie stranických
systémů

Diplomová práce

Filip Bršťák

Vedoucí práce: prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.

UČO: 397289

Obor: Politologie

Imatrikulační ročník: 2011

Brno 2013

Věnováno babičce Jitce

Prohlášení o autorství práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Blondelovo a Siaroffovo pojetí a typologie stranických systémů* vypracoval samostatně a použil jen zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Brně 13. 5. 2013

.....

podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. PhDr. Maxmiliánu Strmiskovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, rady a inspiraci při psaní této práce. Dále děkuji své rodině za podporu jak při vytváření této práce, tak v průběhu celého studia.

Obsah

1. Úvod	1
2. Podoba stranického systému	3
2.1 Definice stranického systému.....	3
2.2 Přístupy, dimenze, prostor a proměnné ve stranickém systému	7
2.2.1 Přístupy ve stranickém systému	7
2.2.2 Dimenze ve stranických systémech.....	10
2.2.3 Prostor ve stranickém systému	12
2.2.4 Proměnné ve stranickém systému	17
2.3 Jiné parametry stranických systémů.....	22
2.3.1 Výzkum stranických systémů v nedemokratických režimech	22
2.3.2 Formát a mechanismus stranického systému	24
3. Výběr metody, výběr případů, vysvětlení typologie a klasifikace.....	25
3.1 Výběr metody.....	26
3.2 Výběr případů.....	31
3.3 Pojetí typologie a klasifikace	33
4. Genealogická analýza.....	34
4.1 Maurice Duverger a jeho dualismus.....	34
4.2 Robert Dahl a podoba opozice	39
4.3 Stein Rokkan, Seymour Lipset a konfliktní linie	43
4.4 Jean Blondel a velikost stran	48
4.5 Giovanni Sartori a polarizace	50
4.6 Arend Lijphart a jeho pojetí	58
4.7 Klaus von Beyme a úprava Sartoriho typologie.....	61
4.8 Alan Ware a nové počítání stran	62

4.9 Peter Mair a změny ve stranickém systému	66
5. Výsledky analýzy	68
6. Blondelovo a Siaroffovo pojetí a typologie stranických systémů	72
6.1 Situace v teorii stranických systémů na začátku jednadvacátého století.....	72
6.2 Blondelovo rozšířené pojetí	74
6.3 Siaroffovo pojetí a typologie stranických systémů	78
6.4 Teorie stranických systémů a její budoucnost.....	91
7. Závěr.....	93
Seznam literatury a pramenů.....	96
Seznam příloh v textu.....	117
Anotace.....	118
Abstract	119

1. Úvod

Teorie stranických systémů patří bezesporu mezi nejdůležitější a nejpobulárnější disciplínu v politologii, která je neustále doplňována o stále nové nástroje a koncepty (Kubát 2007b: 229). Zkoumání systémů stran se rozšřřuje na regionální či nadnárodní úroveň (Strmiska 1998a; Deschower 2003), dochází k analýze proměn ve stranickém systému (Mair 1997), či se obměňuje znázornění prostoru, v kterém se strany vyskytují (Benoit, Laver: 2006; Golosov 2010). Rovněž se rozšřřil arzenál nástrojů k podrobnější analýze a následné klasifikaci soustavy stran (viz Wesley 2007: 3). Ovšem na druhou stranu bylo za posledních třřcet let vytvořeno velice málo teoretických prací, které by se zabývaly systematickými prvky, jež by rozšřřily současný omezený počet typologií a klasifikací stranických systémů (Bardi, Mair 2008: 148). Zatím posledním a zároveň revolučním dílem, které ovlivnilo a dosud ovlivňuje zkoumání stranických systémů, je *Parties and Party System* Giovanniho Sartoriho vydané v roce 1976¹. Podle Stevena Wolinetze, který ve svém článku hodnotí dosavadní vývoj této výše uvedené disciplíny, téměř nedošlo k žádným významnějším inovacím od vydání Sartoriovy knihy (Wolinetz 2006). V celosvětové politologii stále vznikají články a studie, jimiž autoři různými metodami redefinují (Wolinetz 2004), kritizují (Pennings 1998; Evans 2002) či obhajují klasifikaci Giovanniho Sartoriho. Avšak od 70. let se postupně měnily nejen vztahy mezi stranami, jejich vnitřní struktura, ale i prostředí, ve kterém strany soutěží², z čehož může plynout nesnadnost aplikace a evaluace této typologie na současný stav stranických systémů (Bardi, Mair 2008: 149). Ačkoliv je Sartoriho

---

¹ Mezi předchozí významné systematické práce patří mimo jiné *Les Partis Politiques* od Maurice Duvergera (Duverger 1951), Jeana Blondela (Blondel 1968), Klause von Beymeho (von Beyme 1985) a Roberta Dahla (Dahl 1966).

² Příkladem takových změn může být teorie o kartelizaci stran a stranického systému (Katz, Mair 1995, 2009), jež však není politologickou obcí šřiroce přijímána (Koole 1996).

typologie i přes své nedostatky politologickou obcí dodnes ceněna a široce akceptována (Fiala, Strmiska 2009: 145, Wolinetz 2004: 6), je potřeba se zaměřit na nové klasifikace a typologie, které jsou však dosud ve stínu Sartoriovy práce a není jim tudíž věnována dostatečná pozornost.

Cílem předkládané práce je analýza pojetí a přístupu ke klasifikaci a typologii stranických systémů dvou autorů: Jeana Blondela a Alana Siaroffa. První jmenovaný patří svým přístupem a pojetím v teorii stranických systémů mezi klasické teoretiky. Pojetí a přístup druhého jmenovaného je příkladem, který není dostatečně reflektován ani v tuzemské, ani ve světové odborné literatuře, na což se tato práce snaží svojí analýzou reagovat. Důvodem, proč se práce zabývá pojetím a typologií jak Alana Siaroffa, tak Jeana Blondela je skutečnost, že Siaroffova konstrukce z velké části vychází z Blondelového přístupu a je potřeba jejich koncepty pro možné další využití podrobně analyzovat a srovnat. Kromě této analýzy bude v práci věnována pozornost detailnímu rozboru pojetí a typologií vybraných klasických autorů a jejich vzájemných návazností, přičemž hlavní důraz bude kladen na kritéria, pomocí nichž tyto autoři konstruovali své klasifikace a typologie. Výsledek rozboru bude sloužit jednak k charakteristice hlavních směrů a trendů v teorii stranických systémů, což bude poté konfrontováno se Siaroffovým přístupem, jednak k posouzení, zdali je možné relativně nové pojetí a typologii Siaroffa hodnotit v rámci disciplíny věnované stranickým systémům jako inovativní.

Pro účely výše uvedených cílů bude proto práce rozdělena do tří částí. Obsah první, úvodní části se bude zabývat deskripcí a analýzou základních prvků a atributů, jež hrají při zkoumání stranických systémů důležitou roli. Jako první bude zmíněna definice stranického

systemu, dále budou uvedeny pojmy, které je nutné kvůli následným analýzám ve druhé a třetí části patřičně konceptualizovat. Bude se jednat o přístupy, proměnné, dimenze a prostor ve stranických systémech. Poslední dvě kapitoly se zaměří na problematiku odlišného zkoumání stranických systémů v nedemokratických režimech a na statické a dynamické parametry stranických systémů, jež jsou při konstrukci klasifikací a typologií klíčové.

Ve druhé části budou z genealogického hlediska analyzována pojetí a přístupy ke studiu stranických systémů u klasických autorů, přičemž hlavní pozornost bude věnována jejich konstrukci klasifikace a následné typologie. Analýza bude tedy sledovat proces, jakým způsobem na sebe jednotlivé přístupy a pojetí autorů stranických systémů navazovaly, vyhraňovaly se a vyvíjely v čase. Výstupem druhé části budou jednak zjednodušená grafická schémata evoluce přístupů klasických autorů v disciplíně, jednak rámec, jenž ve třetí části poslouží k hodnocení inovace přístupu Alana Siaroffa.

Předmětem třetí části práce bude detailní rozbor a srovnání Blondelova a Siaroffova přístupu a jejich typologií, který poukáže na shodnosti a odlišnosti v konceptech zmíněných autorů. Pomocí rámce z části druhé bude možno charakterizovat situaci, v jaké se výzkumy a pojetí stranických systémů na konci dvacátého století nacházely, což poslouží spolu s komparací ke zhodnocení, zdali Siaroff přispěl svým pojetím a typologií k vývoji teorie stranických systémů něčím inovativním.

2. Podoba stranického systému

2.1 Definice stranického systému

Dříve než bude první část věnována jednotlivým přístupům a pojetí stranických systémů a jejich typologií, je potřeba konceptualizovat, respektive definovat, co je to systémový přístup a jak se odlišuje od přístupu ke studiu systému stranického.

Přístup využívající konceptu systému byl politologií převzat z biologie a kybernetiky. Systém je možné definovat jako: „...komplexní systémy se skládají z velkého množství vzájemně působících a provázaných částí z hlediska jejich interakcí“ (Ivancevic, Ivancevic 2007: 117). Tato charakteristika vycházející z kybernetiky je dodnes ve většině přírodních a technických věd stále uplatňována a využívána. Ovšem zmíněnou definici popřel ve třicátých letech biolog Ludwig von Bertalanffy s poznámkou, že se jedná o mechanické rozpouštění organismu na části a procesy, přičemž fungování celistvého systému a jeho komplexních reakcí byly přecházeny či vysvětlovány jevem připomínající duši (Bertalanffy 1967 cit. dle Říchová 2000: 46). Tato výtka rakouského vědce znamenala velkou příležitost pro rozvoj nových přístupů v mnoha vědách a politologie nebyla výjimkou. Studium procesů, vazeb, vztahů a interakcí bylo novým fenoménem, jenž v té době byl pro další rozvoj vědy o politice zásadní (Fisher 2011: 71-72; Říchová 2000: 45-46).

V sociálních vědách začal tento přístup uplatňovat americký sociolog Talcott Parsons (Parsons 1937; 1951), na kterého navázal v padesátých letech David Easton³ s konceptem politického systému (Easton 1953; 1965a; 1965b) a později Gabriel Almond se svým strukturálně-funkcionalistickým přístupem (Almond, Coleman 1960; Almond, Verba 1963) (Almond 1996: 73; Fisher 2011: 72-75; Říchová 2007: 169-178). Co tedy zmínění autoři přinesli systémovým přístupem do politologie? Takový přínos nejlépe shrnuje Blanka Říchová: „Systémová teorie nabízí nic více a nic méně než základní model umožňující pojmout do úvah o konkrétních mocenských vztazích co nejširší spektrum faktorů přesahující rámeček vztahů, jenž je definován ústavou“ (Říchová 2007: 168). Ačkoliv se vytýká tomuto přístupu

---

³ Na tomto místě je potřeba dodat, že Easton byl při své konstrukci politického systému ovlivněn kybernetikou (Fisher 2011: 71).

metodologická slabost, či nedostatečná vhodnost pro empirický výzkum, většina studií v politologii do dnešní doby využívá jeho základ pro svůj analytický rámec (Susser 1992). Navzdory stáří systémového přístupu, John Fisher ve svém článku hodnotí tento přístup jako stále funkční a užitečný ve zkoumání politických jevů a vztahů (Fisher 2011: 79).

Systémový přístup v politologii přispěl k rozvoji nové disciplíny, která je uplatňována i v současnosti, ovšem teorie stranických systémů, jež v padesátých letech rovněž zaznamenala dynamický vývoj, z terminologického hlediska nereflektovala tento přístup a disciplína se rozvíjela spíše vlastní trajektorií (Sartori 2005: 54-55).⁴⁵ Až v šedesátých letech navázali na Talcotta Parsonse Seymour Lipset a Stein Rokkan se svým sociologickým přístupem (Lipset, Rokkan 1967: 6-9; Allardt 2001: 13-17) (O jednotlivých přístupech viz následující kapitola). Mezi prvními autory píšícími explicitně o stranickém systému Spojených států amerických patřil James Bryce v roce 1888 (Bryce 1888; Merriam 1922: 367). Následovalo mnoho významných monografií systematicky se zabývajících stranickými systémy (Ostrogorski 1902; Michels 1915; Merriam 1922), avšak buď se autoři definicí nezabývali, nebo žádnou z definic stranického systému nelze v dnešní době uplatnit. Teprve po druhé světové válce, respektive v roce 1951, podle dostupných zdrojů, byla uvedena první definice stranického systému. V uvedeném roce totiž formuloval ve své knize *Les Partis Politiques*⁶ francouzský politolog Maurice Duverger základní definici systémů stran. Duverger chápe systém jako: „*S výjimkou států s jednou stranou, v každé zemi koexistuje několik stran: formy a módy jejich koexistence definují stranický systém pro danou zemi*“ (Duverger 1954: 203; Smith 1966: 361). Francouzský politolog dále popsal odlišnosti mezi

---

⁴ S hlavními termíny systémového přístupu, jako jsou vstup, výstup, či zpětná vazba, se nelze ve člancích o stranických systémech tolik setkat. Nicméně teorie stranických systémů stejně jako systémová teorie čerpá své termíny a pojmy z přírodních věd (viz Bršák 2011: 3-4).

⁵ Sartori na straně 55 podotýká, že není potřeba brát v potaz všechny charakteristiky systémového přístupu. Koncept systému je podle něj vhodný v případě, že systém vykazuje vlastnosti, které je potřeba oddělit od jeho partikulárních částí (myšleno strany) a zároveň systém není složen z těchto partikulárních částí, nýbrž z jejich vnějších interakcí tvořící ohraničení či hranice systému (Sartori 2005: 55)

⁶ Duvergerovo dílo bylo přeloženo v roce 1954 do angličtiny. V práci bude tedy čerpáno z její přeložené verze.

jednotlivými stranami v systému. Stranický systém je definován určitým vztahem všech vlastností, jimiž jsou strany charakteristické. Mezi tyto vlastnosti, nebo jak píše Duverger, elementy, patří: počty, respektive velikosti, aliance, geografická lokalizace, politická distribuce a jiné (Duverger 1954: 203, Geyikçi 2011: 13). Steven Wolinetz však této definici vytýká jeden nedostatek – postrádá totiž oddělení stranického systému od vlastností samotných stran (Wolinetz 2007: 52), poněvadž jak později ukázal Giovanni Sartori, stranický systém, respektive jeho logika, může být zachována navzdory vstupu určitého počtu nových stran do systému.

Italský politolog Giovanni Sartori v sedmdesátých letech vydal knihu, která se v rámci zkoumání stran a stranických systémů stala jedním z přelomových děl v celé politické vědě: *Parties and Party Systems*.⁷ V této knize Sartori představil novou definici stranických systémů, jež je dosud přijímána jako nejuchopitelnější: „...stranický systém je přesně oním systémem interakcí vyplývajícím z mezistranické soutěže. To znamená, že systém, o kterém hovoříme, souvisí se vzájemným vztahem stran, s tím, jak je každá strana funkcí (v matematickém smyslu) ostatních stran a reaguje, soutěživě nebo jinak, na ostatní strany“ (Sartori 2005: 55). Touto definicí Sartori nejen oddělil stranický systém jako celek od stran, které jej formují, což zaplňuje prázdné místo, za které byl Duverger kritizován, ale také charakterizoval důležité vlastnosti stranického systému: interakce stranických jednotek mezi sebou a jejich soutěživost ve volbách (Geyikçi 2011: 13; Wolinetz 2007: 52-53). Na druhou stranu však nekladl takový důraz na základní vlastnosti jako je počet, či velikost stran, které slouží k odlišení jednotlivých stranických soustav (Kubát 2007b: 230) (O jednotlivých proměnných ve stranickém systému viz následující kapitola) a zdaleka nemusí být každý volební boj mezi stranami výsledkem stranického systému (Golosov 2013: 123).

---

⁷ V práci bude využita česká verze této knihy z roku 2005.

Definice stranického systému Giovanniho Sartoriho bývá v soudobých vědeckých publikacích poněkud redukována. Lze se setkat například z definic: „...*stranický systém je vzorcem interakcí mezi politickými stranami organizovanými v daném politickém systému*“ (Ware 2009: 2-3), či „...*stranický systém jsou opakující se vzorce interakcí mezi stranami*“ (Golosov 2013: 123). Na základě výše uvedených definic lze konstatovat, že stranický systém na té nejobecnější rovině musí obsahovat minimálně dvě jednotky, aby docházelo k interakcím mezi nimi, a tedy i k soutěži⁸ o hlasy.

Díky stanovení definice je možné představit si, čím je stranický systém ohraničen, avšak zatím nebylo nic řečeno o jeho dimenzích, okolí a proměnných v něm. Následující kapitola, která do jisté míry navazuje na uvedené definice, se právě vnějšími faktory, vlastnostmi a rozdělením stranického systému bude zabývat.

2.2 Přístupy, dimenze, prostor a proměnné ve stranickém systému

2.2.1 Přístupy ve stranickém systému

Každý stranický systém je součástí politického systému dané země. Jinými slovy stranický systém sám o sobě nemůže fungovat ve vakuu a každý vědec jej může sledovat z jiné pozice. Jeden ze základních přístupů si klade otázku, zdali je podoba stranického systému ovlivňována vnějšími okolnostmi, v tomto případě by se jednalo o závislou proměnnou, nebo zdali je systém stran tou základní hybnou silou změn: nezávislá proměnná. Strukturální deterministé vidí stranický systém jako výsledek ekonomických, politických a sociálních změn v určitém politickém systému, z čehož vyplývá, že jsou politické jednotky závislými proměnnými. Z tohoto hlediska se stranický systém nemůže samostatně vyvíjet a je výstupem kombinací sociální stratifikace, politické kultury a jiných exogenních faktorů. Nejznámějšími představiteli tohoto přístupu jsou Stein Rokkan, Seymour Lipset či Russell

---

⁸ O rozdílu mezi soutěží a soutěživostí viz Sartori 2005: 219-221.

Dalton. Druhý přístup pohlíží na stranické systémy opačně. Systém stran má vlastní logiku, je tedy nezávislou proměnnou, která ovlivňuje procesy mimo své prostředí. Mezi hlavními sociální deterministy patří například Giovanni Sartori či Gordon Smith (Kubát 2007b: 232; Maor 2005: 23-40).⁹ V literatuře věnované teorii stranických systémů se lze však častěji setkat s dělením na sociologický, institucionální a organizační přístup. Sociologický přístup pozoruje stejně jako strukturální determinismus stranické systémy jako výstup souhrnu mnoha sociálních vztahů. Není překvapující, že hlavními zástupci tohoto proudu jsou opět Lipset s Rokkanem. Institucionalisti naopak zkoumají, jakým způsobem je stranický systém ovlivněn právním nastavením institucí, formou vlády, organizační strukturou politických stran a v zásadě celým politickým systémem. Kupříkladu zkoumají, jak prezidentský režim mění podobu a povahu stranického systému (Shugart, Carey 1992), či jak působí volební systém v daných zemích na systém stranický (Cox 1987). Mezi představitele tohoto přístupu lze kromě již uvedených autorů zařadit Maurice Duvergera (O jeho zákonech kapitola věnována typologiím) či dvojici Pradeep Chhibber a Ken Kollman¹⁰ (Boix 2009: 501-507; Klíma 1998: 138).

Třetí možné dělení přístupů nabízí americký politolog Alan Ware. V knize *Political Parties and Party Systems* odděluje dokonce tři pohledy na vztah vnějšího prostředí se stranickými systémy: sociologický, institucionální a soutěžní.¹¹ Sociologický přístup se snaží podle Alana Wara vysvětlit politické fenomény ve vztahu k sociálním fenoménům, které jsou pod nimi. Politické instituce jsou v tomto přístupu pouhými prostředníky a kauzální vysvětlení politiky představitelů hledají ve vzorcích sociálního konfliktu v dané zemi. Ware

---

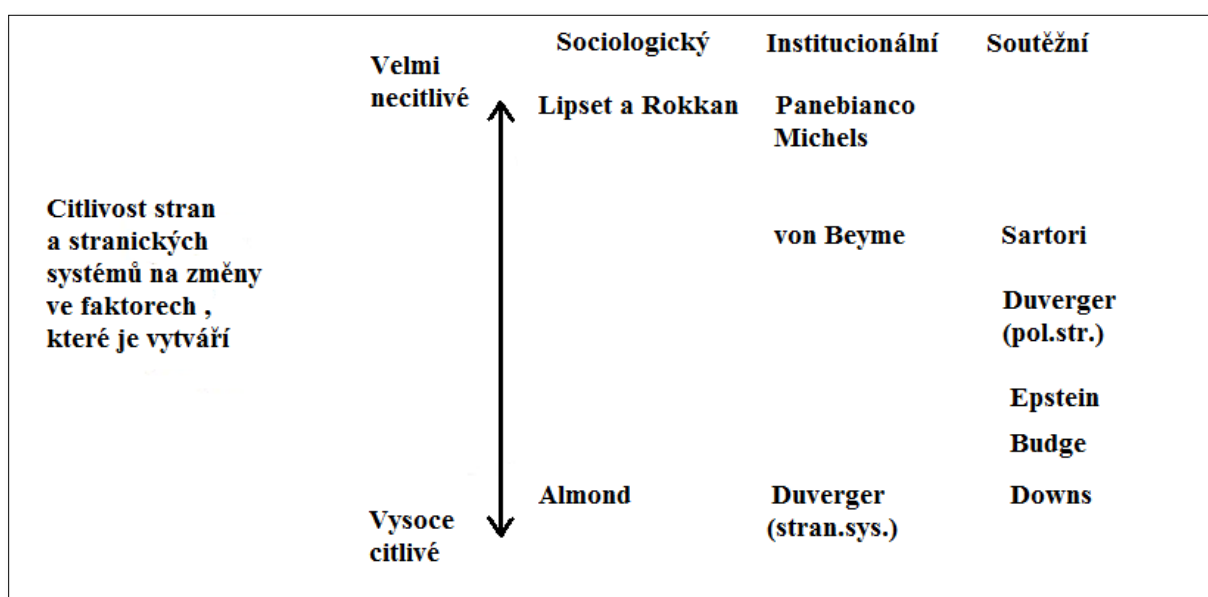
⁹ Michal Kubát dále zmiňuje poznámku Wieslawy Jednaky, že existuje i třetí přístup, jenž leží uprostřed mezi těmito dvěma tábory (Kubát 2007b: 232).

¹⁰ Mezi některé institucionalisty patří rovněž teoretici racionální volby, kteří mimo jiné mikroanalyticky přistupují ke zkoumání strategií a rozhodování voličů a lídrů v daných institucionálních podmínkách (Roberts 2012: 24).

¹¹ Ware zřejmě postupoval odlišně od předcházejících dělení, k čemuž se vztahuje i přiřazování daných typologií autorů k přístupům, poněvadž v práci využil dvou dimenzí. První dimenze je zmíněné dělení, ovšem druhá dimenze detekuje způsob, jak jsou samotné strany a jejich systémy citlivé na změny hlavních proměnných/faktorů, které jednotlivé přístupy v první dimenzi sledují. Z této konstrukce vytvořil model, který má vyšší vypovídající hodnotu, než rozdělení uvedené na předchozí straně (viz obrázek č. 1).

k uvedenému přístupu zařadil Steina Rokkanas Seymoura Lipseta a představitele strukturálně-funkcionálního přístupu Gabriela Almonda. Druhým v pořadí je institucionální přístup. Na rozdíl od předchozího přístupu, institucionální pokládá instituce jako za hlavní proměnnou, jelikož politické soupeření mezi stranami je ovlivňováno nastavením pravidel v dané instituci, ve které se politický boj odehrává. Jinými slovy se změnou pravidel dochází ke změně podmínek, jež jsou určující pro přirozenost politické hry. Změna pravidel v jedné instituci však může být určující pro fungování jak jiných institucí, tak politiky jako celku. Mezi představitele tohoto proudu lze zařadit Angela Panebiaca, Roberta Michelse, Klause von Beymeho nebo Maurice Duvergera¹². Poslední přístupem ve výčtu je proud zabývající se soutěží. Představiteli tohoto přístupu jsou: Giovanni Sartori, Leon Epstein, Ian Budge, Anthony Downs a částečně Maurice Duverger. Soutěž obecně považují tito představitelé jako jedinečnou instituci, ve které jsou hodnoty a postoje politických stran ovlivňovány kontextem této instituce. Každá politická strana má tedy své zájmy a reaguje jak na působení jiných stran, tak na situaci, v které se sama nachází, s cílem získat v demokratických volbách

Obrázek č. 1: Přístupy autorů ke studiu stran a stranických systémů

Zdroj: Ware 1996: 8.

¹²Irský politolog Peter Mair byl Warem zařazen do tohoto přístupu, ovšem Peter Mair vydal rok po vydání Wareovy monografie svoji knihu *Party Systems Change - Approaches and Interpretations*, v které detailněji rozebírá svoji typologii stranických systémů (Mair 1997). Z tohoto důvodu není Peter Mair ve výčtu autorů, poněvadž by nyní osciloval na hranici mezi institucionálním a soutěžním přístupem.

co nejvíce hlasů. Stranický systém jako celek reflektuje logiku těchto interakcí mezi stranami. Tento přístup leží mezi oběma výše uvedenými proudy; na rozdíl od institucionálního přístupu, soutěžní radikálně neodmítá sociologický přístup a jeho proměnné, a zároveň se sociologickým přístupem nevěří na existenci většího počtu institucí (Ware 1996: 8-9).

Na základě výše uvedených přístupů je možné učinit závěr, že teorie politických stran a stranických systémů nemá pouze jeden pohled na vztah mezi vnějším prostředím a stranickým systémem. Jednotlivé přístupy, respektive jejich představitelé, se snaží od sebe metodologicky i terminologicky vymezit, což vede k vědecké pluralitě, ovšem právě extrémním odlišením může dojít ke kolektivní nejednoznačnosti, která vyústí v destrukci celé disciplíny uměle tvořenými informacemi a znalostmi (Easton 2002: 283; Sartori 1984: 35). Na druhou stranu politologie jako věda postrádá obecnou teorii, která by propojovala odlišná stanoviska a pohledy na realitu a existuje skupina vědců, jež nabádá ke hledání této teorie (Blondel 2010; Montero, Gunther 2002: 15-16). Určitá část politologů se ale s tímto postupem neztotožňuje. José Montero a Richard Gunther hledání obecné teorie přirovnávají k hledání svatého grálu: „...*máme strach, že hledat obecnou teorii stran (nebo politiky) může být natolik marné jako hledání svatého grálu*“ (Montero, Gunther 2002: 16). Uvedené přístupy, patřící v politologii obecně mezi základní teorie, je možné díky svému rozvoji a precizaci zařadit mezi teorie středního dosahu, u kterých se předpokládá, že své zařazení dalším vývojem překročí¹³ (Blondel 2010: 555-558).

2.2.2 Dimenze ve stranických systémech

V předcházející kapitole byl vysvětlen vztah vnějšího prostředí se stranickým systémem, avšak stranický systém má také své vnitřní prostředí. V teoretických pracích na téma dimenze se lze často setkat s analýzou jedné (Sartori 2005; Castles, Mair 1984;

---

¹³ O teorii středního dosahu viz Merton 1957: 51; Hendl 2008: 392.

Pennings 2002; Laver, Benoit 2006), nebo dvou dimenzí (Gross, Sigelman 1984). Nicméně exogenní prostředí systémů stran se skládá ze tří dimenzí: vertikální, horizontální a funkcionální.¹⁴¹⁵ Vertikální dimenze, z nich nejviditelnější, obsahuje strany schopné přesvědčit určitou část elektorátu k jejich zvolení. Hranice této dimenze je dána velikostí volební arény (Mair, Bardi 2008: 156). Donald Gross a Lee Sigelman tuto dimenzi nazývají reprezentativní, poněvadž pouze představuje počet hlasů či křesel, který daná politická strana ve volbách získala do dané politické arény (Gross, Sigelman 1984: 464). Vertikální odlišení je de facto numerickým ukazatelem volební síly a úspěšnosti daných stranických jednotek a nic nenaznačuje o jejich odlišnosti. Horizontální dimenze však tyto odlišnosti reflektuje. Politické strany se mezi sebou ve svých programech¹⁶ odlišují svými cíli a ideály, aby byly pro voliče jasně čitelné. Tímto ideologickým vyhraněním získávají politické strany pozice na socioekonomické škále, což je nejčastější zaujetí pozice v soutěži, nebo na škále náboženské, jazykové, regionální, etnické a rasové (Gross, Sigelman 1984: 464). Mair s Bardim tuto dimenzi rozšiřují o takzvané vícevrstvé systémy stran, protože může nastat situace, kdy všechny strany nebudou chtít soutěžit o křesla v národním parlamentu. Tyto situace jsou charakteristické jednak pro strany, jejichž programatické cíle jsou zaměřeny na oslabení právě národního parlamentu a posílení kupříkladu regionálních, etnických pravomocí, či naopak posílení nadnárodního stranického systému (Hix, Kreppel, Noury: 2003; Bardi, Mair et al.: 2010), jednak pro politické subjekty, které nemají na různých úrovních zastoupení stejné požadavky a cíle (Deschouwer 2003: 214-215). Jinými slovy

---

¹⁴ Peter Mair a Luciano Bardi používají raději termín rozdělení, poněvadž termín dimenze se používá často v problematice prostoru, který je výstupem horizontálního rozdělení (Mair, Bardi 2008: 155-159). O prostoru viz následující podkapitola.

¹⁵ Steven Wolinetz ve svém článku pojednávající o současném výzkumu stranických systémů přikládá vertikální dimenzi úplně jiný význam: jak je propojena organizační struktura ve stranách (Wolinetz 2007:583).

¹⁶ Typy jednotlivých programů stran viz Fiala, Strmiska 2009: 94; Mareš 2006: 124-125.

vertikální dimenze rozlišuje mezi programovými rozdíly stran a zároveň odděluje legislativní arény (Mair, Bardi 2008: 156-157). Poslední zůstává dimenze funkcionální, která rozlišuje chování stran na volební a na legislativní arénu. Strany se totiž mohou chovat rozlišně, pokud se jedná o zisk hlasů od voličů a jinak, když se jedná o vládní vyjednávání. Ve volební aréně se politické strany snaží od sebe co nejvíce programově odlišit, ovšem na legislativní úrovni stejné strany vytvoří vládní či opoziční koalici. Při vytváření těchto aliancí však záleží nejen na současné, minulé pozici daných aktérů, ale i na jejich počtu v arénách. Mair a Bardi vysvětlují tyto funkční proměny u stran snahou o přežití¹⁷ (Mair, Bardi 2008: 157-159).

2.2.3 Prostor ve stranickém systému

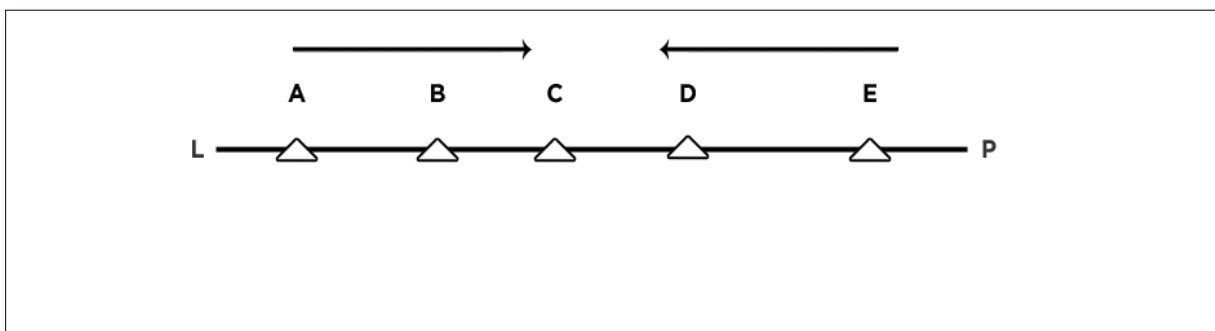
V disciplíně věnované stranickým systémům je problematika prostoru jedním z nejdůležitějších témat, což konstatuje rovněž Russel Dalton v jednom z nejcitovanějších článků o stranických systémech: „*Prostorový model je velice silný teoretický nástroj ke studiu voleb, volebního chování, stranické soutěže a formování koalic*“ (Dalton 2008: 901). V předešlé kapitole bylo uvedeno, že prostorový model vychází z horizontálního rozdělení, respektive dimenze, ovšem o čem takový model pojednává? Jedním z prvních představitelů teorie racionální volby a s ní souvisejícího prostorového modelu je Anthony Downs. Ve své knize *An Economic Theory of Democracy* předpokládá existenci prostorového modelu, v němž politické strany zastávající určité pozice, soupeří či lépe řečeno soutěží ve volební aréně o hlasy. Takový prostor může obsahovat libovolný počet stran, minimálně však dvě. Voliči zastávají určité hodnoty a strany, které chtějí vyhrát, by se měly přizpůsobit postojům voličů. Na tomto místě vyvstává otázka, na jakém místě se většina

---

¹⁷ Tyto přeměny funkcí stran souvisí s takzvanou kartelizací stranického systému, kdy se politické strany, jež jsou stabilními jednotkami stranického systému, snaží zachovat svoji stabilní pozici a přežít další volební klání pomocí kartelových domluv mezi sebou, aby tím omezily šance mimoparlamentních stran na vstup do legislativní arény (Katz, Mair 2009, 2012; Mair 1994).

voličů vyskytuje. Prostorová soutěž mezi stranickými jednotkami je dána jejich postoji nejčastěji k socioekonomickým otázkám: v levé části spektra dominují strany bojující za hodnoty a ideály levicových voličů a v pravé části zase stranické subjekty zastupující voliče pravicové. Čím jsou voliči blíže k centru, tím jsou umírněnější svými postoji. Je však také možné, že sdílí hodnoty obhajované jak pravicí, tak levicí. Zdali je většina voličů umístěna ve středu ideologického spektra, strany se snaží těmto podmínkám vyhovět a posouvají se do středu za vidinou vítězství ve volbách, poněvadž čím blíže reflektuje strana cíle a přání voliče, tím je větší pravděpodobnost, že bude volič či skupina voličů tuto stranu, popřípadě strany, volit. Na druhou stranu je potřeba dodat, že se strany časem ideologicky

Obrázek č. 2: Soutěžní prostor s pěti stranami s posunem do středu soutěže

Zdroj: Autor

mění, s čím souvisí také jejich posunutí v prostoru. Strany tím, že se přesunou do prostoru s větší koncentrací voličů, většinou do středu, mohou ztratit své loajální voliče na okraji prostoru, či spektra a hrozí riziko, že neosloví v nové pozici dostatečný počet voličů pro vstup do legislativní arény (viz obrázek č. 2). Stejně nebezpečí hrozí při přesunu na okraje prostoru. Obdobnou hrozbou pro existenci či menší úspěch stran je jak mimořádně radikální posun v prostorovém modelu z jedné pozice do druhé, tak ideologické překračování velké strany umístěné blíže ke zdroji, kde je koncentrována největší část voličů, menší stranou, jejíž pozice je na okraji spektra. Takové případy jsou možné pouze v okamžiku, kdy v prostoru figuruje více stran. Efekt s překračováním je dán určitou stabilitou voličské základny velké strany, nestabilitou a jistou novotou strany, která předtím obsazovala radikálnější pozici (Downs

1957: 114-141). Prostorový model není ve všech stranických systémech stejný, protože záleží na počtu stranických jednotek v něm. Tam, kde spolu soupeří dvě strany, je prostor ohraničen právě těmito dvěma stranami a kvůli vítězství se strany musí posunout do středu, čímž dochází k zúžení ideologického prostoru. Opačným případem je situace, kde je stran více, než dvě. Záleží opět na jejich počtu. Jednotky v systému se totiž nechtějí v politických nabídkách shodovat nebo překrývat a reagují na sebe určitým ideologickým odlišením, přičemž se jejich pozice na ideologickém spektru změní a prostor logicky se rozšíří (Dalton 2008: 901).

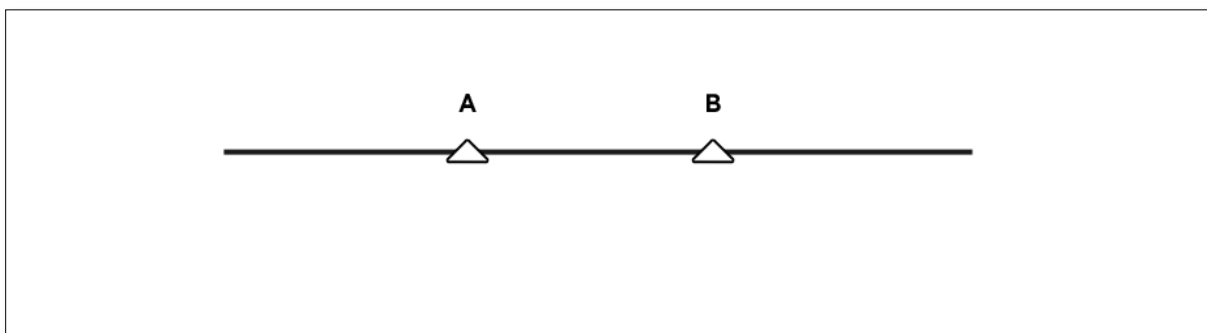
Prostorový model lze zobrazit několika způsoby, ovšem ještě před jeho uvedením je zapotřebí upozornit, jak se strany soupeřící o hlasy voličů v definovaném prostoru mezi sebou odlišují. Politické strany jsou obecně nositelkami konfliktů, které se ve společnosti vytváří a formují. Společnost není totiž nikdy jednotná a při řešení daného problému, popřípadě tématu, dochází k názorovému štěpení či konfliktu uvnitř ní. Společenské skupiny, zastávající různá stanoviska k řešení, se nazývají segmenty, které mezi sebou intenzivně a dlouhodobě bojují a většinou jsou jejich názory a hodnoty obhajovány politickými stranami na legislativní půdě. Utváření takových segmentů probíhá několik desetiletí a nejedná se o krátkodobý proces. Tuto teorii, která vešla ve známost jako konfliktní linie, konfliktní štěpení či ideologické rozpory¹⁸, představili zástupci sociologického přístupu Stein Rokkan a Seymour Lipset, čímž přinesli do teorie politických stran a stranických systémů představu, jak politické strany a z nich vycházející prostor stranického systému a názory ve společnosti vznikaly, a jak se postupně vyvíjely a dosud vyvíjejí (Hloušek, Kopeček 2004: 34-35).

---

¹⁸ Dvojice autorů ve své práci používají pojem „cleavages“, který nelze doslovně přeložit do češtiny, proto jsou uvedeny všechny možná synonyma, které se v tuzemské politologii používají.

Výstupem jejich práce jsou čtyři konfliktní linie: centrum versus periferie, stát versus církev, město versus venkov a vlastníci versus pracující (o detailním popisu jednotlivých linií a dimenzí viz kapitola 4.3). Z nich lze odvodit sedm prostorových dimenzí, v kterých se mohou strany vyjadřovat a soupeřit o voličské hlasy (Lijphart 1984: 127-139; Dalton 2006: 2-4). Zmíněné dimenze však na sebe mohou různou mírou působit a ovlivňovat se, ale to závisí na působení konfliktních linií v dané společnosti a na hodnotách a postojích, které daní jedinci ve společnosti považují za prioritní. V teorii se vzájemná působení linií nazývá křížící konfliktní linie, které mohou přispívat k posilování účinku jednotlivých linií, což může vyústit v širší vymezení a soutěživosti stran mezi sebou. Jestliže obyvatelé považují jednu linii za hlavní, nejčastěji socioekonomickou dimenzi, a ostatní dimenze neberou tolik v potaz, je možné prostor zobrazit jako lineární osu, tedy jako jednodimenzionální prostor (viz obrázek č. 3)¹⁹. Pokud však společnost vnímá více než jednu

Obrázek č. 3: Jednodimenzionální prostor se dvěma stranami

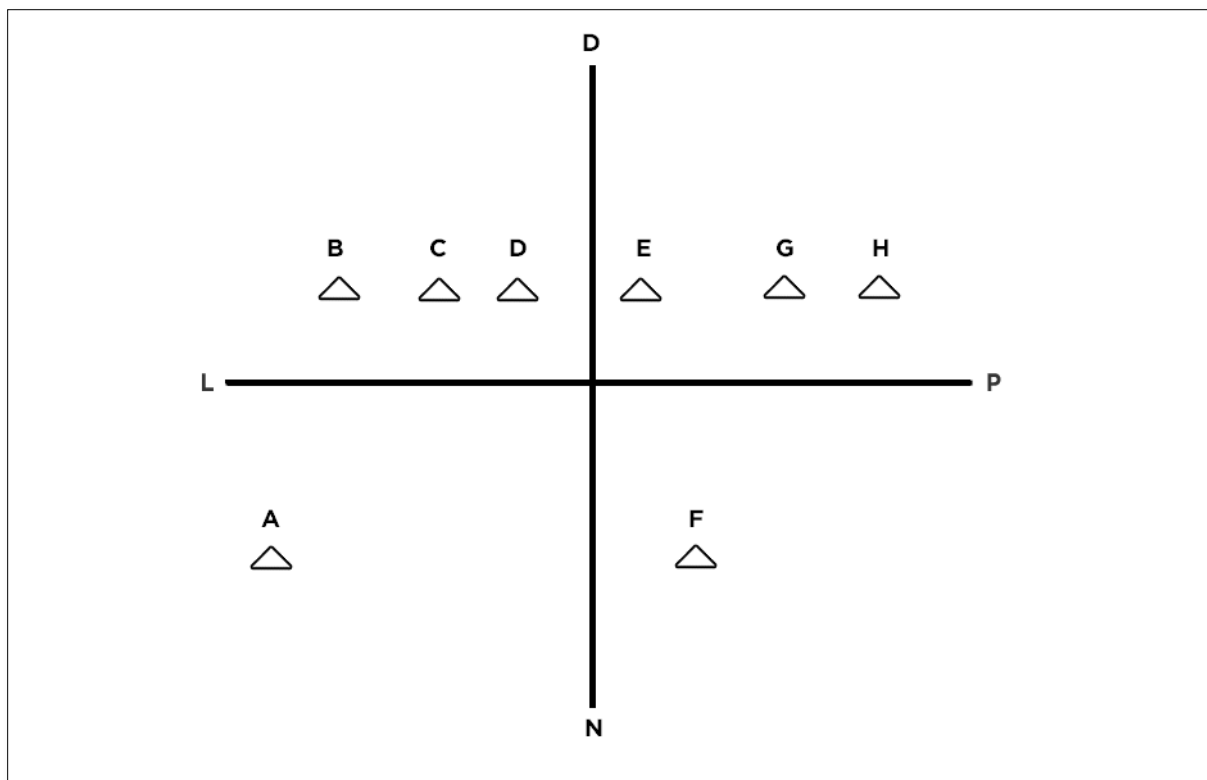

Zdroj: Autor

dimenzi jako důležitou, proto se musí prostor znázornit vícedimenzionálně. S počtem dimenzí většinou také roste i počet stran, širší bude pravděpodobně i prostor, než v prostorovém modelu s jednou dimenzí (viz obrázek č. 4). Této problematice si mimo ostatních všiml i zástupce soutěživého přístupu Giovanni Sartori, který část popisované teorie zapracoval do svého konceptu stran a stranických systémů a podobu a logiku prostorového modelu

¹⁹ Lineární osa není jediným jednorozměrným zobrazením. V teorii existuje i zobrazení do tvaru podkovy, která značí spolupráci mezi stranami na obou koncích spektra (Daalder 1984: 96).

Obrázek č. 4: Dvojdímní prostor s osmi stranami – šest stran souhlasí s povahou režimu zbytek nikoliv

Zdroj: Autor

upravil²⁰. Sartori poukazuje na skutečnost, že ačkoliv společnost vnímá více dimenzí jako významné v boji mezi stranami, vždy představuje jedna konfliktní linie hlavní směr soutěžení. Za takovou považuje dimenzi socioekonomickou, čímž redukuje ostatní konflikty a z nich vycházející dimenze do prostoru s pouze jednou dimenzí. Jak Sartori k redukci sám poznamenává: „*Ve vícedimenzionálním prostoru nelze toho moc udělat a je lepší tento prostor zjednodušit*“ (Sartori 2005: 341-342). Pokud například strana, která své hlavní programové cíle směřuje na jiná témata, než se socioekonomickou povahou, ztrácí možnost spolupracovat se stranami, jejichž hlavní programová témata se zaměřují ryze na socioekonomické otázky a řešení. Tato ztráta vyplývá z možné nečitelnosti strany při řešení socioekonomických témat, které jsou hlavním obsahem prostorové soutěže mezi

²⁰ Sartori používá konfliktní linie pouze v omezené míře, například pro výklad segmentovaných společností a umírněného pluralismu ve své typologii stranických systémů.

stranami. Vícedimenzionální prostorový model je možné brát v úvahu pouze v případě, kdy se alespoň dvě strany v soutěži vyjadřují, tedy i vyskytují, primárně ke stejným tématům v jedné dimenzi. Touto dimenzí však není míněna socioekonomická dimenze, kde působí zbytek stranických jednotek (Bršťák 2011: 11-15; Fiala, Strmiska 2009: 59; Hloušek, Kopeček 2004: 41-42; Kitschelt et al.: 1999: 64-69; Sartori 2005: 338-348).

Sartoriho redukce prostorového modelu byla až na výjimky hodnocena kladně a bez kritické reflexe přijímána až do devadesátých let²¹, kdy došlo k dynamickému rozvoji vícevrstevných a regionálních stranických systémů. Tyto typy stranických systémů jsou již natolik komplikované, že redukce do jednorozměrného prostoru by byla spíše chybným krokem. Maxmilián Strmiska obhajuje práci s vícerozměrným prostorem následovně: *„Multidimenzionální perspektiva výzkumu regionálních stranických soustav umožňuje – na rozdíl od jednorozměrného modelu – posouzení různých rozměrů soutěže a kooperace zúčastněných stran, ať se jedná o typově stejnorodé či příbuzné, anebo naopak odlišné formace, včetně prvků asymetrie* (Strmiska 1998a: 24). Jinou kritiku ohledně zjednodušení prostoru obsahuje článek Jana Rovného a Ericy Edwards, kteří v něm právě vícedimenzionální prostor rozpracovávají. Zmínění autoři neshledávají socioekonomickou dimenzi jako dominantní ve všech případech a zároveň viní Sartoriho ze zjednodušení prostoru, kterým omezil detailnější možnost srovnání mezi jednotlivými stranickými systémy, které by mohlo přinést analyticky přesnější výsledky (Rovný, Edwards 2012: 57-60).

2.2.4 Proměnné ve stranickém systému

V úvodu bylo naznačeno, že teorie stranických systémů oplývá velkým množstvím instrumentů, jak lze stranické soustavy měřit a zkoumat. Nicméně v této disciplíně nepanuje shoda, které proměnné, respektive kritéria, jsou těmi hlavními a jak lze na základě nich

---

²¹ Prostor a jeho problematika patří mezi základní proměnné, které nejčastěji zkoumají teoretici racionální a sociální volby. Ne však všichni při konstrukci svých prostorových modelů, ve velké míře se jedná o statistické modely, vycházeli ze Sartoriho poznámek a raději navazují na učení Anthony Downse (Merill III, Grofman: 1999).

rozlišit mezi odlišnými třídami a typy stranických systémů. Problematické totiž je, že se v literatuře autoři málo věnují konceptualizaci a zdůvodnění, proč právě tyto proměnné upozadí za ostatní (Lane, Errson 1987: 138-139).

V kapitole věnované definici stranického systému naznačil Maurice Duverger základní rozdíly mezi stranami: počet, respektive velikost, aliance, geografická lokalizace, politická distribuce a jiné (Duverger 1954: 203). Tyto odlišnosti detekují vztahy mezi částmi stranického systému. Díky nim je možné vytvořit kritéria, která slouží jako hlavní rámce pro konstrukci typologie stranických systémů. Michal Klíma ve své monografii věnované volbám a politickým stranám vymezuje šest základních proměnných, se kterými teoretici stranických systémů při vytváření svých typologií nejčastěji pracují: sociální původ stran, počet stran, organizační uspořádání stran, model opozice, síla stran a ideologie²² (Klíma 1998: 140-141). Sociální původ stran byl částečně vysvětlen v předchozí kapitole věnované prostoru, kdy ve společnosti vznikají dlouhou dobu historické konflikty v hodnotách a idejích různých skupin, jež jsou zastupovány politickými stranami. Nejdůležitější proměnnou ve stranických soustavách a také kritériem při vytváření typologií je však počet stran. Díky této vlastnosti je možné nejen tušit, jak velký bude soutěžní prostor ve stranickém systému, určit jejich hodnotovou velikost, ale také rozdělit stranické systémy do jednoduchého a přehledného schématu (Janda, Kwak, Suarez-Cao 2010: 13). Ačkoliv se zdá být tato proměnná jednoduchou, opak je pravdou, protože existuje několik variant, jak tento atribut pojmout (O počítání viz kapitola 4.5 a 4.6). Další proměnnou je organizační uspořádání ve stranách. U této vlastnosti záleží na faktu, jak jsou strany vnitřně diferenciované

---

²² Podobný seznam uvádí několik autorů ve svých pracích, viz Ware 1996: 147-156; Smith 1989: 350.

a jak vystupují navenek, respektive jak soudržná a stabilní jejich politika při hlasování a obhajobě témat ve skutečnosti je. Čtvrtá proměnná v pořadí klade důraz na způsob střetávání mocenských sil mezi vládou a opozicí, přičemž prioritní je druhá jmenovaná síla. S tímto kritériem souvisí i počet stran a jejich organizační jednotka, poněvadž opozice nemusí být soudržná důvodu různorodým frakcím uvnitř jedné či více stran a zároveň se zvyšujícím počtem stran v systému se stírá možnost opozice formulovat jednoznačné požadavky na vládu. Opačným případem je situace, kdy v systému operuje pouze jedna strana a z tohoto důvodu nemůže formálně žádná opozice v systému figurovat (Klíma 1998: 155-159). Síla, respektive velikost, politických stran je předposledním prvkem ve výčtu. Tato proměnná souvisí s počtem stran, ale na rozdíl od něj velikost znázorňuje počet křesel a formální sílu jednotlivých stran. Podle některých teoretiků je tato proměnná právě po počtu stran tím nejdůležitějším kritériem při srovnání stranických systémů a konstrukci jejich typologií (Ware 1996: 158; Janda, Kwak, Suarez-Cao 2010: 7; Siaroff 2000: 69-72). Konečně posledním atributem, který se v pracích s tematikou teorií stranických systémů velmi často objevuje, je ideologie. Tato proměnná souvisí do značné míry se sociálním původem stran, tedy s konceptem konfliktních linií, a prostorem. V tomto ohledu závisí na počtu stran soutěžících ve stranickém systému, jaký segment společnosti zastupují a jak na sebe reagují. V rámci této proměnné je pravděpodobně nejznámější koncept polarizace, neboli ideologické vzdálenosti mezi stranami, Giovanniho Sartoriho (Klíma 1998: 164-177). Pokud jsou si dvě stranické jednotky v rámci prostoru v systému ideologicky blízké, je velká pravděpodobnost, že tyto strany budou chtít spolu vytvořit na parlamentní úrovni koalici. Pokud však

ideologická vzdálenost mezi jednotlivými jednotkami narůstá, tak se sice soutěžní prostor zvětšuje, ale klesá pravděpodobnost, že si svými programovými cíli budou vzájemně vyhovovat. S polarizací se taktéž pojí termíny jako polarita, odstředivé a dostředivé tendence (O polarizaci viz kapitola 4.5) (Dalton 2008: 903).

Při zkoumání stranických systémů existují další proměnné, které jsou výsledkem nejen působení jeho částí, ale i celého systému. V současné teorii stranických systémů se sleduje, jak se podoba a vnitřní mechanismus celého systému stran mění. Irský politolog Peter Mair patří mezi první teoretiky zabývající se touto tematikou a vhodně uvozuje svůj článek citací Carla Friedricha: „*Stranický vývoj je dynamičtější, než jakákoliv jiná sféra politického života; v něm neexistuje konečný zbytek, neexistuje ani konečný vzorec...Spíše (v něm) probíhá konstantní změna v jednom či jiném směru, ovšem bez možnosti se vrátit na začátek*“ (Friedrich 1968: 452, cit. dle Mair 1989: 255). Změna stranického systému je koncept, který reaguje jednak na Rokkanovu a Lipsetovu hypotézu o zamrznutí konfliktních linií a následně i stranického systému²³, jednak na změny, které se od osmdesátých let dvacátého století v západoevropských státech, které byly nejčastěji teoretiky stranických systémů zkoumány, odehrály (Pennings 2002: 99-121). V tomto ohledu je kladena důležitá pozornost na stabilitu stranického systému. Rozdíl ve stabilitě totiž hraje důležitou roli při určení polarizace a typu stranického systému. Stabilita vzorců vevnitř stranického systému je předpokladem nejen pro určení stávajících a budoucích interakcí, ale i zdravého fungování demokracie (Bértoa 2010: 1, 5; Bielasiak 1997: 23). Je nutno však podotknout, že teorie v rámci posouzení této proměnné není jednotná (Smith 1989: 353).

---

²³Rokkan s Lipsetem si při konstrukci konfliktních linií všimli, že ideologický boj mezi stranami zůstal čtyřicet let nezměněn, navzdory vyprázdňení a klesající palčivosti hlavních témat. Tento postřeh formulovali právě do hypotézy o zamrznutí (Maor 2005: 26-27; Kopeček, Hloušek 2004: 39-40).

Nejčastěji se lze setkat se seznamem proměnných, které indikují stabilitu: volatilita voličů, frekvence klíčových voleb, stabilizace politické třídy, fragmentace stranického systému, efektivní počet stran, míra disproporcionality, úroveň stranické identifikace a kontinuita elit²⁴ (Markowski 2001: 56). Janda s Kwakem a Suarez-Caem nabízí jiné měření, a to pomocí chování tří největších stranických jednotek ve volbách (Janda, Kwak, Suarez-Cao 2010: 8-10). Odlišně tuto proměnnou zase chápe dvojice autorů Mair a Bértoa, kteří konstruují čtyři kritéria: frekvence změny, alternace ve vládě, inovace či stálost vládních alternativ a konečně přístup k vládnutí. Jelikož Peter Mair patří mezi hlavní teoretiky změny stranických systémů, je potřeba podrobně uvést, co jednotlivá kritéria postihují. Frekvence změny udává, jak často jsou strany ve vládě nahrazovány stranami novými, jestli je tato výměna stran pouze částečná, anebo dochází k úplné výměně vládních stran a do jaké míry je systém otevřen ke změnám ve vládě. Alternace ve vládě je druhým kritériem, které se kromě této, zabývá navíc i stupněm novosti vládního kabinetu. U tohoto nástroje rozlišují autoři tři stupně: kompletní alternace – výměna všech stran u vlády, částečná alternace – pouze některé strany se ve vládní koalici obmění a nealternace – ke změně vládní koalice po volbách vůbec nedojde. Ve stabilních stranických systémech dochází buď k celkové alternaci, nebo k její absenci. Třetím nástrojem je inovace či stálost vládních alternativ, kde se klade důraz na stálost členů vládních koalic. Jestliže je koalice složena ze stejných stran, lze označit stranický systém za stabilní, ovšem pokud dochází po každých volbách k vytvoření vládní koalice s novými stranami, je systém považován naopak za nestabilní. Posledním prvkem v této koncepci je přístup k vládnutí,

---

²⁴ Pojem volatilita označuje neustálenost a častý pohyb voličů. Jinými slovy voliči volí v každých volbách jinou politickou stranu a je tedy těžší předpokládat výsledky následujících voleb (Rybář 2011:23). Fragmentace stranického systému označuje roztříštěnost stran, tedy jejich počet v systému. Efektivní počet stran měří velikost stranického systému podle počtu stran v něm a jejich velikosti (Kubát 2007b: 245-246).

který se soustředí na měření toho, zdali měly všechny strany v systému možnost být ve vládě. V případě, že není některá z nových parlamentních stran brána při vytváření vládních většin v potaz, lze považovat přístup k vládnutí za uzavřený a systém za stabilní. Opak označuje určitou nezralost systému²⁵ (Bértoa, Mair 2010: 2-3).

Stabilitu stranických systémů, v literatuře se pro termín stabilita používají synonyma strukturace, anebo institucionalizace (Markowski 2001: 55), lze zkoumat mnoha způsoby, ovšem většina autorů se shoduje, že pokud dojde k transformaci několika proměnných uvnitř systému, které vyústí v přeměnu fungování celé soutěže, znamená to změnu celkového stranického systému a tedy přiřazení k danému systému jiný typ²⁶(Brš'ák 2011: 36-39).

2.3 Jiné parametry stranických systémů

V předchozích podkapitolách bylo vysvětleno, čím stranický systém je, z čeho se skládá, co jej ovlivňuje a jaké jevy se při zkoumání a srovnání stranických systémů považují za hlavní. V této sekci bude upozorněno na dva fenomény. Prvním fenoménem je částečná rezignace hlavního proudu teoretiků stranických systémů na výzkum fungování stranických soustav v nedemokratických režimech. Druhý fenomén souvisí s proměnnými z předchozí podkapitoly: formát a mechanismus stranického systému.

2.3.1 Výzkum stranických systémů v nedemokratických režimech

Práce, jak je patrné, nebude operovat s teorií a typologiemi stranických systémů nedemokratických režimů. Ovšem je nutné k tomuto tématu uvést několik poznámek. Disciplína věnující se stranickým systémům zažila neobvyklý rozvoj od padesátých let dvacátého století, který pokračoval dalších třicet let. Nejznámější typologie systémů stran liberálních demokracií pochází právě z období (Wolinetz 2004: 3), kdy probíhala studená válka. V té době byl v politologii silný vliv behaviorismu, který místy oslavoval a obhajoval

---

²⁵ U těchto čtyř kritérií je zřejmé, že Mair s Bértoou vycházejí jak z mairového odlišení stranických systémů, tak z poznámek Gordona Smithe (viz Mair 1997; Smith 1989).

²⁶ Anglický politolog Gordon Smith zase navrhuje zkoumat přeměny v systému podle jejich počtu a závažnosti: dočasné fluktuace, omezená změna, hlavní změna a transformace (Smith 1989: 353-354).

demokratické hodnoty (Easton 2002: 280-284) a je možné se domnívat, že právě vliv tohoto proudu spolu s historickými události zapříčinily nezájem mnoha teoretiků politických stran a stranických systémů o nedemokratické země. Je zřejmé, že tento nezájem vyplýval rovněž z nedostatku relevantních informací, možnosti fyzicky působit ve studované zemi a podobně. Nedemokratické země, respektive jejich stranické systémy, se tedy začaly vnímat spíše jako anomálie (Thackrah 2001: 1). Tato odchylka plynula také z neexistence soutěže mezi stranami, poněvadž ve většině nedemokratických zemí operovala pouze jedna strana²⁷ (Smith 1966: 361-362).

Joseph La Palombara s Mynorem Weiner patří mezi klasické teoretiky, kteří se zabývají nedemokratickými stranickými systémy. V jejich práci rozlišují mezi neexistencí stran, nesoutěživými, polosoutěživými a soutěživými stranickými systémy.²⁸ Giovanni Sartori nesoutěživé systémy stran rozkládá na hegemonickou stranu a systém jedné strany. V systému s jednou stranou buď neexistují strany jiné, anebo jsou daným režimem zakázány. Takovou jednotku v systému dále Sartori dělí podle ideologie, kterou daná strana zastává a míry nedemokratičnosti celého režimu na: totalitní politickou stranu, autoritářskou politickou stranu a stranu pragmatickou. V systému hegemonické strany může působit více stran, ovšem postavení hegemonické strany je natolik nadřazené, že kontroluje celý soutěžní prostor a z důvodů nemožnosti alternace moci, tedy nedochází k pravé soutěži jako v demokratických režimech. Podle Sartoriho existují dvě podoby hegemonické strany: ideologická a pragmatická, opět záleží na typu režimu (Kubát 2007b: 239-240; Sartori 2005: 222-236). V rámci teorie nedemokratických stranických systémů je možné setkat se i s jinými termíny jako je dělení na alternativní, kde soutěž plynule probíhá, a na nealternativní systémy stran (viz Kubát 2007b: 240-241).

---

²⁷ V rámci typologií stranických systémů v demokratických režimech je možné postřehnout u některých autorů systém jedné strany či systém jedné státostrany (viz Duverger 1954).

²⁸ Jejich rozlišení se v současné době již nevyužívá.

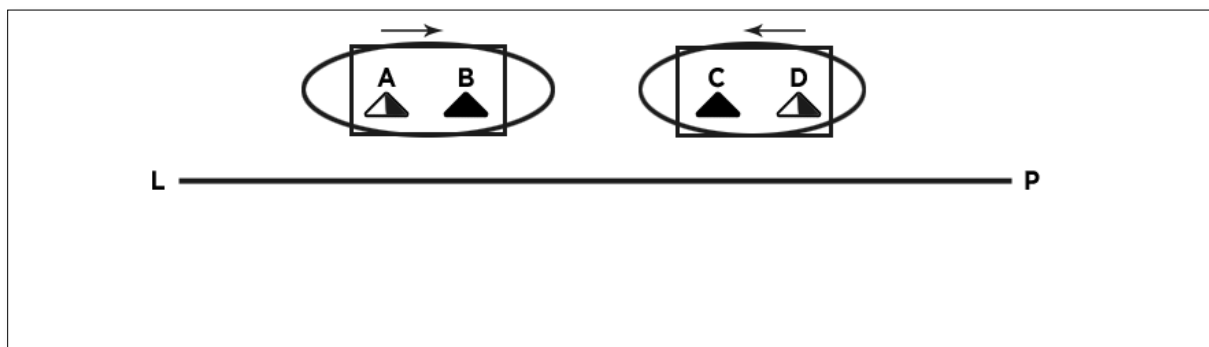
Poslední poznámka se vztahuje k samotnému pojmu systém jedné strany. Jak bylo uvedeno v kapitole o definici stranického systému, výsledkem interakcí mezi jednotkami je stranický systém. Systém jedné strany je z této perspektivy protimluvem, protože strana nemá v rámci soutěže s kým soupeřit a proniká do oblastí mezi státem a stranou, které by v soutěžním stranickém systému bylo striktně odděleno (Novák 1997: 46; Smith 1966: 361-362). Tento terminologický problém vychází totiž z formátu stranického systému, který rozlišuje stranické systémy podle počtu stranických jednotek v systému. Aby tedy nedošlo ke kombinování stranických systémů jak z demokratických, tak z nedemokratických režimů, navrhuje Sartori zavést vhodnější pojem - státostrana (Sartori 2005: 53-58).

2.3.2 Formát a mechanismus stranického systému

Giovanni Sartori při konstrukci své definice stranického systému rozlišil jeho statickou - formát a dynamickou část - mechanismus. Formát stranického systému určuje pomocí kritéria počtu stran, jak bylo naznačeno v kapitole o proměnných, kolik jednotek se uvnitř systému nachází. To je však jeho jediná funkce, protože nevypovídá ani o vztazích mezi stranami, ani o tom, jak systém funguje. Naopak mechanismus určuje pomocí kritéria ideologie a ideologické vzdálenosti, jak se strany v ideologickém prostoru chovají a jaké vzorce tvoří. Modelovým příkladem je systém se čtyřmi stranami. Formát vychází z počtu. Systém je tudíž multipartijní, ale nelze předpokládat, kdo s kým bude tvořit vládní či opoziční koalici a jak jsou si strany ideologicky blízké, popřípadě vzdálené. Pokud je pozornost přesunuta na mechanismus, bude rozlišení vztahů mezi stranami do jisté míry viditelnější. Modelový systém obsahuje čtyři strany, kdy tvoří vládní koalici dvě strany na pravici, které jsou si blízké a dvě strany zastupující levicovou část spektra a ztělesňují opoziční koalici.

Z pohledu ideologické vzdálenosti jsou pravicové strany blízko sebe, což jim zaručuje společné prosazování témat v parlamentu a menší ideologickou roztržku. Totéž platí i pro levici (viz obrázek č. 5) (Bršťák 2011: 16; Kubát 2007b: 230; Fiala, Strmiska 2009: 192-193; Sartori 2005: 133-134).

Obrázek č. 5: Modelový případ s čtyřstranickým formátem, ale bipartijním mechanismem

Zdroj: Autor

3. Výběr metody, výběr případů, vysvětlení typologie a klasifikace

V úvodu bylo zmíněno, že cílem celé práce je zhodnocení, zdali jsou Siaroffova pojetí a typologie pro teorii stranických systémů přínosné. Jak však takový přínos zohlednit? Teorie stranických systémů se neustále rozvíjí o nové koncepty a je tudíž důležité nejenom určit výběr relevantních typologií, ale také zvolit vhodnou metodu, která by poskytla taková východiska, aby bylo možné Siaroffovu typologii objektivně evaluovat. Neméně důležité je před analytickou částí vysvětlit dva termíny, které se v této práci hojně vyskytují: typologie a klasifikace. Porozumění těchto termínů bude pro následující kapitolu zásadní.

3.1 Výběr metody

V disciplíně stranických systémů se lze pracovat s několika metodami, jak postupovat při analýze přístupů a typologií v systémech stran. Na jedné straně existují výzkumy hodnotící typologie na základě kvantitativní metody, ovšem častěji jsou v literatuře zastoupeny využívající metody kvalitativní²⁹.

Mezi práce s kvantitativní metodou se může zařadit výzkum izraelského politologa Reuvena Hazana, který se věnoval zkoumání vlivu středových stran na polarizaci a celkovou prostorovou soutěž. V práci postupuje následovně. V prvních dvou kapitolách konceptualizuje na základě klasické literatury, jak nahlíží na termíny jako je prostorová soutěž, polarizace, či jak lze rozdělit strany působící ve středu prostorového modelu. Po ustanovení teoretického základu testuje jednotlivé vztahy na reálných volebních výsledcích pomocí statistických metod, nejčastěji se jednalo o korelační koeficient či jedno lineární regresi, a vhodně uvádí poznámky, které klasické teorie stranických systémů upravují. V poslední části své knihy Hazan interpretuje vývoj stranických systémů v západoevropských státech na základě svých poznámek a tyto nové teoretické poznatky shrnuje v závěru díla (Hazan 2000: 3-166). Podobně metodicky postupují v knize *Doing Research in Political Science* Paul Pennings, Hans Keman a Jan Kleinnijenhuis³⁰. Zmínění autoři analyzují, na kolik se shodují teoretické předpoklady Giovannioho Sartoriho a Arenda Lijpharta v jejich typologiích s reálnými charakteristikami vybraných zemí. Ke studiu jak vzájemných vztahů mezi typologiemi, tak vztahů mezi typologiemi a některými závislými proměnnými souvisejícími s volebním, programovým a parlamentním chováním stran, používají rovněž regresní analýzu (Pennings, Keman, Kleinnijenhuis 2006: 225-229).

---

²⁹ V posledních dvou desetiletích však v politologii roste obecně význam kvantitativního přístupu a metody právě v teorii stranických systémů jsou toho důkazem. Jen namátkově lze uvést dvě skupiny: Comparative Manifesto Project (viz Wüst, Volkens 2003) a Comparative Studies of Electoral Systems (viz Klingemann 2009).

³⁰ Jejich vědecký design vychází z příspěvku Paula Penningse, který v roce 2002 analyzoval dokonce tři typologie: Sartoriho, Lijphartovu a von Beymeho (viz Pennings 2002: 73-90).

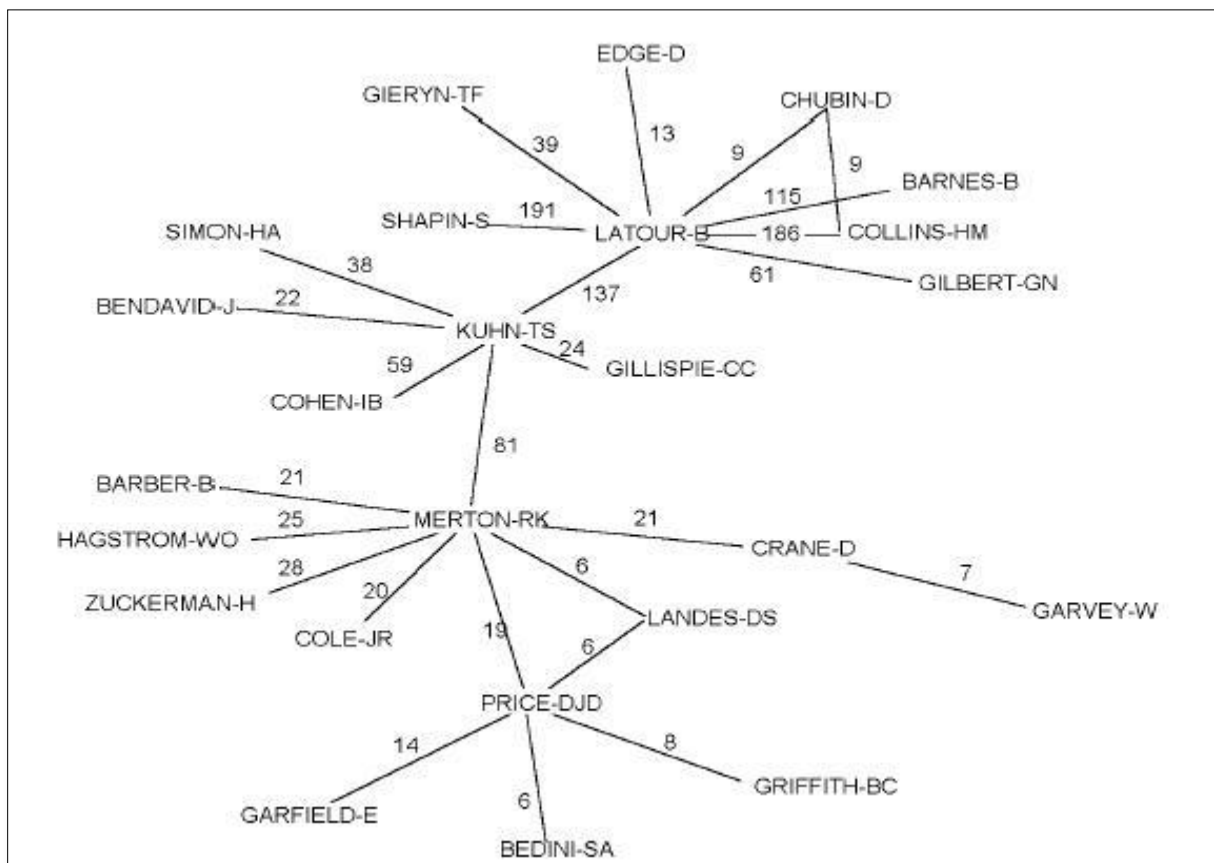

Autoři hodnotící typologie pomocí kvalitativních metod přistupují k problému odlišně. V pracích s obsahem této metody se postupuje historicky. Hodnotí se jak daný autor svojí typologií a přístupem ovlivnil teorii stranických systémů, jak na něj ostatní autoři svými typologiemi navázali a jaké problémy taková typologie nereflexuje. Z tohoto vývojového hlediska se hodnotí i ostatní typologie. Příkladem takového přístupu může být kanadský politolog Steven Wolinetz či Peter Mair. Oba zmínění autoři ze začátku popisují jak pozitiva, tak negativa klasických typologií, v jaké situaci se teorie stranických systémů aktuálně nachází a poté v některých případech formulují svá řešení a vylepšení (Mair 2002: 88-106; Bardi, Mair 2008; Wolinetz 2004, 2006). Například Steven Wolinetz ve svém příspěvku pro kanadskou politologickou asociaci vytváří na základě analýzy předchozích typologií a přístupů nové dělení podle počtu stran a ideologické vzdálenosti, a přidává novou proměnou pro srovnání stranických systémů, tak zvané shlukování, neboli formu soutěže (Wolinetz 2004). Jinými slovy kvalitativní metoda, u které se předpokládá minimalizace subjektivního hodnocení, slouží k posouzení vývoje a procesů v teorii stranických systémů prostřednictvím reflexí vycházejících z literatury a teoretické analýzy.

Pro splnění cíle následující kapitoly se nabízejí dva možné přístupy: scientometrie a genealogie. První jmenovaný přístup patří mezi kvantitativní metody a sleduje citace v oblasti výzkumu a vědy, jejich vztahy a vývoj a jakými tématy se teoretici v dané vědě zabývají, následně pak jak často dochází z časového hlediska k přeměně témat v daném vědním odvětví a jak spolu jednotlivé zkoumané fenomény souvisí. O scientometrii lze s jistou mírou rezervovanosti hovořit jako vědě zabývající se procesy a vývojem ve vědě samotné. Jejími hlavními daty jsou bibliometrické informace a zejména citační rejstříky.

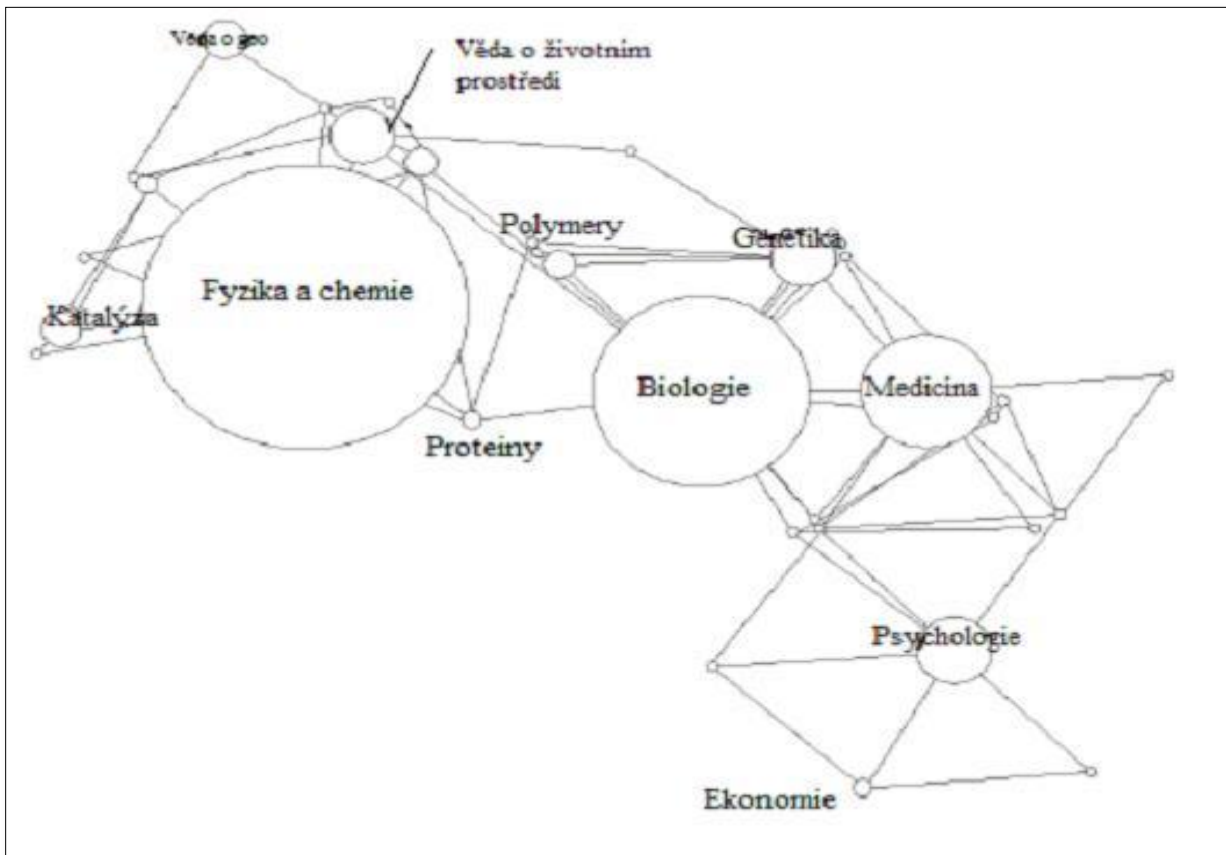
Scientometrie poskytuje mnoho užitečných nástrojů, které mohou pomoci při výzkumu teorií stranických systémů. Jedná se o citační a kocitační mapu, která zobrazuje, jak na sebe jednotliví autoři reagovali (viz mapa č. 1), kteří autoři jsou v dané disciplíně nejvlivnější a přístup jakého autora je v teorii nejvíce citovaný; další je kostra vědy, jež by dokázala ověřit, nakolik je například disciplína věnující se politickým stranám a stranickým systémům v rámci politologie tolik moderní a populární (viz mapa č. 2). Popsaný výzkum lze provést

Mapa 1: Citační zmapování ústředních prací z oblasti teorie a metodologie vědy a vědeckého poznání

Zdroj: Kuželíková, Nekuda, Poláček 2008: 63.

Mapa č. 2: Zobrazení velikostí a vztahů hlavních vědeckých oblastí

Zdroj: Kuželíková, Nekuda, Poláček 2008: 64.

pomocí citačního indexu Web of Science, který sbírá a shromažďuje články a sborníky od roku 1958, přičemž sociální vědy byly zahrnuty až v roce 1973 (Kuželíková, Nekuda, Poláček 2008: 62-66). Výzkum takového charakteru a velikosti v politologii podle dostupných informací dosud nikdo neprovedl. Existují však články zabývající se otázkou, jaké tematické oblasti, nebo jací autoři jsou ve vybraných odborných časopisech nejčastěji uvedeni (Holzer, Chytilík, Pšeja, Šindelář 2009, 2009). Na rozdíl od dvou prací zmíněné čtveřice autorů by analýza pokrývající celou disciplínu byla při pohledu na počet periodik a monografií, které se zabývají politologií a počtu článků u jednoho autora je jednak velmi složitá, jednak špatně proveditelná, neboť Web of Science opatřuje indexem výzkumné práce spadající do oblasti sociálních věd až od roku 1973, což by mohlo činit problémy, pokud by se jednalo o zmapování citací navazujících například na Maurice Duvergera.

Druhým přístupem v pořadí je genealogie. Co tato pomocná věda historická zkoumá? „V nejširším slova smyslu pojednává genealogie o charakteru vztahu dvou navzájem nějak souvisejících jevů či faktů, v nejužším smyslu o vztahu mezi lidskými jedinci, vyplývajícím z jejich společného rodového původu. Spadá sem ovšem i studium důsledků, které z takových příbuzenských vztahů vyplývají v nejrůznějších směrech a souvislostech“ (Říčař 2000: 15). Genealogie, která spadá do oblasti kvalitativních metod, tedy zkoumá vztah dvou navzájem souvisejících jevů či skutečností a procesy, k nimž mezi nimi došlo. S aplikací tohoto přístupu lze v politologii narazit, ale v jiných disciplínách než jsou stranické systémy. Jedním z představitelů této genealogické analýzy je John Gunnell. Ve svých příspěvcích zkoumá, jakým způsobem byl v americké politologii zkoumán liberalismus a jaké to mělo dopady na inovaci politické teorie (Gunnell 1988), či jak se vyvíjela politologie v Americe (Gunnell 2002). Stejným způsobem postupoval Jason Maloy při výzkumu vývoje teorie racionální volby (Maloy 2008). Pokud je tedy možné přistupovat genealogicky v politické teorii, lze s několika úpravami, tímto způsobem postupovat i v rámci teorie stranických systémů. Proto je důležité provést úpravu jevů a souvislostí, které budou tímto přístupem zkoumány.

V následující kapitole bude na vybrané klasifikace a typologie klasických autorů stranických systémů (viz kapitola 3.2 o výběru případů) nahlíženo jak z pohledu jejich formátu, tak z pohledu konstrukce jednotlivých typů. Cílem bude průzkum kritérií, která autoři využívali ve svých klasifikacích a typologiích a jakým způsobem se k vystaveným třídám a typům vzájemně vyhraňovali či reagovali. Výsledkem této analýzy budou

zjednodušená schémata, v nichž budou zobrazena jednotlivá kritéria a reakční vazby mezi jednotlivými autory. Ve schématu budou zahrnuty pouze reakce autorů, které explicitně odkazují na pojetí jiného autora. V případě, že tomu bude jinak, nebude v práci tato reakce zanesena.

3.2 Výběr případů

Teorie stranických systémů obsahuje velké množství přístupů, klasifikací a typologií a je na místě vybrat ty, které budou v práci pomocí genealogického přístupu analyzovány. První dochovaná klasifikace a typologie pochází od Lawrence Lowella, který rozlišuje ve své knize z roku 1896 stranické systémy podle počtu stran: jednostranické systémy, bipartismus a systém s více než dvěma stranami, tedy multipartismem (Novák 1997: 46, 78; Lowell 1896). Lowell jako první vznesl poznámku ohledně nestability v systému s více než dvěma stranami. Na jeho hodnocení stability systému ve třicátých letech navázal Arthur Holcombe, který vyhodnotil bipartismus jako stabilní systém a u koaliční spolupráce ve stranických soustavách s více stranami došel k závěru, že jsou naopak nestabilní (Novák 1997: 78-79). Ačkoliv je možné v literatuře před rokem 1945 narazit na tyto či podobné závěry o fungování stran, v práci nebude na tyto poznámky brán zřetel, protože se jedná o monografie, v kterých ještě nebyl vysvětlen stranický systém jako celek. Prvním autorem systematicky se zabývajícím soustavami stran i definicí systému samotného byl již zmiňovaný Maurice Duverger (Duverger 1954). Podoba stranického systému a jeho rozdělení podle tohoto francouzského právníka a politologa bývá ve spoustě publikací věnující se evaluacím klasifikací a typologií uváděna jako první. Totéž bude i v případě této práce. Na Duvergera reagovalo jedno celé odvětví politologie a v rámci disciplíny stranických systémů tato

informace platí dvojnásob. Do podoby teorie stranických systémů přispěly v šedesátých letech tři práce. První je koncept konfliktních linií Steina Rokkana a Seymoura Lipseta (Rokkan, Lipset 1967) a druhá je typologie stranických systémů vycházející nejen z počtu stran, ale i z velikosti, síly a ideologie stran popsána v článku Jeana Blondela (Blondel 1968). Poslední práce pochází od Roberta Dahla, který kombinuje počet stran, organizační uspořádání s modelem opozice (Dahl 1966). Všechny práce jsou v teorii natolik zásadní, že je nelze z genealogické analýzy vynechat. V sedmdesátých letech je publikována kniha Giovannioho Sartoriho, jež změnila dosavadní výzkum v oblasti stranických systémů. Sartori vycházel při konstrukci své klasifikace a typologie z poznámek autorů výše uvedených a je nutné jejich vztahy analyzovat (Sartori 1976, 2005). O rok později vydává také Arend Lijphart svoji publikaci, v které formuje vlastní stranický systém založený na způsobu tvorby koalic v legislativní aréně (Lijphart 1977). Z let osmdesátých bude práce analyzovat propojenost přístupu Klause von Beymeho (Beyme 1982)³¹ se staršími přístupy a typologiemi stranických soustav. V poslední dekádě dvacátého století byly vydány dvě monografie, které by neměly ujít pozornosti: *Political Parties and Party Systems* Alana Wara (Ware 1996) a *Party Systems Change - Approaches and Interpretations* Petera Maira (Mair 1997). Obě knihy reagují na klasifikace a předchozí typologie a jsou také svými obměnami inspirací pro výzkumníky po roce 2000 (Siaroff 2000).

V teorii stranických systémů existují i jiné, méně známé typologie. Namátkou se může zmínit typologii Gordona Smithe, který pracuje s kritérii velikosti, silou stran a ideologií (Smith 1993: 83-124); autory Simona Franzmanna a André Kaisera, kteří pomocí ideologie,

---

³¹ V roce 1982 byla publikována německá verze. Analýza však bude vycházet z anglické verze, jež byla vydaná o tři roky později.

modelu opozice a sociálního původu stran identifikují typologii s osmi typy (Franzmann, Kaiser 2010: 54-75; Franzmann 2010: 76-99). Nicméně tyto a další typologie se buď nestaly v disciplíně tolik reflektovanými, což se týká prvního případu, anebo tyto typologie byly uvedeny později než monografie Alana Siaroffa, což je příklad druhého případu. Z tohoto důvodu nebudou v analýze zaneseny.

3.3 Pojetí typologie a klasifikace³²

Celá práce operuje s termíny typologie a klasifikace. Oběma pojmům je proto nutné věnovat větší pozornost a podrobně je vysvětlit, jelikož analytická část se o tyto pojmy a jejich vlastnosti bude velkou měrou opírat.

Klasifikace slouží k rozložení velkého množství dat do nepřekrývajících skupin, kategorií nebo tříd, podle jednoznačných kritérií nebo principů. Účelem této operace je zjednodušení, lepší uchopení a zobecnění velkého souboru jevů, vlastností či dat. Do vytvořených jasně vymezených tříd, které bývají většinou definovány prostřednictvím operacionalizace typu, spadají fenomény, které mají stejné nebo podobné vlastnosti (Marradi 1990: 130-132; Řehák 1972: 617-620). Tento proces diferenciacce začal být používán hlavně v zoologii či botanice, kde bylo mimořádně důležité získat jasný přehled o celém systému flóry či fauny. Klasifikaci si ovšem oblíbily i ostatní vědy a dodnes patří mezi základní vědecké procesy, což platí rovněž pro politologii a teorii stranických systémů. Giovanni Sartori zvolil klasifikaci jako základní rámec, díky kterému zkonstruoval svoji typologii. Systémy stran, jakožto soubor, roztřídil podle kritéria počtu, neboli podle formátu (Sartori 2005: 133-134).

---

³² Třetí složkou mezi klasifikací a typologií často bývá taxonomie. Taxonomie je vyčerpávající klasifikace konceptů či jevů. Taxonomická kategorie je forma deskriptivní typologie a je jasně oddělena od ideálního typu (della Porta, Keating 2008: 355).

Na druhé straně má typologie za úkol vykládat a interpretovat zobecněná data a srovnávat jejich vlastnosti (Simonová 2003), díky kterým lze lépe a nově porozumět zkoumané realitě (Drulák 2008: 20). Typologii lze definovat jako: „*klasifikační systém, který rozděluje definovanou kategorii fenoménů do podkategorií*“ (Hendl 2008: 212). Jakoukoli typologii si je možné představit jako souhrn všech typů a jejich vzájemných vlastností, která by měla navazovat na klasifikaci. V teorii se rozlišují dva druhy typů: reálný, který má ve světě skutečného referenta, nebo se konstruuje typ ideální, který je vytvářen pomocí kombinace hodnot různých dimenzí, či kategorií³³ (della Porta, Keating 2008: 355; Mair 2008: 183-184; Hendl 2008: 213). Pokud se bude pokračovat ve výkladu konstrukce Sartoriho typologie, Sartori podotýká v knize, že oproti klasifikaci je typologie složitější záležitost, protože je nutné uspořádat směsi vlastností založené na více než jednom kritériu. Kromě tedy zmíněného počtu využil kritérium ideologie a v ní konceptu ideologické vzdálenosti. Počet stran, tedy hlavní dělicí linie tříd, se po dobu několika let až na výjimky nemění, tudíž je tato část někdy označována za statickou. Dynamickou částí, často měnící se, jsou vlastnosti, respektive ideologická vzdálenost mezi stranami. Výsledkem této konstrukce je Sartoriho schéma s pěti typy (Sartori 2005: 130).

4. Genealogická analýza

4.1 Maurice Duverger a jeho dualismus

Francouzský právník a politolog Maurice Duverger napsal v roce 1951 monografii *Les Partis Politiques*, která se stala jednou z přelomových děl v oblasti politických stran a stranických systémů. Ve své knize se věnoval sociologii politických stran, která se v té době nazývala Staciologie (Engelmann 1957: 423). Patří mezi první analytiky, kteří začali

---

³³ V literatuře věnované stranickým systémům je možné narazit na různá uchopení a interpretaci klasifikací a typologií. Nejviditelnější případ je u přístupu Jeana Blondela. Sám autor mluví v práci o typologii (Blondel 1968), stejně tuto konstrukci vnímá Michal Kubát (Kubát 2007b: 242-243) a Steven Wolinetz (Wolinetz 2004: 3-4), ovšem jiní autoři vnímají blondelovo rozdělení jako třídění, tedy klasifikaci (Klíma 2008: 161-164; Lijphart 1984: 118-120).

systematicky zkoumat politické strany, uvedl proces, jak takové strany vznikaly a představil obecnou definici stranických systémů (viz kapitola definice stranického systému). Kromě teorie stranických systémů ovlivnil v té době formující se disciplínu o volbách a volebních systémech.

Duvergerovo pojetí stranických systémů bývá v mnohých učebnicích vysvětlováno takovým způsobem, že čtenář může leckdy nabýt dojmu jisté jednoduchosti, ovšem opak je pravdou. Aby bylo možné správně pochopit Duvergerův přístup ke stranickým systémům, je nutné vysvětlit několik jeho důležitých poznámek, které bývají v učebnicích často rozděleny a netvoří tak jednotný rámec. První z nich je proces vzniku stran. Duverger patří svým přístupem mezi institucionalisty, kteří kladou důraz mimo jiné na organizační strukturu uvnitř politických stran. Na základě organizační struktury rozlišil strany kádrové a masové. Datově starší kádrové strany vznikaly pomocí volebního a parlamentního procesu, načež strany masové vznikaly díky již existujícím institucím, jako byly například odbory a rozšiřováním všeobecného volebního práva. Duverger upozoroval, že oba typy stran mají odlišnou vnitřní strukturu a vytvořil několik dělení. U stran zastupujícímasy si všiml, že stranická struktura je centralizovanější, byrokratičtější, ideologičtější, silněji rozčleněná, než je tomu u struktury stran kádrů. Z toho vyvodil Duverger několik rozlišení mezi stranami: přímost a nepřímost stran, silnou či slabou rozčleněnost stran, vertikálně nebo horizontálně uspořádané strany a jejich centralizace, popřípadě decentralizace (Kubát 2007a: 219-221; Novák 1997: 253).

Duverger se začal důkladněji věnovat také jinému institucionálnímu prvku: volebnímu systému (Ware 1996: 190). Podle něj totiž právě volební systém ovlivňuje podobu stranických systémů a formuloval tři hypotézy, které vstoupily ve známost pod označením - Duvergerovy

zákony. V první hypotéze Duverger předpokládá, že systém poměrného zastoupení podporuje systém stran s více než dvěma jednotkami, které jsou stabilní, nezávislé a pevné. Druhá hypotéza hovoří o systému stran opět s více než dvěma stranami, ovšem tyto strany jsou flexibilní, závislé a nejsou zdaleka tak stabilní jako strany v první hypotéze, pokud je v těchto zemích uplatňován dvoukolový většinový systém. U poslední Duverger předpovídá, že v zemích využívající jednokolový většinový systém bude stranický systém bipartijní s možnou alternací vlády mezi oběma stranami.³⁴ V souvislosti s těmito volebními systémy Duverger upozornil na jejich tak zvané mechanické a psychologické účinky. Mechanické účinky přímo ovlivňují přepočtení hlasů na mandáty a závisí tedy i na počtu stran. Například v prvních volbách pomocí jednokolového většinového systému získaly dvě první strany velký počet křesel; třetí strana v pořadí naopak obdržela velice malý počet mandátů, ačkoliv počet hlasů počtu křesel neodpovídal. Mechanickým účinkem tohoto systému tudíž byla podprezentace třetí strany. Psychologické účinky se mezi voliči usazují delší dobu, tedy pokud stejné tři strany budou ve druhých volbách kandidovat, třetí strana již nezíská tolik hlasů jako v předchozích volbách, protože si většina voličů vybírá takové strany, které mají šanci na vítězství, tedy ty dvě hlavní. Duvergerovy zákony se staly důležitým konceptem, jenž v tehdejší teorii chyběl³⁵. Díky tomuto přístupu francouzského politologa se v disciplíně zkoumající volební systémy vytvořily nové přístupy, které v dnešní době mají nezastupitelnou pozici (Duverger 1954: 217-228; Chytilík, Šedo, Lebeda, Čaloud 2009: 52-54; Schlesinger; Schlesinger 2006: 58-60).

---

³⁴ Duverger později sám revidoval své hypotézy na jednodušší zákon a hypotézu viz Duverger 2003: 69-70.

³⁵ Zákony či hypotézy francouzského vědce byly od padesátých let mnoha teoretiky testovány (Norris 2004: 94), nebo přeformulovány (Sartori 2001: 38-63). Nicméně Duvergerovo prvenství v konceptualizaci vztahu stranických a volebních systémů zůstává.

Stranické systémy Duverger v obvyklém pojetí klasifikoval podle počtu stran na: systémy jedné státostrany, bipartismy a multipartismy. Problémem jeho klasifikace je fakt, že věnoval velkou pozornost na rozdílné vlastnosti mezi systémy s dvěma stranami a multipartismem, přičemž monopartismus a jeho dominanci³⁶ se nikdy nepokusil dostatečně vysvětlit (Erdmann, Basedau 2007: 10). Obě zbylé třídy zkoumal z dualistické perspektivy. Politika je podle něj rozporem mezi dvěma skupinami v různé formě: republikáni proti monarchistům; konzervativci proti liberálům; zástupci buržoazie proti socialistům; zastánci demokracie proti komunistům. Pomocí těchto rozporů vysvětluje vznik bipartismu. Dualita podle něj funguje i uvnitř systému. Jedna strana se stává vládní, druhá vstupuje do opozice a poté může docházet k alternaci ve vládě, pokud jsou obě strany přibližně stejně velké. Někaký politický střed není možné nalézt a pokud ano, jedná se o uměle vytvořené seskupení. Duverger dělí bipartismus do dvou typů podle povahy ideologie a soutěže. Technický bipartismus označuje dvě strany, které soupeří v prosazování svých politických cílů ovšem ani jedna z nich neusiluje o změnu režimu. Politika je v tomto typu stranického systému umírněná. Metafyzický bipartismus popisuje Duverger jako vzácný typ, který se objevuje pouze zřídka. V tomto typu se vyskytují rovněž dvě strany, ale jedna z nich prosazuje prostřednictvím svých cílů změnu celého režimu. Tento typ stranického systému funguje špatně, poněvadž politika může být místy až radikální.

Vznik multipartismu vycházející ze systému dvou stran Duverger popisuje dvěma způsoby. Bipartismus se transformuje do multipartismu, pokud dojde k rozkolu uvnitř jedné strany, která se rozdělí na dvě jednotky. K takovému odtržení dochází, jestliže uvnitř strany

---

³⁶ Dominantnost strany ve stejné době navrhl jak Duverger, tak Gabriel Almond (Sartori 2005: 208).

existují různé ideologické směry, které spolu nadále nedokážou spolupracovat. Z tohoto způsobu uvádí Duverger příklad odtržení komunistických stran od socialistických. U druhého způsobu vzniku multipartismu Duverger počítá s přítomností několika konfliktních dualismů, které se v minulosti specificky navrstvovaly a vzájemně překrývaly, přičemž ani jeden rozpor se nestal dominantním, což umožňuje působit v systému více stranám. Duverger považuje multipartismus oproti bipartismu za nestabilní. Stabilita systému dvou stran je tedy dána umírněností a odpovědností stranických jednotek a vládní alternací. Kolísavost vícestranického systému je způsobena vznikem paralyzující koalice stran v umělém středu soutěžního prostoru, která může znesnadnit budoucí vládní alternaci. Tím, že nedochází k možnosti vládnutí opozičních a často původních stran, se mohou voliči přiklonit k volbě extrémních stran nabízející i změnu režimu (Duverger 1954: 210-254; Mair 2002: 89; Klíma 1998: 148-153; Kubát 2007b: 241-242; Sartori 2005: 208).

Maurice Duverger svojí klasifikaci stranických systémů založil na rozlišení počtu stran v něm. Ač nekonstruoval komplexní typologii, která by s klasifikací do jisté míry korespondovala, rozložil bipartismus podle kritéria ideologie na dva typy: technický a metafyzický. Rovněž i jiné vlastnosti, které se později staly kritérii při konstrukci klasifikace a typologie, považoval Duverger za důležité: typ opozice, uspořádání uvnitř stran a jejich sociální původ. Podle Josepha a Mildred Schlezingerových je možné Duvergera zařadit, jeho vnímáním prostoru a tendencí v něm, mezi první teoretiky racionální volby (Schlesinger; Schlesinger 2006: 59-60). Duvergerovi bývá často vytýkána jednak absence popisu jednostranického systému (Erdmann, Basedau 2007: 10), jednak jeho pověřivost

týkající se existence jevů a fenoménů v párech (Wildavsky 1959). Giovanni Sartori kritizuje Duvergerův dualismus následovně: „*Ted' jenom upozorněme, že Duvergerovy dualistické klapky na oči ho vedly – jak bohatě potvrdil následující vývoj – k podivuhodně špatnému vnímání, jako když zjistil, že Německo a Itálie jsou dvě evropské země, které vykazují poměrně zřetelnou tendenci k ‚bipartismu‘*“ (Sartori 2005: 135).

4.2 Robert Dahl a podoba opozice

Americký politolog Robert Dahl představil ve sborníku *Political Opposition in Western Democracies* v roce 1966 svoji verzi typů systémů stran. Při konstrukci kategorizace stranických systémů vycházel ze dvou kritérií – počtu stran a nového dělicího prvku – organizačního uspořádání stran. V práci tedy nevyužívá klasifikaci, nýbrž kategorizaci. Jeho zdrojem poznání byly státy s demokratickým uspořádáním, jednostranický systém tudíž nebral v úvahu, poněvadž opozici, což je pro Dahla následně důležité, v takovém prostoru není možné nalézt. Zbytek numerického dělení na dvoustranický a vícestranický systém Dahl ve své kategorizaci a oddělení subtypů použil beze změny. Maurice Duverger ve své monografii uvedl jak důležitou proměnnou je vnitřní struktura stran a představil nástroje, jakým způsobem je možno tento fenomén zkoumat. Dahl na tuto tradici navázal, ale vnímal ve stranických organizacích více výsledný fenomén – stranickou disciplinovanost a soudržnost ve volební aréně, či v legislativní aréně. Výsledkem zmíněných kritérií jsou čtyři kategorie: rigidní dvoustranický systém s vysokým stupněm vnitrostranické soudržnosti; flexibilní dvoustranický systém s poměrně slabým stupněm vnitrostranické jednoty; rigidní multipartismus se stranami, které jsou vnitřně jednotné; multipartismus obsahující pružné strany se slabou disciplinovaností. Kombinací těchto dvou kritérií však Dahl vytvořil základní

rámec sloužící k pochopení fungování opozice³⁷. Následně využil americký autor podobu opozice jako hlavní kritérium pro rozlišení základních vlastností a odlišností mezi jednotlivými typy stranických systémů. Kritérium opozice za prvé závisí na počtu stran. Ve dvoustranickém systému je opozice ve formě pouze jedné strany, naproti tomu ve vícestranickém systému je velká pravděpodobnost, že bude opozice rozptýlena po více stranách. Dále závisí na skutečnosti, do jaké míry jsou strany disciplinované, protože může nastat situace, kdy opozice, respektive frakce uvnitř jedné či více opozičních stran, nebude jednotná. Poslední důležitou proměnnou je u kritéria opozice soutěživost na úrovni volební a legislativní arény, jelikož strany mezi sebou mohou na těchto úrovních soutěžit odlišně. Dahl pomocí modelu opozice vytvořil čtyři typy stranických systémů: přísně konkurenční; kooperačně-konkurenční; koaličně-konkurenční a přísně koaliční. Přísně konkurenční typ lze označit v situaci, kdy strany vnímají jak volby, tak boj na parlamentní úrovni jako hru s nulovým součtem, tedy jedna stranická jednotka získá na úkor druhé. Z důvodu takového druhu soutěže musí obě strany udržovat vysokou míru disciplinovanosti. Druhý typ, kooperačně-konkurenční, lze podle Dahla vysledovat v bipartismech i multipartismech. V bipartismech se strany na volební úrovni chtějí od sebe co nejvíce odlišit, respektive mezi nimi dochází k přísně konkurenční soutěži. Avšak na úrovni parlamentní je v mnoha případech realizována vzájemná spolupráce mezi poslanci z obou stran, což je do jisté míry ovlivněno nízkým stupněm jejich vnitrostranické jednoty. V systémech s více stranami se projevuje jak na volební, tak i na parlamentní úrovni konkurenční i kooperační forma opozice. V multipartismech totiž musí strany koaličně

---

³⁷ Robert Dahl byl prvním autorem, který uvedl klasifikaci základních modelů opozice. Podle něj existují různé modely, přičemž závisí, do jaké míry je opozice: organizačně soudržná, soutěživá ve smyslu konkurence, zřetelná a identifikovatelná, na jakém místě se setkává s vládou, jaké formuluje cíle a jaké prostředky a strategie při prosazování cílů využívá (Dahl 1966: 332; Novák 1997: 225)

spolupracovat, protože existuje malá šance, že by jedna strana získala nadpoloviční většinu všech mandátů. Tato spolupráce funguje taktéž na volební úrovni, kde strany vstupují do předvolební koalice, anebo vytváří v případě dvoukolové volby koalici po prvním kole. Koaličně-konkurenční typ se rovněž dělí podle počtu stran. V systémech s dvěma stranami se strany ve volební aréně mezi sebou vymezují, forma opozice je tedy přísně konkurenční. Nicméně spolu tyto dvě strany utvoří v krizových případech v parlamentu koalici a dochází k tak zvané souhlasné opozici. Podobně tomu může být i v multipartismech, ovšem s tím rozdílem, že mohou některé strany na volební úrovni vstupovat do volebních koalic. V přísném koaličním typu stranického systému, což je posledním a zároveň krajním typem Dahlovy typologie, závisí pouze na koalici. Strany vstupují do volební arény společně a společně také vládou. Jinými slovy nedochází v takovém stranickém systému k boji mezi vládou a opozicí, jež je charakteristická pro ostatní typy. Dahl u tohoto typu uvádí příklad s Kolumbií ze šedesátých let (viz tabulka č. 1)(Dahl 1966: 332-347; Klíma 1998: 155-159; Novák 1997: 225-234).

Tabulka č. 1: Dahlova typologie založená na modelu opozice

Typ systému	Opozice ve volbách	Opozice v parlamentu
Přísně konkurenční	Přísně konkurenční	Přísně konkurenční
Kooperačně konkurenční		
Dvoustranický	Přísně konkurenční	Kooperační a konkurenční
Vícestranický	Kooperační a konkurenční	Kooperační a konkurenční
Koaličně konkurenční		
Dvoustranický	Přísně konkurenční	Koaliční
Vícestranický	Kooperační a konkurenční	Koaliční
Přísně koaliční	Koaliční	Koaliční

Zdroj: Klíma 1998: 158

Robert Dahl opět posunul svým výzkumem vztahů mezi opozicí a vládou zkoumání politických stran a stranických systémů na vyšší úroveň. Na jeho práci o opozici navázalo mnoho vědců, ať už se jedná o Leonarda Schapira (Schapiro 1972), či Jeana Blondela (Blondel 1997), kteří začali tento fenomén propojovat se zkoumáním moci, vlády, parlamentů či sociálních hnutí (De Giorgi 2007: 7). V rámci teorie stranických systémů se Dahlova typologie setkala většinou s pozitivním ohlasem. Peter Mair, který částečně navazuje na tento přístup, chválí jeho jedinečné uchopení, jež v současné teorii stranických systémů chybí, zkoumání stranického systému z pohledu vládních formací a strategie stran, přestože to nebylo pro amerického autora primárním cílem (Mair 2002: 94). Dahlovu typologii a přístup hodnotí mnoho teoretiků za metodologicky brilantní (Wolinetz 2004: 3) a Steven Wolinetz vyzdvihuje postup, jakým způsobem konstruoval svoji typologii: *„Dahlovo schéma není klasifikace stranického systému jako taková, nýbrž zkoumá modely opozice. Schéma demonstruje, že dvoustranické a vícestranické systémy nepotřebují být odlišovány ani jednoduchým počítáním, ani standartními typologiemi. Jak konkurenční, koaliční, tak kooperační kategorie přináší stranickým systémům možnost, jak být kategorizovány jinak, než jako dvoustranické a vícestranické systémy“* (Wolinetz 2006: 53). Pokud se tedy shrne postup Dahlovy konstrukce, na základě počtu jednotek v systému a stranické organizační soudržnosti vytvořil rámec se čtyřmi kategoriemi, pomocí kterého začal zkoumat, jakou podobu získává opozice v různých stranických systémech. Všiml si, jednak jestli se strany, které byly v opozici, chovají jinak na úrovni volební, tedy na vertikální dimenzi, než na parlamentní úrovni, horizontální dimenzi stranického systému, jak je opozice

fragmentovaná, jednak jaká soutěž mezi nimi probíhá a jakou strategii opozice volí při prosazování svých cílů na volební i parlamentní úrovni. Z tohoto zkoumání Dahlovi vplynuly čtyři typy stranických systémů. Z pohledu formátu stranického systému Dahl nevyužívá numerické kritérium pro odlišení jednotlivých typů, nýbrž právě naopak. Ve dvou Dahlových typech, kde využívá rozdělení na bipartismus a multipartismus, se může jednat spíše o dva subtypy, které zpevňují jejich typovou konstrukci. Dynamickým prvkem stranického systému lze označit podobu opozice a soutěže ve dvou dimenzích stranického systému.

4.3 Stein Rokkan, Seymour Lipset a konfliktní linie

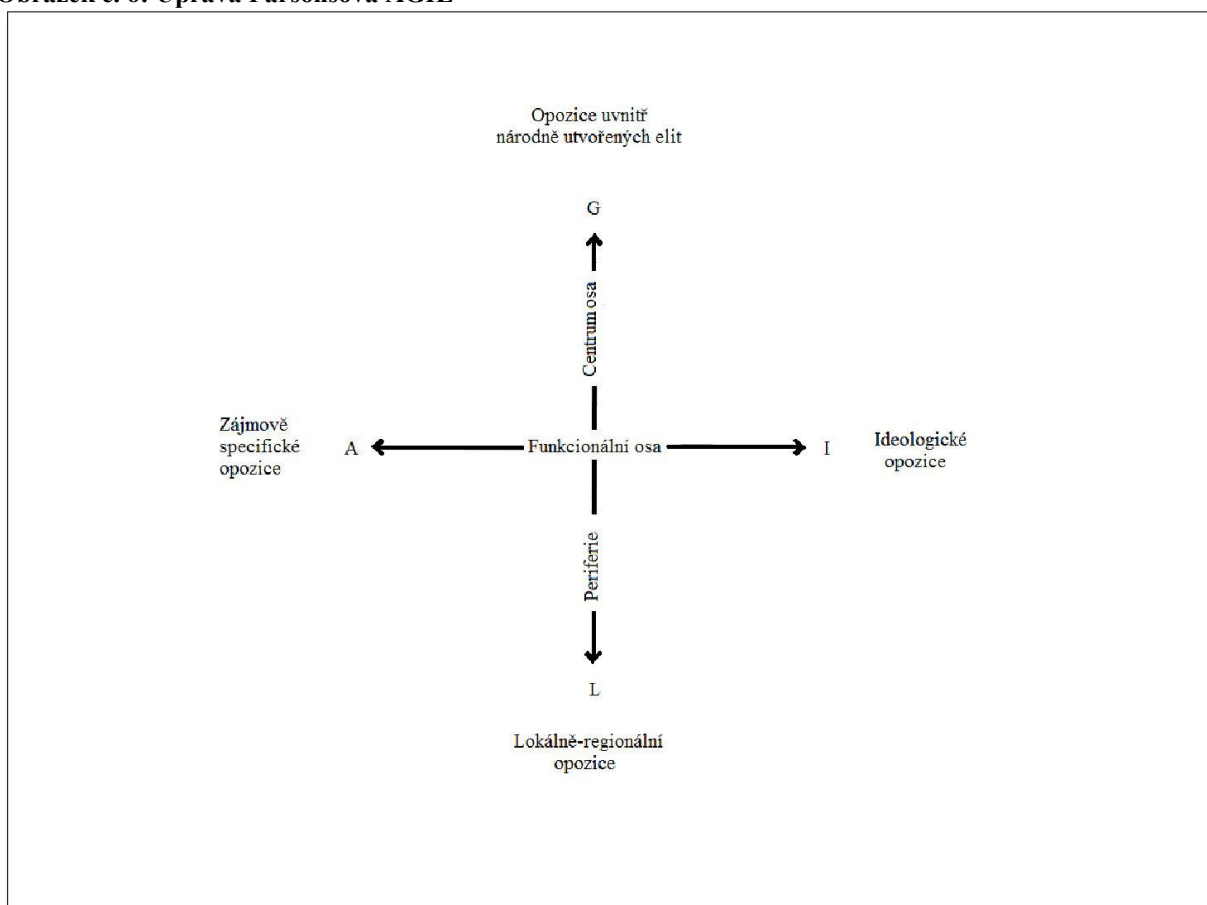
Sociologický přístup Steina Rokkana a Seymoura Lipseta byl již v této práci několikrát zmíněn. Nyní je prostor blíže osvětlit, co vlastně konfliktní linie znamenají a jak vznikají. Dvojice autorů vydala v roce 1967 sborník *Party Systems and Voter Alignments*, ve kterém představuje jejich koncept konfliktních linií. Jak již bylo uvedeno v podkapitole o prostoru, konfliktní linie naznačují určitá sporná politická témata uvnitř společnosti. Pokud se tato politická témata ve společnosti vyskytují i delší dobu, vznikají různé segmenty, neboli skupiny, uvnitř společnosti, jejichž odlišné názory jsou prezentovány a zastupovány politickými stranami. Jak ale k takovým konfliktním štěpením ve společnosti autoři dospěli? Prvním krokem byla již předchozí analýza utváření masové politiky v Evropě samotného Rokkana (Hloušek, Kopeček 2004: 11-33). Druhým krokem byla analýza cílů, o které se ve společnostech segmenty přely. Z této analýzy dospěli k modelu opozice – aliance, který zakotvili v upraveném dvojdimenzionálním schématu vycházejícího z Parsonsova zobrazení AGIL³⁸. Svislá osa označuje teritoriální dimenzi, konflikty tedy souvisely s prostorem v dané zemi. Jedná se o opozice uvnitř národně utvořených elit – G; L opozice označuje lokální a regionální. Na vodorovné ose, což je dimenze funkcionální,

---

³⁸ Talcott Parsons představil v roce 1951 schéma AGIL, na základě něhož funguje sociální systém. A znamená adaptaci, někdy též ekonomiku; G představuje dosahování cílů – politiku; I zastupuje integraci systému, v některých případech značí sociální systém; L pak udržování hodnot – kultura, základní společenské struktury (Parsons 1951).

se zase vyskytují písmena I a A. I označuje ideologické opozice a písmeno A symbolizuje zájmově specifické opozice. V této dimenzi byly obsahem konfliktu kulturní hodnoty (viz obrázek č. 6). Druhý krok tedy analyzoval, co bylo zdrojem konfliktů. Nyní je však otázkou, kdy jednotlivé konfliktní linie vznikaly. Rokkan s Lipsetem uvádí čtyři hlavní konfliktní dichotomie čili zlomové body. První dichotomie probíhala v šestnáctém a sedmnáctém století a týkala se reformace a protireformace církve. Druhou dichotomii autoři

Obrázek č. 6: Úprava Parsonsova AGIL

Zdroj: Lipset, Rokkan 1967: 10.

nazvali národní revolucí probíhající po roce 1789. Třetí dichotomie se udála v devatenáctém století a nazývá se průmyslovou revolucí. Zmíněné tři dichotomie podle autorů nejlépe odlišují jednotlivé stranické systémy z historického hlediska, nicméně existuje ještě čtvrtá

dichotomie, která získala na intenzitě po roce 1917 – třídní konflikt. U ní Rokkan s Lipsetem konstatují, že se sice projevila ve všech zkoumaných zemích, ale na druhou stranu přispěla k podobnosti jejich stranických systémů (Lipset, Rokkan 1967: 1-64).

Pomocí výše uvedených kroků formulovali autoři koncept konfliktních linií, které jsou přímým výsledkem národní a průmyslové revoluce.³⁹ Podle autorů se z každé revoluce vytvořily dvě konfliktní linie. Konflikt mezi centrem a periferií, a mezi státem a církví je výslednicí národní revoluce. Konflikt mezi městem a venkovem, vlastníky a pracujícími, vychází z revoluce průmyslové. Obě revoluce je možné dělit podle obsahu rozepře na dimenzi funkcionální, anebo teritoriální. Z hlediska teritoriálního odstartovala národní revoluce proces vytváření moderních národů a jejich identit, jazykovou jednotnost a vytváření důležitých center v nich. Proti tomuto procesu však stály regiony, které chtěly zachovat spíše decentralistickou podobu státu. Vznikl tak rozpor mezi centrem a periferií, který zapříčinil vznik regionálních a separatistických stran. Z dimenze funkcionální znamenala národní revoluce růst tření mezi státem a církví, která si hodlala zachovat míru důležitosti. S konfliktem se začal rozvíjet proces sekularizace a vznikaly strany sekulární, křesťanskodemokratické a křesťanskosociální. Naproti tomu průmyslová revoluce přinesla v teritoriálním smyslu s sebou urbanizaci měst, kterou si naopak nepřálo venkovské obyvatelstvo. Tento rozpor byl nazván konfliktem mezi městem a venkovem, jehož důsledkem byl vznik agrárních, ekologických, buržoazních, městských, liberálních a konzervativních stran. Poslední je rozpor mezi vlastníky a pracujícími, kteří byli oponenty soukromého podnikání. Z tohoto konfliktu vznikaly strany dělnické, sociální a socialistické (Kopeček 2002; Hloušek, Kopeček 2004: 36-38; Kubát 2007a: 215-216).

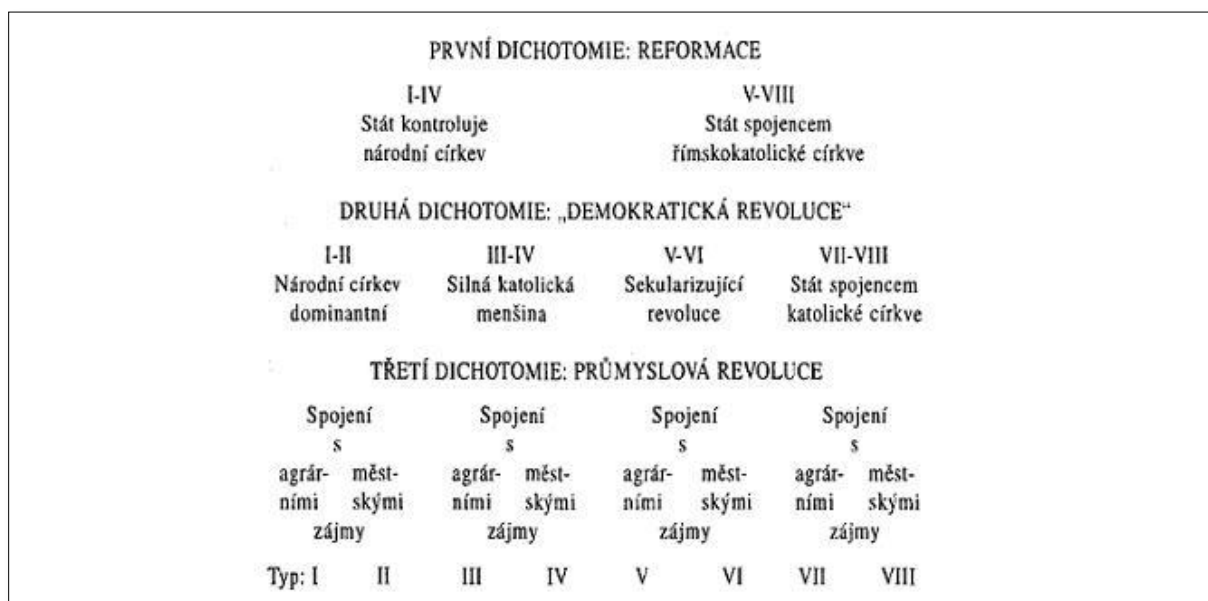
³⁹ V literatuře se lze kromě těchto dvou revolucí setkat ještě s třetí revolucí – mezinárodní či také totalitní: teritoriální dimenze domácí versus mezinárodní, funkcionální dimenze stát versus občanská společnost. Tato revoluce vznikla kvůli celkovému zařazení stran do revolucí, neboť nebylo příliš jasné, kam umístit nacistické či totalitní komunistické strany (Kubát 2007a: 216; Novák 1997: 108-109)

Na základě výše uvedených konfliktních linií vymezil Arend Lijphart sedm dimenzí, které napomáhají k větší přehlednosti. První a nejviditelnější konfliktní linií je socioekonomická dimenze neboli rozdělení mezi pravicovými a levicovými stranami či názory obyvatelstva. Levicové strany obhajují státní vlastnictví prostředků produkce, silnou roli státu v ekonomickém plánování, podporu redistribuce bohatství bohatých směrem k chudým a rozšíření vládních sociálních programů blahobytu. Pravicové strany naopak prezentují občany s názory, jež podporují spíše soukromé vlastnictví prostředků produkce, slabou roli státu v oblasti plánování, zrušení redistribuce mezi bohatými a chudými a omezení sociálních programů, které pomáhají nezaměstnaným a sociálně slabým. Druhou konfliktní linií je náboženská dimenze, která rozděluje obyvatelstvo na věřící a na ateisty a součástí jíž jsou témata, která rozdělují obyvatelstvo, například svatba a rozvod, interrupce, sexuální výchova, pornografie a jiné. Další konfliktní linií je dimenze kulturně-etnická. V této linii obyvatelé nejenom, že nemluví jedním jazykem, ale i jejich etnicita je rozdílná. Většinou se jedná o společnosti, které jsou vysoce heterogenní a kde odchází k soupeření, kterým jazykem se bude formálně mluvit a které hodnoty budou upřednostněny jako základní. Jiným štěpením je dimenze mezi obyvateli venkova a města. Toto dělení jasně vychází z předchozího výkladu. K dalším konfliktům lze zařadit režimní podporu. Tady se názor obyvatel a stran liší v otázce podpory či přepracování, ba dokonce zničení celého režimu. Většinou se v minulosti jednalo o spor mezi stranami demokratickými a komunistickými, které demokracii braly jako nástroj kapitalismu. Předposlední dimenzí je spor o podobu směru orientace mezinárodní politiky státu. Některé segmenty obyvatelstva podporují členství svého

státu v nadnárodních organizacích jako je Evropská unie či NATO, jiné zase naopak s tímto členstvím nesouhlasí, což se zrcadlí také ve sporech v parlamentu (Lijphart 1984: 127- 139). Poslední dimenzí je tak zvaný konflikt mezi materialisty a postmaterialisty. Postmaterialisté reflektují, že ve společnosti mimo obecné problémy, které jsou uvedeny výše, vznikaly nové hodnoty: kvalita životního prostředí, rovnoprávnost žen či styl života. Materialisté upřednostňují spíše materiální hodnoty, které jsou hmotného charakteru⁴⁰ (Bršťák 2011: 12-14; Dalton 2006: 2-4).

Autoři Rokkan s Lipsetem svým modelem opozice – aliance, který sloužil jako hlavní indikátor nalezení konfliktních linií, vytvořili základní klasifikační rámec potencionálních systémů stran. Aby bylo možné přisoudit každému stranickému systému vhodný typ, je nezbytné zkoumat v jednotlivých zemích vývoj názorových konfliktů ve společnosti a na stranické úrovni pomocí zmíněných čtyř dichotomií. Jinými slovy každý typ je kombinací tří hlavních zlomových bodů, na základě kterých se vytvářely různé specifické

Obrázek č. 7: Osm typů stranických modelů založených na posloupnosti dichotomií

Zdroj: Klíma 1998: 143.

⁴⁰ Tento názorový konflikt byl detailně rozebrán Ronaldem Inglehartem (Inglehart 1990).

formace aliancí a opozic. Každý stranický systém totiž prošel určitým vývojem a několika evolucemi a záleží na tom, jaké konfliktní linie se historicky vytvářely a stále vytvářejí v dané zemi (viz obrázek č. 7). Čtvrtou dichotomií – zlomový bod autoři považují spíše za jednotící prvek stranických systémů, než jejím dělícím prvkem, protože se projevil téměř ve všech zemích. Z tohoto důvodu jej nezanesli do kombinace.

Spolu s konfliktními liniemi představila tato dvojice hypotézu o tak zvaném zamrznutí stranických systémů. Zmíněná hypotéza byla vysvětlena v souvislosti s novým přístupem, který se zabývá změnou stranických systémů. Tato hypotéza byla bezesporu hlavním impulsem pro zkoumání transformací a změn ve stranickém systému. Lipsetův a zvláště Rokkanův sociologický přístup ke zkoumání stranických systémů ovlivnil další směřování této disciplíny, který je dosud stále reflektován a zkoumán v mnoha publikacích (Lipset, Rokkan 1967: 33-50; Klíma 1998: 142-144; Mair 2001).

4.4 Jean Blondel a velikost stran⁴¹

Rok po vydání Lipsetového a Rokkanového sborníku byl v kanadském politologickém časopise v roce 1968 uveřejněn článek o stranických systémech francouzského politologa Jeana Blondela. Teorie stranických systémů v té době stále pracovala s klasifikací podle počtu stran na systém jedné, dvou a více stran, čehož využil právě Blondel a poukázal na jiný způsob, jak lze rozlišovat stranické systémy. Ve své práci zkoumal stranické systémy západní Evropy a rozlišil je do skupin podle průměrného procentuálního součtu hlasů dvou největších stran. V první skupině figurovaly stranické systémy, jejichž dvě největší strany zaznamenaly v průměru od devadesáti do sta procent. Druhá skupina obsahovala systémy strany, kde dvě hlavní strany obdržely průměrně sedmdesát až osmdesát procent všech hlasů.

---

⁴¹ Blondelův přístup ke stranickým systémům bude podrobně vysvětlen v páté kapitole. Bylo by však chybou neuvést v této historické perspektivě jeho analytický rámec a typologii.

Třetí skupina měla rozmezí procent opět o deset procent nižší a ve čtvrté skupině byly zastoupeny systémy stran s šedesáti procenty a níže. První skupinu Blondel definoval jako dvoustranický systém, druhou jako třístranický, třetí a čtvrtou jako vícestranický systém. Tímto způsobem klasifikoval stranické systémy. U třídy vícestranického systému však spojil dvě skupiny s různými výsledky a potřeboval zjistit, co je odděluje a zvolil pro jejich porovnání velikost neboli sílu jako své další kritérium. První stranickou velikost testoval na třetích největších stranách v dvoustranických a třístranických systémech. Průměrná hodnota třetích stran v bipartismu byla pod hodnotou dvou procent a jedna ze dvou největších stran měla dostatek hlasů na vládnutí, ovšem u tripartimu byla hodnota v průměru třetí strany téměř jedenáct procent a zároveň ani jedna strana neměla nadpoloviční většinu, aby se stala stranou vládní. Blondel zvažoval možnost existence systému se třemi podobně velkými stranami, ale v západní Evropě se tento případ nevyskytl. Tudíž se ve třídě se třemi stranami vyskytují dvě velké a jedna malá strana, která může být jazýčkem na vahách pro jednu z velkých stran. Proto Blondel danou formaci nazývá systémem dvou a půl strany. Poté se zaměřil na testování vícestranického systému. Ve třetí skupině získávají dvě největší strany dvě třetiny všech hlasů, ale rozdíl mezi nimi je výrazný. Z tohoto důvodu Blondel konstruuje rozmezí, podle kterého lze označit největší stranu za dominantní. Aby strana skutečně dominovala a stranický systém byl označen za soustavu s dominantní stranou, musí obdržet alespoň čtyřicet procent, ale na druhou stranu nesmí získat více jak polovinu všech hlasů a musí mít minimálně dvojnásobek hlasů než strana po ní. Ve čtvrté skupině žádná strana

svoji velikostí nedominuje a strany jsou v takovém rozložení, že mohou mezi sebou utvářet koalice. Autor podrobuje vytvořenou čtveřici typů dalším analýzám. Zkoumá pozice stran v ideologickém prostoru v souvislosti s jejich velikostí, stabilitu a dynamičnost těchto typů prostřednictvím koaličních vazeb a jejich délky. Na konci příspěvku zkoumá vztah volebního systému na počet jednotek ve stranickém systému (Blondel 1968: 180-203).

Blondel vycházel při své práci z výše uvedených autorů. Analyzoval vztah volebního systému na systém stranický – Duvergerův odkaz⁴², porovnával různé formování koalic na parlamentní úrovni a rozlišoval pozice stran v prostoru. Navíc rozšířil typologii o subtypy podle rovnováhy a pozic ve stranickém systému, ovšem ve většině publikací se vychází z jeho základního dělení na čtyři typy (viz kapitola 6.2). Jeho přístup na základě počtu stran a jejich velikosti přispěl v teorii k větší pojmové vyjasněnosti. Takto definovaný typ stranického systému s dvěma a půl stranami byla drtivou většinou autorů přejata a dobře hodnocena (Ware 1996: 161-168; Ware 2009; Siaroff 2003). Ale našli se i kritici přístupu. Podle Petera Maira je Blondelovo schéma problematické, neboť do stejného typu zařazuje stranické systémy, jejichž dynamika je úplně odlišná (Mair 2002: 91). Arend Lijphart ve své monografii Blondelovi vytýká jeho nedůslednost při konstrukci typologie, poněvadž podle něj může například existovat multipartismus se dvěma dominantními stranami (Lijphart 1984: 119).

4.5 Giovanni Sartori a polarizace

Italský politolog Giovanni Sartori v roce 1976 publikoval knihu *Parties and Party Systems*, která změnila dosavadní vnímání politických stran a stranických systémů. Sartori svoji monografii publikoval již dříve, a to v roce 1968, avšak mladší verze obsahuje několik

---

⁴² Blondel na rozdíl od Duvergera považuje střed politického prostoru za důležitý prvek (Blondel 1968: 188-189).

zásadních úprav. Z tohoto důvodu většina příspěvků věnující se rozboru knihy vychází z verze vydané v sedmdesátých letech. Sartoriho přístup ke stranickým systémům byl již v této práci několikrát zmíněn, a proto bude věnován podrobný rozbor jeho konstrukci klasifikace, následné typologie a jednotlivým typům. Na práci italského autora je cenná jeho analýza předchozích pojetí a přístupů, na které buď navázal, nebo se vyhranil. Sartori při své klasifikaci navázal na tradici Duvergera⁴³ a Blondela⁴⁴ a třídil jednotlivé stranické systémy na základě početního kritéria, ovšem poněkud odlišně - popsal nástroje, které strany považovat za relevantní, tedy je do systému počítat, nebo za marginální. K tomu mu slouží koncept koaličního a vyděračského potenciálu. Stranické jednotky, mající koaliční potenciál, musí být v postavení, které určuje možnou vládní většinu v určitém čase a prostoru. Nezáleží na velikosti strany, nýbrž na podpoře demokratické vlády a ideologické přijatelnosti stran, které spolu koalují. Druhým možným nástrojem je takzvaný vyděračský potenciál. Tento druh měření vznikl na základě silného postavení antisystémových stran ve francouzském a italském stranickém systému, které na jednu stranu netvořily koalice s ostatními stranami, koaliční potenciál byl tedy u obou nulový. Na druhou stranu bylo chování a taktika ostatních stran, a tedy i systému samotného, ovlivněno silou těchto stran. Z toho vyplývá, že vyděračský potenciál označuje strany, které svojí existencí mění taktiku stran a systému. Sartori pomocí svých pravidel počítání rozlišil formát stranických systémů do sedmi tříd: třída jedné strany, hegemonní, predominantní, dvou stran, omezeného pluralismu s třemi až pěti, někdy šesti stranami, extrémního pluralismu s šesti až osmi jednotkami a třídu s atomizovaným

---

⁴³Sartori kritizoval Maurice Duvergera za tezi, jež počítala s neexistencí středu v politice. Podle Sartoriho středové tendence existují vždy (Sartori 2005: 423).

⁴⁴Blondel ve své klasifikaci počítal s průměrným procentuálním množstvím hlasů, Sartori na jeho přístup navázal, ale místo s hlasy, počítal s mandáty. Výsledkem bylo, že Sartori nedokázal rozdělit jednotlivé skupiny. Sartori tedy využil k uplatnění své typologie a správnému měření index fragmentace (Sartori 2005: 310-312).

systemem, ve kterém působí více jak osm stran. První dvě třídy spadají do nesoutěživých stranických soustav, jež byly popsány v kapitole o výzkumu stranických systémů v nedemokratických režimech. Ostatních pět tříd se vztahuje k demokratickým režimům. Jediné kritérium však podle Sartoriho neodhalí podstatné rozdíly mezi stranami a stranickými systémy a je tedy nutností zapojit druhé kritérium – polarizaci, respektive ideologii. Polarizaci Sartori charakterizoval jako ideologickou vzdálenost mezi stranami. Ideologická vzdálenost tedy znamená rozptyl ideologického spektra existujících stran a určuje vztah mezi samotnými stranami a jejich vlastnostmi. Čím je vyšší počet stran a jejich vzdálenost od sebe, tím je systém polarizovanější⁴⁵. Při použití tohoto kritéria dělil Sartori tyto třídy do pěti typů, přičemž tři typy pojmenovává stejně jako třídy: systém predominantní strany, bipartismus a atomizovaný systém. Zbylé dva typy pojmenoval umírněným multipartismem a polarizovaným systémem s více stranami. Sartori při určení typu stranického systému připomněl, že systém jako takový je formován delší dobu než pouze jedno volební období, z tohoto hlediska je podle něho důležité sledovat vývoj v dané stranické soustavě po dobu minimálně třech volebních období.

Co tedy jednotlivé typy obsahují? Typ se systémem predominantní strany je charakterizován existencí jednak více stranami, jednak svobodnými volbami. Jedna strana dominuje v celém stranickém systému a z dlouhodobého hlediska získává pravidelně přes padesát procent všech hlasů. Ostatní strany fungují jako opozice a nemají možnost obsadit vládní pozice. Ve dvoustranickém systému neboli bipartismu, předpokládá Sartori existenci pouze dvou stran, ve kterých dochází k pravidelné alternaci vlády. Vítězná strana vládne sama a poražená plní funkci opozice. Ideologická vzdálenost mezi stranami je malá a dochází

---

⁴⁵Polarizace mimo jiné značí stabilitu a nestabilitu stranického systému. V případě, že je systém stran velmi polarizovaný, lze očekávat, že vzorce chování stran, obměna stran a celkový systém se bude přinejmenším každé volby určitou mírou měnit. S polarizací rovněž souvisí i centripetální a centrifugální síly ztělesňující směr soutěže. Strany z okrajových pozic se snaží posunout směrem ke středu. Výsledkem je zmenšení ideologické vzdálenosti stran a systém se stává méně polarizovaným. To je případ centripetální síly. Centrifugální síla tlačí strany naopak od centra na okrajové pozice v soutěživém prostoru, jenž se rozšiřuje a systém se stává více polarizovaným (Green-Pedersen 2004: 325; Sartori 2005: 348-359).

k dostředivým-centripetálním silám. Tento typ systému je velice vzácný a funguje pouze za specifických podmínek. Systém umírněného multipartismu obsahuje tři až pět, výjimečně až šest stran. Nicméně ani jedna ze stran v tomto typu systému nesmí představovat opozici vůči celému režimu a zároveň ideologická vzdálenost musí být mezi stranami malá. To znamená, že v této stranické konstelaci nesmí operovat žádná antisystémová strana. Všechny strany jsou přijatelné do vlády a opozice musí být na jedné straně ideového spektra. Směr soutěže je centripetální, tedy dostředivý. Často dochází k rozšíření počtu stran z pěti na šest. To však hned neznamená, že se systém mění na extrémní. Umírněným zůstává multipartismus pod podmínkou, že nová strana přijme pravidla soutěže a nedojde k větší polarizovanosti anebo změnám ve fungování systému. Strany se v tomto typu většinou sjednocují do dvou velkých skupin, které mezi sebou soupeří. Variantou umírněného multipartismu je segmentovaný systém. Tento typ je spjat se zeměmi, kde funguje konsociační demokracie. Ve státech, kde tento systém funguje, je soutěžní prostor ve stranických systémech vícedimenzionální. Vzhledem k formátu odpovídá systém spíše extrémnímu multipartismu, ale z pohledu mechanismu je systém zařaditelný do umírněného typu stranických systémů. V dalším typu systému soutěží šest až osm stran. Polarizovaný multipartismus se na rozdíl od umírněného vyznačuje přítomností antisystémových stran a existencí opozice, která se již neobjevuje pouze na odlišné straně spektra. Opozice se dále projevuje nezodpovědností bez možnosti alternativního koalování, nebo do koalice vstupují či se střídají strany ležící na okraji spektra. Většina stran si přehnaně stanovuje cíle a stupňuje tak sliby, jež nemůže realizovat. Střed soutěžní osy je obsazen velkou stranou, nebo skupinou

stran malých. Systém je více polarizovaný. Jednou z příčin je převaha centrifugálních tendencí soutěže nad centripetálními. Ideologické vzdálenosti mezi stranami jsou větší, čímž se rozšiřuje také soutěžní prostor. Posledním typem, jenž je pro kompletní vykreslení sartoriovske typologie nutno uvést, je atomizovaný multipartismus. V tomto systému není podstatný počet stran, neboť je v něm tak velká jejich roztříštěnost, že neexistují trvalá pravidla hry. Pouze mocenské pozice motivují strany k určitému chování. Výskyt tohoto typu je platný v zemích v době krize, přeměny, nebo kdy je politický a stranický systém méně vyvinutý (Sartori 2005: 123-391; Říchová 2002: 102-107; Evans 2002: 159; Klíma 1998: 168-169; Fiala, Strmiska 2009: 149-182; Bršťák 2011: 16-19; Pennings 1998: 75; Wolinetz 2004: 6).

Přístup ke klasifikaci a typologii Giovanniho Sartoriho bývá mnoha autory považován za nejsystematičtější, který v disciplíně věnované stranickým systémům dosud zatím existuje (Bardi, Mair 2008: 150). Peter Mair vyzdvihl italského politologa za reflektování vzorců soutěže a interakcí mezi stranami, které lépe vysvětlují fungování celého systému (Mair 1997: 204). Jeho rozdělení systémů s několika jednotkami na umírněné a polarizované systémy přispělo k většímu teoreticko-pojmovému vyjasnění (Mainwaring 1998: 4-6). Sartoriho klasifikace a vysvětlení prvních dvou tříd, tedy soustavy s jednou stranou a hegemonní stranou, se stal základem ke zkoumání nesoutěživých stranických systémů, ačkoliv Sartori věnoval hlavní pozornost soutěživým systémům (Erdman, Basedau 2007: 7-9; Boogards 2004: 174). Od vydání Sartoriho díla téměř veškerá literatura do současnosti vychází právě z této práce a pouze výjimečně se lze setkat s příspěvky, které by na Sartoriho a jeho pojetí v disciplíně systémů stran neodkazovaly. I přes velkou míru podrobností a detailů, které

si Sartori při utváření tříd a typů kladl, není ani typologie, ani klasifikace zcela bezvadná, a proto je nutné uvést několik kritických poznámek vztahující se k Sartoriho pojetí stranických systémů. O kritice zjednodušení prostorového modelu bylo pojednáváno v kapitole věnované prostoru, avšak většina publikací se zabývá kritikou Sartoriovy konstrukce klasifikace a typologie. Hans Daalder například konstatuje, že u formátu kladl Sartori nedostatečný důraz na velikosti stran (v blondelovském pojetí), které by mohly přispět k větší vypovídající hodnotě systému, čímž by byla klasifikace a následná typologie logičtější a dokonalejší (Daalder 1984: 103). Další výtkou směrem ke kritériu ideologie, respektive k ideologické vzdálenosti, je absence možnosti vzniku centripetálních a zároveň centrifugálních tendencí. Nejlépe tyto kritické poznámky shrnul Jocelyn Evans (viz Evans 2002). Zatím nejobsáhlejší a analyticky vynikající prací ohledně sartoriového pojetí v literatuře poskytuje publikace Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky⁴⁶ v knize *Teorie politických stran*. Jejich rozboru konstrukce klasifikace a typologie Giovannioho Sartoriho je věnováno bezmála úctyhodných sto stránek. V knize rozebírají problematičnost predominantní strany, bipartismu, umírněného a polarizovaného multipartismu. Systém predominantní strany vnímá zmíněná dvojice jako zvláštní, ba dokonce jako cizí prvek, vymykající se logice vystavěné typologie. Tento typ systému totiž nemá protějšek mezi formáty a je možné jej slučovat s jakýmkoli formátem obsahující více stran. Rovněž mechanismus a s ním spojenou ideologickou vzdálenost nelze v tomto případě přesně použít. Systém predominantní strany se tím pádem stává do jisté míry pochybným a poukazuje na určité logické nesrovnalosti v sartoriové typologii. V bipartismu narazili Fiala

---

⁴⁶ Maxmilián Strmiska se již od poloviny devadesátých let věnuje Sartoriho koncepci stranických systémů a aplikací hlavně na stranické systémy střední a východní Evropy (Strmiska 1998b; 1998c 1999; 2001a; 2001b).

se Strmiskou na jiné nedostatky. Dle jejich názoru například Sartori nedůsledně vymezil relevantní strany v bipartismu a multipartismu, poněvadž jednak snížil povahu a význam opozice a jejího opozičního potenciálu ve dvoustranickém systému z pohledu formátu, jednak zjednodušil interakce v bipartismu z pohledu mechanismu. S relevancí stran souvisí i dvojitá měřítka počítání stran. Zatímco jsou ve dvoustranickém systému počítány pouze strany s vládním potenciálem, které jsou schopné vytvářet jednobarevné vládní kabinet, ve vícestranickém systému jsou reflektovány strany jak s koaličním, tak s opozičním potenciálem. V rámci dalšího typu, umírněného multipartismu, dochází při jeho interpretaci a aplikaci podle autorů k častým deformacím a nedorozuměním⁴⁷. Prvním úskalím je konstrukce segmentovaného systému, jakožto varianty umírněného multipartismu. Tato varianta totiž působí jako kompenzace, která se vymyká logice celkové typologie. Sartori se snažil vytvořením této alternativy vyhnout otázce spojení umírněného typu, nepolarizovaného multipartismu s formátem extrémního pluralismu. Jiný problém, vedoucí k nesprávnému porozumění, je zjednodušený vztah mezi formátem a mechanismem. Sartori při určování typu, tedy i mechanismu, opomněl variantu, kdy dochází ve vícestranickém systému k soutěži bez koaliční praxe. Nicméně poměrně velká mezerovitost Sartoriho typu umírněného multipartismu je patrná při aplikaci polarity s variantami tří, čtyř a pěti stran⁴⁸. Z této kritiky je zřejmé, že konstrukce umírněného multipartismu není zcela bez chyby. Na určité mezery ve zmíněném typu reagoval rozšířením Sartoriho typologie například německý politolog Klaus von Beyme. Konečně posledním typem je polarizovaný multipartismus, který je v rámci typologie nejoriginálnější. Prvním úskalím je předpoklad,

---

⁴⁷ V určitých příspěvcích lze narazit ve většině případů na chybnou interpretaci Sartoriho pojetí (Klíma 1998: 167), anebo autoři používají Sartoriho termíny bez patřičného ukotvení (Johnston 2008).

⁴⁸ Podrobný rozbor s grafickým znázorněním variant viz Bršlák 2011: 21-23.

že existence silného středu vytváří centrifugální tendence soutěže. Nelze totiž s jistotou určit, jak se voliči budou chovat na obou koncích soutěžního prostoru. Je totiž možné, že extrémní voliči upřednostní volbu strany s umírněnější politikou, než okrajovou stranu v minulých volbách. Tento možný voličský posun může do jisté míry tlačit extrémní stranu od okraje soutěžního spektra do umírněnějších pozic. Z tohoto důvodu tedy nelze zaručit, že v systému, kde se vyskytuje antisystémová strana a silný střed, se vždy bude jednat o centrifugální směřování soutěže (Green-Pedersen 2004: 326). Podobně se vyjadřuje i Reuven Hazan, který zjistil, že střed v prostoru má spíše umírňující účinky na charakter soutěže (Hazan 2000: 46-47). Jiná kritická poznámka se mimo jiné týká antisystémovosti. Sartori zkoumal a aplikoval polarizovaný multipartismus na několika zemích. I přesto, že ze souboru těchto zemí spadá většina z nich do určité míry do jeho typu, lze například u italského systému objevit špatné uchopení dynamiky antisystémovosti. Sartori zřejmě předpokládal, že souhrn interakcí mezi stranami a jejich systémovými rolemi se v časové rovině nezmění. Rovněž samotné posouzení faktu, zdali je vybraná strana antisystémová, či nikoliv, Sartori neodlišil ani v teorii politických systémů, ani v teorii stranických systémů. Může totiž nastat situace, kdy se může antisystémovost jedné strany překrývat v obou sférách a nelze ji přisoudit stejné vlastnosti v obou rovinách. Posledním kritickým bodem nejen u polarizovaného multipartismu, ale i celé typologie, je teoretický základ, ze kterého Sartori vychází – teorie racionální volby. Problémem této teorie je převážně míra zjednodušení sociální reality, která vůbec v rámci interakcí mezi stranami nezohledňuje iracionální chování členů určité strany, osobní animozity předsedů a poslanců politických stran, či samotnou existenci antisystémových nebo protestních stran (Fiala, Strmiska 2009: 139-230; Bršťák 2011: 19-25).

4.6 Arend Lijphart a jeho pojetí

Nizozemský politolog Arend Lijphart se stal důležitou postavou politologie díky svému modelu konsenzuální demokracie. Tento autor věnoval od šedesátých let pozornost fungování procesu rozhodování o věcech veřejných, jaká je struktura důležitých rozhodovacích institucí a společnosti, co na ně působí, či jaká forma ústavy se vyskytuje v různých zemích západní Evropy⁴⁹. Kromě těchto prvků zkoumal rovněž podobu soutěže a vládní formace ve stranických systémech. Jeho typologie je však oproti předcházejícím autorům diametrálně odlišná. Lijphart explicitně nevytváří typy stranických systémů, nýbrž typy či modely politických systémů⁵⁰ podle kategorie struktury společnosti, někteří autoři v literatuře používají termín podoba politické kultury jako synonymum, a chování elit. Struktura společnosti je podle autora buď homogenní, nefragmentovaná, anebo pluralistická a fragmentovaná. Chování elit taktéž dělí na dva druhy: soutěživé a nesoutěživé, respektive soupeřivé a koaliční. Při posouzení druhu chování elit sleduje Lijphart, zdali dochází k tvorbě velkých koalic, existuje autonomie určitého segmentu ve společnosti, jaká jsou jejich poměrná zastoupení na legislativní úrovni a zdali je využíváno právo veta u menšinových segmentů. Na základě těchto dvou kategorií vytvořil Lijphart typologii se čtyřmi typy: depolitizovaný, konsociační, centripetální a centrifugální. Depolitizovaný typ, někdy nazývaný též kartelový, označuje stabilní demokratický systém, ve kterém nedochází k různým ideovým rozporům mezi segmenty společnosti, strany se na volební úrovni snaží od sebe ideově odlišit, ovšem na úrovni legislativní mezi sebou spolupracují a tvoří koalice, aby si udržely svoje působení a existenci ve stranickém systému⁵¹. U konsociačního typu demokratického systému je na rozdíl od depolitizovaného typu společnost heterogenní, avšak koaliční spolupráce mezi

---

⁴⁹ V dalších jeho publikacích se však počet zkoumaných zemí zvyšoval a rozšířil se i na jiné kontinenty.

⁵⁰ Při konstrukci typologie Lijphart jako první vytvořil dva ideální typy: majoritní – westminsterský typ versus konsenzuální typ a zbylé čtyři níže uvedené reálné typy rozložil mezi ně.

⁵¹ Tento kartelový typ byl později využit Richardem Katzem a Peterem Mairem v jejich teorii o kartelových stranách a kartelovém stranickém systému (Katz, Mair 2009).

elitami zůstává. Proč tomu tak je? Podle Lijpharta lze předejít konfliktům ve společnosti spoluprací na úrovni parlamentu. Konsociační systém je tudíž klíčový typ celé typologie, poněvadž různě segmentované elity musí s ostatními spolupracovat. Tato tendence kooperace a domluvy na konsensu tlačí elity k umírněnosti, což následně vede ke stabilitě celého systému. Tento typ lze přiřadit zemím, kde jednak dochází k utváření vládních koalic mezi různými stranami, menšiny jsou spravedlivě v parlamentu zastoupeny a mohou v něm využívat všeobecného veta, jednak jsou jednotlivé segmenty ve společnosti autonomní⁵². Třetím typem je centripetální systém. V něm je společnost jednotná, takže nedochází ke vzniku několika konfliktních linií, ale na druhou stranu spolu stranické jednotky nespolupracují prostřednictvím koalic a dochází tak často k vytvoření jednobarevné vlády. Tento typ patří rovněž mezi stabilní, neboť stranické jednotky zaujímají umírněné pozice v soutěži a dochází tedy k dostředivým tendencím. Poslední typ, systém s odstředivými tendencemi, existuje v demokratických zemích s rozdělenou společností. Strany neboli elity i přes velkou míru jednotek v systému, které zastupují určité segmenty ve společnosti, nemají zájem společně jednat o vzniku koaličního paktu. Tato povaha chování je dána spíše odlišnými ideologickými stanovisky jednotlivých stran, které nechtějí slevit ze svých nároků. Z tohoto hlediska se strany od sebe natolik odlišují, že soutěžní prostor má tendenci rozšiřovat se na obou okrajích. Z tohoto důvodu Lijphart považuje tento typ za nestabilní (Lijphart 2008: 25-41; Schendelen 1985: 148-149; Pennings, Keman, Kleinnijenhuis 2006: 226-228).

Lijphart při konstrukci své typologie používal jak Rokkanův a Lipsetův koncept konfliktních linií, upraveného kritéria režimu opozice od Dahla do podoby vládních konstelací, tak některých prvků kritéria ideologie. Paul Pennings ve svém článku testoval

---

⁵² Lijphart čerpal u těchto třech vlastností z Dahla, který navrhoval šest možností, jak řešit konflikty mezi různými vyprofilovanými skupinami v jedné společnosti (Novák 1997:119-121).

vysvětlující a předpovědní schopnosti Sartoriho, Lijphartovy a von Beymeho typologie pomocí kvantitativních metod. Pennings testoval Lijphartovu typologii, protože se domnívá, že má diametrálně odlišné vlastnosti než Sartoriho typologie: „*Sartoriho a Lijphartova typologie se zdají být celkem proti sobě: kde Lijphart předpokládá stabilitu, tam Sartori predikuje nestabilitu a naopak*“ (Pennings 1998: 76). Pennings dochází pomocí zmíněného testování k závěru, že Lijphartovo zaměření na spolupráci a koalování lépe vysvětluje chování jak stran obhajující své politické cíle na půdě parlamentu, tak stran, které touží za každou cenu získat místo ve vládě, než Sartoriho typologie zaměřená na polarizaci a počet stran (Pennings 1998: 87-88). Hans Keman vnímá typologii Arenda Lijpharta jako teoretický přídavek k Sartoriho typologii, protože se zaměřuje na formu kooperace mezi stranami, jež je stejně důležitou jako forma fungování celé soutěže. Podle něho je totiž Lijphartova hypotéza o stírání konfliktních linií uvnitř společnosti pomocí spolupráce elit více než možná (Keman 1997: 162-187). Z hlediska konstrukce typologie se tedy nejedná o rozšíření v blondelovském či sartoriovském smyslu, ale o návaznost na dahlovskou konstrukci bez kritéria počtu stran postihující koaliční kooperace mezi stranami.

Arend Lijphart přispěl do teorie stranických systémů kromě této typologie také svojí konceptualizací ideologických dimenzí a inovativními poznámkami. V kapitole věnované Lipsetovu a Rokkanovu konceptu konfliktních linií bylo již uvedeno jeho rozdělení na sedm dimenzí, ve kterých stranické jednotky vzájemně soupeří (Lijphart 1984: 127- 139), ovšem ještě nebyly popsány jeho inovace, které navrhoval. Podle něho je Sartoriho i Blondelův přístup⁵³ k počítání stran nepřesný a navrhuje, aby se používal

---

⁵³ Lijphart postupoval při porovnání stranických systémů podobně jako Jean Blondel. Zkoumal, jak jsou vládní koalice stabilní, z jakých stran se většinou skládají a jaký je jejich sociální původ.

matematický index vytvořený Markkem Laaaksem a Reinem Taageperou⁵⁴. Index efektivního počtu stran podle Lijpharta totiž lépe určuje skutečnou velikost stran a jejich počet. Ve své monografii následně tento index upravuje, jelikož chce postihnout dvě problematické situace: kdy se dvě strany ve stranickém systému chovají jako jedna – možná jejich fúze a naopak, když se strana nechová jednotně a předpokládá se budoucí fragmentace strany (Lijphart 1999: 62-77).

4.7 Klaus von Beyme a úprava Sartoriho typologie

Od vydání monografie Giovanniho Sartori se mnoho teoretiků začalo zamýšlet, jakým způsobem upravit a vylepšit jeho typologii. Německý politolog Klaus von Beyme v roce 1985 knihu *Political Parties in Western Democracies*⁵⁵, ve které se snažil nabídnout upravenou a rozšířenou verzi typologie italského autora. O nějaké metodologické změně klasifikace von Beyme nepojednával, kritérium počtu stran tedy podle Sartoriho zachoval. Přesto však u typologie došlo k několika změnám. Von Beyme zkoumal od vydání Sartoriho publikace změny, které se udály ve stranických systémech v západní Evropě. Z výsledků pozorování německý autor usoudil, že by bylo vhodné rozdělit typy stranických systémů podle dalšího kritéria, a to modelu opozice. Podle něho typ stranické soustavy s (pre)dominantní stranou nezapadá do západoevropské typologie, protože se tento typ vyskytuje většinou v rozvojových zemích. Stranická jednotka s dominancí v systému utváří jako jediná vládu. V případě nespokojenosti ostatních opozičních stran se mohou všechny zmíněné strany v soustavě spojit právě proti této dominantní straně a vytvořit většinu. V západních demokraciích se však vyskytla dominance jedné strany ve čtyřech zemích, a proto je v práci nahrazen systém (pre)dominantní strany termínem hegemonická strana v polarizovaném pluralismu. Umírněný multipartismus, v pojetí německého autora umírněný

---

⁵⁴ Od začátku sedmdesátých let začali politologové konstruovat matematické vzorce, jejichž výsledek by dokázal číslem vypovědět, jak je roztržštěn stranický systém, nebo jaká je jeho velikost. Nejčastěji lze narazit na index fragmentace Douglase Raeho a index efektivního počtu stran uvedených autorů. Giovanni Sartori a téměř většina autorů však při konstrukci klasifikací a typologií stranických systémů přistupuje k těmto indexům spíše jako k vedlejšímu, kontrolnímu indikátoru (Sartori 2005:303-320) (vysvětlení a podoba vzorců viz Kubát 2007b: 245-246).

⁵⁵ Klaus von Beyme ve stejné knize rozlišil politické strany do tak zvaných duchovních rodin. Jeho typologie dosud patří mezi nejrespektovanější typologie politických stran (Beyme 1985: 29-141; Hloušek, Kopeček 2010: 16).

pluralismus, von Beyme naopak rozlišuje pro větší přehlednost v duchu sartoriovské logiky na tři podtypy: systém se střídáním stran u vlády, kde nedochází k tvorbě koalic, soustavu s obměnou vládních stran skrze koalici a subtyp, ve kterém strany utvářející velkou koalici, popřípadě koalici středu. Další typ, stranický systém s polarizovaným pluralismem, byl rozdělen na dva podtypy. V prvním je opozice rozdělena středem stranického systému, kde působí vládní strany. Jinými slovy opozice zaujímá pozice na obou koncích spektra a dochází tedy k centrifugálním tendencím. Ve druhém typu probíhá utlumení centrifugálního směřování opozičních stran. Poslední typ, systém s dvěma stranami, byl jako jediný von Beymem zachován (Beyme 1985: 254-273; Fiala, Strmiska 2009: 182-183, 224-225).

Na upravenou typologii Klause von Beymeho reagovala relativně malá část autorů a jednalo se většinou o kritické ohlasy. Podle českých politologů Fialy a Strmisky se německý autor svým rozdělením do subtypů vzdaluje od logické výstavby Sartoriho klasifikace a typologie, které souvisí s odlišováním formátu a mechanismu (Fiala, Strmiska 2009: 198). Zmíněná dvojice rovněž kriticky nahlíží na von Beymeho pojetí hegemonické strany v polarizovaném pluralismu: „*Je třeba otevřeně říci, že v případě von Beymeho je tato kapacita extrémně nízká, což prvotně vyplývá z vágního vymezení s dominantní stranou, zahrnujícího příliš široký a heterogenní okruh soustav s odlišnou konfigurací a především s různými způsoby fungování*“ (Fiala, Strmiska 2009: 227).

4.8 Alan Ware a nové počítání stran

Publikace *Political Parties and Party Systems* Alana Wara byla v první části práce zmíněna v souvislosti s přístupy ke studiu stranických systémů. Nyní je na místě uvést pojetí a přístup tohoto amerického politologa. V rámci této teorie systémů stran uvedl autor čtyři

možné klasifikace jak rozdělit a pomocí jakých nástrojů různé stranické soustavy. První třídění sleduje, které strany jsou vnímány určitou společností jako důležité. Podle Wara je totiž vazba mezi politickými stranami a voliči klíčová. Pokud je voličská vazba na strany nízká, z čehož vyplývá velká voličská volatilita, bude i struktura stranického systému pravděpodobně nestabilní. Druhá klasifikace vychází z kombinace ideologií stran. Chování stranického systému jako celku závisí na ideologických cílech stran uvnitř systému. Ware se u tohoto třídění zmínil o typologii stran Klause von Beymeho, jenž uvedl devět duchovních rodin stranických ideologií (viz poznámka 53). Jinými slovy ve stranických systémech záleží na zastoupení určitých typů stran, poněvadž jejich ideologické cíle mohou ovlivnit působení a chování celého systému stran. Třetí možné dělení souvisí se stranickými postoji vůči samotnému režimu. Ve stranických systémech se vyskytují strany nesdílející hodnoty s aktuální podobou demokratického či jiného uspořádání. Z tohoto důvodu je potřeba pro větší přehlednost oddělit systémy s přítomností těchto antisystémových stran, které mají určitý vliv na podobu stranické soutěže a tvorbu koalic. Jako poslední ve svém přehledu možných klasifikací zmínil Ware počet stran v systému. Počet stran považuje autor jako nejdůležitější kritérium, což je v jeho klasifikaci a typologii následně zřejmé. V rámci kritéria počtu stran lze podle amerického politologa vymežit dva přístupy podle toho, zdali je brán na zřetel s počtem stran i jejich relativní velikost, nebo nikoliv. V případě klasického počítání, vychází Ware v této části ze Sartoriho klasifikace, ovšem přidává nové kvantitativní hledisko počítání stran – minimálně tři procenta parlamentních křesel. Podle zmíněné tříprocentní hranice je možné vyčlenit čtyři třídy: predominantní stranický systém, bipartismus, systémy s třemi až pěti stranami a systém s více než pěti jednotkami. Tento přístup ke klasifikaci poskytuje jednoduché a jasné kategorie, avšak na druhou stranu řadí k sobě velmi odlišné systémy stran.

Druhý přístup, který zohledňuje velikost jednotlivých stran, je pro Wara užitečnější: „...chování stranického systému je pravděpodobně ovlivněno velikostí stranických oponentů ve vztahu k jeho vlastní velikosti“ (Ware 1996: 161). V klasifikaci se tedy politolog ze Spojených států vrací k blondelovskému pojetí a klade důraz na fenomén „půlté“ strany. Výsledná klasifikace má rovněž čtyři třídy. První dvě třídy, predominantní a dvoustranický systém, zůstaly neměnné. Třetí třída je oddělena zmíněnou „půltou“ stranou a v poslední třídě jsou zahrnuty systémy s více než dvěma a půl stranami. U příležitosti uvedení těchto klasifikací Ware rovnou konstruuje i svoji typologii vycházející ze zkoumání stranických soustav od roku 1958 do roku 1990. Warova typologie kombinuje rozdělení obou klasifikací.⁵⁶ Rozdělení na třídy je zachováno v Sartoriho pojetí: predominantní, systém s dvěma stranami, systémem se třemi až pěti a systémem s více než pěti stranami (viz tabulka č. 2). Následné typy byly rozděleny podle relativní velikosti jedné či dvou největších stran.

Tabulka č. 2: Upravená klasifikace stranických systémů 1958-1990

Relativní velikost stran	Počet stran			
	Predominantní stran.sys.	Bipartismus	Systémy s třemi až pěti stranami	Systém s více než pěti stranami
Predominantní stranický systém	Japonsko			
Bipartismus	Velká Británie USA			
Systém dvou a půl strany	Austrálie Německo			
Systém s více než dvě a půl stranami				
Jedna velká strana	Norsko Švédsko			
Dvě velké strany	Izrael Itálie			
Rovnoměrný stranický systém	Francie Island Dánsko Belgie			

Zdroj: Ware 1996: 163.

⁵⁶ V případě Wareovy konstrukce, stejně jako u Blondelovy, neparuje soda v literatuře, jestli se jedná o klasifikaci – Wolinetz jej třeba neřadí mezi tvůrce typologie (Wolinetz 2006), či typologii – Boogards či Siaroff uvádí, že je to typologie (Boogards 2004: 177; Siaroff 2006: 2). V práci bude s konstrukcí zacházeno jako s typologií.

První typ se shoduje se třídou – predominantní systém stran. Aby bylo možné danému systému stran přiřadit tento typ, musí v této soustavě působit delší dobu více stran, ale pouze jedna z nich je natolik velká, že je schopna vládnout sama. Ve druhém typu, dvoustranickém systému, musí alespoň jedna strana vždy získat vítězných nejméně padesát procent všech mandátů. Třídu obsahující tři až pět stran rozdělit do třech typů: systém dvou a půl strany, systém s jednou stranou a několika malými stranickými jednotkami a soustavu s rovnoměrnými velikostmi. Jestliže dvě největší strany získávají pravidelně osmdesát procent všech křesel, přičemž ani jedna jich nemá dostatek, aby vytvořila jednobarevnou vládu a je tedy nucena spolupracovat s menší stranou, jedná se o stranický systém s dvěma a půl stranami. V druhém typu v rámci třídy tří až pěti stran závisí na velikosti největší strany, která musí mít minimálně čtyřicet pět procent poslaneckých míst, ale ne více jak padesát, jinak by se jednalo o predominantní typ systému stran. Ostatní velikosti stran jsou v tomto typu marginální. V systému s vyrovnanými velikostmi třech až pěti stran Ware udává dvě podmínky: největší strana v soustavě musí obdržet méně než čtyřicet pět procent křesel a zároveň dvě největší nesmí získat šedesát pět procent mandátů. Poslední třída s více jak pěti stranickými aktéry byla rozdělena na dva typy: systém s dvěma velkými stranami a opět velikostně vyrovnaný stranický systém. Poměry v rámci rovnoměrného stranického systému byly již uvedeny u předchozího typu s menším počtem stran. Chybí tudíž pouze vysvětlit systém se dvěma velkými stranami. V tomto systému dvě největší jednotky pravidelně získávají více jak šedesát pět procent mandátů, ovšem zisk zbylých několik stran nepřesáhne čtrnáct procent míst v parlamentu (Ware 1996: 148-168).

Publikace *Political Parties and Party Systems* Alana Wara, která je do určité míry přehledová, se stala téměř na všech anglosaských univerzitách povinnou literaturou v předmětech zabývajících se problematikou stran a stranických systémů. Je ovšem paradoxní, že v odborné literatuře, jež se zaměřuje ryze na stranické systémy, se jeho přístup a typologie tolik nereflektoval. Alan Ware totiž po dlouhé době dokázal alespoň z části, prostřednictvím svého pojetí vycházejícího z tradice Jeana Blondela⁵⁷, reagovat na volání teoretiků po nové a nenáročné typologii, která by lépe reagovala na trendy ve stranických soustavách v posledních dvou desetiletích dvacátého století (Mair 1989: 251-258).

4.9 Peter Mair a změny ve stranickém systému

Irský politolog Peter Mair byl v této práci několikrát zmíněn v souvislosti s dimenzemi uvnitř stranického systému a jeho stabilitou. V kapitole o proměnných reagoval Mair na hypotézu Lipseta a Rokkana o zmrazení konfliktních linií, právě výzkumem této stability a změn ve stranických systémech. Stabilita systémů stran byla v minulosti již zkoumána, ale na rozdíl od většiny autorů, kteří využívali kvantitativních měření volatility či počtu stran v systému, Mair sledoval při zhodnocení stability podobu soutěže v systému, vztahy mezi stranami a vzorce při formování vládních a opozičních koalic. Výsledkem jeho bádání byla konstrukce čtyř indikátorů: frekvence změny, alternace ve vládě, inovace či stálost vládních alternativ a přístup k vládnutí (podrobně o jednotlivých kritériích viz podkapitola 2.2.4), pomocí nichž byl schopen posoudit, zdali je fungování daného stranického systému stabilní, či nestabilní. V případě, že systém vykazuje stabilní vzorce fungování v delším časovém horizontu, není potřeba uvažovat o změně stanového typu stranického systému.

---

⁵⁷ Alan Ware si při využití Blondelova přístupu byl vědom, že jeho typologie má několik nedostatků. Například je zřejmé, že při konstrukci typu stranického systému se dvěma velkými stranami vycházel z kritiky Arenda Lijpharta (Lijphart 1984: 119) (viz kapitola 4.4).

Pokud však byla funkčnost systému určitou dobu stabilní a náhle se změnila, je nutné posoudit, zdali má tato inovace vliv na chování stran a celého stranického systému, z čehož může vyplynout i změna typu stranické soustavy. Pomocí těchto kritérií irský politolog nejen sleduje změny ve stranických systémech, ale dokáže tím i vzájemně odlišit jednotlivé systémy stran.

Peter Mair nevytvořil typologii jako předešní autoři, ale poukázal na způsob, jakým by se stranické systémy mohly klasifikovat, aniž by bylo opětovaně využito kritérium počtu stran. Autor totiž dlouhodobě kritizoval konstrukce zaměřené na tomto kritériu, které při časté revizi v časové perspektivě neobstojí⁵⁸, a snažil se pracovat s jinými kritérii, které by byly heuristicky nosnější. Při zkoumání systémových prvků – interakce mezi stranami, podoba soutěže a ustálené koaliční vzorce, vycházel Mair podle Jamese Tooleho ze Sartoriho definice stranického systému (Toole 2000: 443-444), nicméně pro jejich zkoumání zvolil kritérium model opozice vycházející z Dahlova a částečně z Lijphartova pojetí (Wolinetz 2004: 7). Kanadský politolog Steven Wolinetz hodnotí jeho nástroj přístup k vládnutí za velice inovativní a předvídá tomuto nástroji velký potenciál, na druhou stranu ale kritizuje absenci početního kritéria (Wolinetz 2004: 8). Na jeho práci navázalo mnoho teoretiků, ať už se jednalo o problematiku změn ve stranických systémech (Toole 2000; Bakke, Sitter 2005), utvoření kartelového typu strany, nebo o zkoumání systémových vlastností konstelací stran (Golosov 2013), čímž ovlivnil nastupující generaci politologů. Z tohoto důvodu je možné pokládat Petera Maira za jednoho z předních autorů v disciplíně věnované politickým stranám a stranickým systémům na přelomu dvacátého a jednadvacátého století, který však nedokázal změnit dlouho trvající trend aplikací Sartoriho pojetí.

---

⁵⁸ Mair, ale ostatně i jiní autoři si všimli, že Sartoriho typologie není v devadesátých letech již tolik nosná, kdy téměř všechny stranické systémy je možné zařadit do přetíženého umírněného multipartismu a pouze pár soustav do extrémního systému s několika stranami (Mair 2002: 92; Saarts 2011: 86).

5. Výsledky analýzy

V předchozí části bylo představeno devět klíčových autorů, kteří svým přístupem a pojetím značně přispěli do teorie stranických systémů. Nyní je potřeba shrnout proces, jakým způsobem na sebe jednotliví autoři při konstrukci klasifikace a typologie z pohledu hlavních proměnných neboli kritérií navazovali.

V kapitole o proměnných bylo vysvětleno, že při tvorbě klasifikací a typologií se nejčastěji vycházelo ze šesti kritérií: sociální původ stran, počet stran ve stranickém systému, organizační uspořádání uvnitř stranických jednotek, podoba opozice a její střetávání s vládou, velikost stran působící v systému a ideologie, se kterou souvisel soutěžní prostor a interakce mezi stranami. Při rozboru jednotlivých přístupů a pojetí u těchto autorů byl v předchozích kapitolách kladen důraz jednak na to, která kritéria jimi byla použita, jednak jak se vyhraňovali vůči ostatním konstrukcím. Nejednalo se o vyčerpávající analýzu všech vazeb a reakcí, které lze z literatury zaznamenat, ale o základní nastínění evoluce v teorii stranických systémů. Možnými problémy při genealogickém zhodnocení vazeb mezi autory byly jak velké časové úseky, tak i malé časové úseky mezi vydáním výše uvedených publikací. Například mezi vydáním monografie Sartoriho a článku Blondela byl rozdíl osmi let a Sartori měl dostatečný čas se seznámit s Blondelovým pojetím, takže Sartori navázal na Blondela z pohledu kritéria počtu stran, ovšem vytvořil jinou logiku počítání. Opačným příkladem je absence vazby mezi Sartorim a Lijphartem. U analýzy Lijphartova pojetí byla použita citace Paula Penningse, který vnímá pojetí obou autorů za velmi odlišná (Pennings 1998: 76). Mohlo by se zdát, že Lijphart na Sartoriho v rámci přístupu reagoval, ovšem opak byl pravdou. Ačkoliv Sartori vydal svoji publikaci o rok dříve, Lijphart

z ní nevycházet. Z tohoto hlediska je možné se domnívat, že publikace obou autorů reagovaly na stejnou problematiku, kterou v tehdejší době disciplína zaměřená na výzkum stranických systémů řešila.

V případě zaměření na jednotlivá kritéria bylo při konstrukci klasifikace a typologie nejčastěji využito dvou kritérií: počtu stran a režimu opozice. Opačným případem bylo kritérium organizačního uspořádání stran, které využil jako jediný Robert Dahl, vycházející z Maurice Duvergera, při konstrukci kritéria opozice. Ostatní autoři organizaci uvnitř stran při rozdělení stranických soustav nevěnovali takovou pozornost. Druhým nejčastějším kritériem byla ideologie, jež využíval Blondel, Sartori, Lijphart a von Beyme. Zbylá dvě kritéria, velikostí a síly strany a sociálního původu strany, využili vždy dva autoři. Z tohoto hlediska je možné usoudit, že počet stran sloužící jako hlavní dělicí prvek v klasifikaci, a režim opozice, který je naproti tomu využíván k oddělení typů, jsou při studiu a rozlišení stranických systémů nejdůležitějšími prvky.

Dalším důležitým faktorem je vzájemná propojenost přístupů a pojetí mezi teoretiky. Ze schématu číslo jedna je zřejmé, že ani jeden z autorů nepoužíval přesně totožnou kombinaci kritérií jako ostatní autoři (viz schéma č. 1). Jistou podobnost lze zpozorovat mezi Robertem Dahlem a Peterem Mairem, nicméně první jmenovaný využil částečně počtu stran, přičemž Peter Mair se chtěl této numerické proměnné naopak zcela vyhnout. Nejvíce reflexí je možné zpozorovat u přístupu Roberta Dahla a Giovanniho Sartoriho. Pojetím amerického autora se nechal inspirovat později nejen Sartori, ale také Jean Blondel, Arend Lijphart a Peter Mair. Na italského politologa navázali po roce 1982 všichni autoři. Naopak nejvíce kritických připomínek se týkalo Blondelova přístupu (viz schéma č. 2).

Z výše uvedených charakteristik lze vyvodit závěr, že mezi hlavními představiteli v disciplíně věnované soutěživým stranickým systémům ve dvacátém století vévodily dva směry. První směr, který je dodnes hlavním proudem, je reprezentovaný Giovannim Sartorim a druhý směr, do jisté míry ne tolik uznávaný, vychází z tradice Roberta Dahla.

Schéma č. 1: Zobrazení jednotlivých vazeb mezi autory⁵⁹

Rok vydání publikace	Kritéria při vytváření klasifikace a typologie					
	Sociální původ stran	Počet stran	Organizační uspořádání	Režim opozice	Velikost a síla stran	Ideologie
1951		Duverger	Duverger (pol. strany)			
1966				Dahl		
1967	Lipset a Rokkan					
1968		Blondel		Blondel	Blondel	Blondel
1976		Sartori				Sartori
1977	Lijphart			Lijphart		Lijphart
1982		von Beyme		von Beyme		von Beyme
1996		Ware			Ware	
1997				Mair		

Zdroj: Autor

⁵⁹ Do schématu již byl zahrnut celkový přístup Jeana Blondela, viz kapitola 6.2.

Schéma č. 2: Kritické reflexe autorů

Rok vydání publikace	Kritéria při vytváření klasifikace a typologie					
	Sociální původ stran	Počet stran	Organizační uspořádání	Režim opozice	Velikost a síla stran	Ideologie
1951		Duverger	Duverger (pol. strany)			
1966				Dahl		
1967	Lipset a Rokkan					
1968		Blondel		Blondel	Blondel	Blondel
1976		Sartori				Sartori
1977	Lijphart			Lijphart		Lijphart
1982		von Beyme		von Beyme		von Beyme
1996		Ware			Ware	
1997				Mair		

Zdroj: Autor

6. Blondelovo a Siaroffovo pojetí a typologie stranických systémů

6.1 Situace v teorii stranických systémů na začátku jednadvacátého století

V předchozích částech práce bylo několikrát zmíněno, že Sartoriho pojetí a přístup ke stranickým systémům zůstává navzdory svým teoretickým nedostatkům do současnosti nejčastěji aplikovaným. Nicméně je nutné připomenout, že Sartori svoji klasifikaci a typologii konstruoval v šedesátých a v sedmdesátých letech na základě pozorování evropsko-atlantických soutěžních stranických soustav. Ovšem stranické systémy se za dobu téměř čtyřiceti let postupně vyvíjely a měnily a je proto prioritní tyto změny reflektovat i v teorii. Peter Mair (Mair 2002: 92) i Steven Wolinetz (Wolientz 2006: 58-60) ve svých článcích implicitně vyzývají po novém rozdělení stranických systémů, neboť Sartoriho pojetí je nedostačující. Irský politolog v souvislosti se Sartoriho typologií poznamenává, že většina západoevropských systémů stran je v dnešní době umírněného charakteru a patří proto do typu umírněného multipartismu. Naopak do typu s šesti a více jednotkami a velkou ideologickou vzdáleností lze zařadit pouze malou část zbytku zemí. Mair v kontextu s umírněným multipartismem používá adjektivum „přecpaný“ typ, do něhož lze zařadit velké množství soustav, jejichž podoba a fungování nejsou podobné či stejné (Mair 2002: 92). Kvůli těmto odlišným soustavám, patřícím do stejného typu, je nutností umírněný typ pro lepší vypovídající kapacitu rozložit do nižších kategorizačních jednotek – subtypů, nebo dokonce do ještě nižších dělicích řádů.

Drtivá většina typologií, která byla v práci představena a genealogicky analyzována, vycházela ze zkoumání stranických soustav náležících do euroatlantského prostoru. S koncem Studené války a následnou demokratizací zemí středovýchodní Evropy však zaznamenala politologie velký nárůst zájmu o tento relativně nový prostor a výzkum

stranických systémů v nových demokratických zemích nebyl výjimkou. Problém při zkoumání těchto zemí a jejich stranických soustav nastal v okamžiku, kdy se začaly používat nástroje vytvořené pro účely výzkumu systémů stran pro západní Evropu a severní Ameriku. Od té doby začaly při aplikaci téměř komplexní koncepty narážet na nesnáze. Michal Kubát hovoří o přístupech Duvergera a Sartoriho tímto způsobem: „*Sami tito „klasikové“ západní politické vědy se v případě svých textů věnovaných středovýchodní Evropě ocitají před nečekanými problémy a cítíme, že tyto jejich texty jsou mnohdy problematické. Bravurní ve svých ‚klasických‘ tématech najednou ztrácí rovnováhu a dostávají se na tenký led*“ (Kubát 2003: 270). Tentýž problém přetrvává v teorii dodnes, což je zřejmě nejvíce u Sartoriho pojetí, kdy je možné se u již nesnadné a celkem složité aplikace jeho přístupu setkat s několika potížemi. Kubát například v minulosti hovořil o rozdílech v prostorové soutěži v nových stranických systémech (Kubát 2003: 271), což ovšem není zdaleka největší problém. Teoretici, zabývající se stranickými systémy ve středoevropském prostoru v souvislosti s Českou republikou, naráží na složitější komplikaci, a to nemožnost určit její mechanismus a tedy typ, který svými charakteristikami odpovídá jak umírněnému, tak extrémnímu multipatismu (viz Havlík 2010: 32-38; Hloušek 2010). Ačkoliv se řada politologů snažila vytvořit nebo vhodně upravit typologie, jež by lépe odpovídaly podmínkám probíhajícím v nově demokratizujících zemích, nebyla západoevropskými kolegy vlivem určitého etnocentrismu⁶⁰ plnohodnotně přijata. Z tohoto důvodu chybí v teorii stranických systémů typologie, která by reflektovala vývoj a strukturaci stranického systému ve zmíněném prostoru a mohla tak být významným pomocníkem pro budoucí konstrukci klasifikací a typologií zaobírajícími se soustavami stran v celé Evropě. Tento problém

---

⁶⁰ O vlivu etnocentrismu v politologii viz Cabada 2003.

je nutné brát na zřetel především v posledních dvou desetiletích, kdy dochází k masivnímu zkoumání politických stran a stranických systémů jihovýchodní Asie (Marsh, Blondel, Inoguchi 1999), Oceánie (Strmiska, Chytilík 2012) a Afriky (Boogards 2003; Carbone 2007).

Disciplína zabývající se studiem stranických systémů však nestagnovala a rozšířila své znalosti v souvislosti s regionálními stranickými soustavami, soutěžním prostorem, či výzkumem vlivů teritorií na hlasování voličů a podobu stranických systémů (Bochsler 2010; Caramani 2004). Jádrem této disciplíny, tedy základní rozdělení systémů stran na volební a parlamentní úrovni, zůstalo kromě několika drobnějších inovací od vydání Sartoriho publikace nezměněno. Proto je třeba pro další vývoj teorie a celé disciplíny stranických systémů zkonstruovat citlivou, systematickou a koherentní typologii postihující současné jevy, trendy a změny ve stranických soustavách a jejich reálné působení, které není možné z perspektivy starších přístupů a pojetí dostatečně identifikovat a následně zkoumat⁶¹.

6.2 Blondelovo rozšířené pojetí

Na začátku nového milénia vydal kanadský politolog Alan Siaroff monografii *Comparative European Party Systems*, ve které představil svoje pojetí a typologii stranických systémů. Jeho vědecké zaměření, mimo teorii stranických systémů, představuje výzkum v oblasti demokratizace, politické ekonomie, volebních systémů a ženské účasti v politice. K jeho dosud nejcitovanějším pracím patří *Comparing Political Regimes* (Siaroff 2009) a článek o korporativismu (Siaroff 1999). Ačkoliv není v literatuře *Comparative European Party Systems* tak hojně citovaným příspěvkem jako zmíněné práce, jeho přístup a způsob pojetí při zkoumání stranických soustav si nejen získaly pozornost několika současných významných postav v teorii stranických systémů, ale může přispět k lepší a vyspělejší konstrukci nové typologie do budoucna.

---

⁶¹ Steven Wolinetz ve svém článku shrnuje literaturu vydanou po roce 2000 a nabádá místo k vytvoření nových typologií, raději ke konstrukci nových kategorií a dimenzí; a překlenutí odlišných přístupů evropské a americké tradice ke studiu stranických systémů (Wolinetz 2007: 582-583).

Alana Siaroffa v rámci jeho přístupu je možné zařadit do blondelovského směru, jelikož při odlišení jednotlivých stranických systémů používá jako jedno z hlavních kritérií velikost stranických jednotek. Aby bylo možné zmíněný přístup v celé jeho šíři představit, je nutné dokončit charakteristiku pojetí Jeana Blondela. V kapitole 4.4 bylo uvedeno, že Blondel při své klasifikaci vycházel z počtu jednotek operujících ve stranické soustavě a k odlišení typů od tříd využíval jejich velikosti, ovšem do svého přístupu zapracoval i koncept rovnováhy, formy koalic a pozice stran v soutěžním prostoru. Blondel po vytvoření zmíněných čtyř typů ověřuje, zdali je jeho konstrukce dostatečně nosná. V sedmnácti testovaných zemích, jejichž systémy stran byly rozděleny do jednotlivých typů, zkoumá pomocí rozprostřenosti pozic jednotlivých stran v soutěžním prostoru jednotky, jež se svojí pozicí zcela vymykají. Blondel pro tyto účely rozdělil strany podle velikosti od velice malých, malých s maximálně deseti procenty, malých až středních s nejvýše patnácti procenty hlasů, středně velkých s přesahem nad dvacet procent a velkých, které dosáhly až čtyřiceti procent hlasů. Tento nástroj byl pro Blondela celkem důležitým prvkem, neboť si všiml, že v rámci stranického systému se dvěma a půl stranami existují dvě varianty. Buď je „půltá“ strana ve středu prostoru, nebo na okraji spektra. Oběma možným systémovým subtypům však Blondel připisuje stabilitu. Více stranický systém s dominantní stranou francouzský autor rovněž rozděluje na dva podtypy. V prvním subtypu je dominantní levicová socialistická strana a pravá část prostoru je fragmentována do několika menších stran. Druhý symbolizuje opak: strana v pravé části soutěže je tou dominující stranou a v levé části působí strany malé až středně malé. Blondel u této kapitoly připomíná, že počet stran v této situaci ovlivňuje vzorce stranického systému.

Blondel si následně položil otázku, zdali jsou typy stranických systémů stabilní a testuje jejich strukturovanost pomocí vzorců na vládní úrovni. Pokud nedochází ve stranických systémech ke krizím a osoba premiéra a strany ve vládě zůstávají neměnné, lze považovat systém za stabilní. Z analýzy Blondela, která zkoumala průměrnou délku vlády, vyplývá, že stranické systémy, jež působí v parlamentním režimu, jsou méně stabilní než ty, v nichž funguje prezidentská forma demokratického režimu. Indikátor délky následně Blondelovi sloužil k posouzení potenciální efektivity a stranické reprezentaci ve vládách. V tomto zohlednění záleželo autorovi na tom, jaký druh koalice se na vládní úrovni vytváří a jak jsou jednotlivé strany ve vládě reprezentovány. Případy koalic Blondel hodnotil pomocí třístupňové škály: jeden bod získala jednobarevná vláda za každý rok svého působení, dva body menšinová vládní koalice a čtyři body získalo většinové koaliční spojení. Při zkoumání reprezentace koaličních stran ve vládě autor sledoval poměry zástupců těchto stran, respektive ministrů, ve vládě. Pokud byla vláda tvořena ministry z jedné strany, získala deset bodů za každý rok. V okamžiku, kdy se jednalo o koalice složené z více stran, rozdělil zmíněných deset bodů mezi koaliční strany podle poměru jejich zástupců ve vládě. Z bodového ohodnocení, ve kterém byl brán zřetel i na počet hlasů, které menší strany ve volbách obdržely, došel Blondel k závěru, že ve velkých koalicích dochází k nejspravedlivější reprezentaci menších stran. Naopak nejméně jsou reflektovány cíle a požadavky v menšinových vládách. Po přidělení bodů Blondel jednotlivé stranické systémy opět přiřadil k daným typům, zprůměroval jejich body a sledoval rozdíly mezi jednotlivými soustavami, z čehož byl formulován termín rovnováha. Dvoustranické a vícestranické

systémy bez dominantní strany jsou považovány za rovnovážné soustavy, poněvadž je soutěž mezi stranami z pohledu jejich velikostí rovnoměrně rozdělena mezi pravicovou a levicovou částí prostoru. Za nerovnovážné jsou Blondelem hodnoceny systémy se dvěma a půl stranami, kde mezi dvěma hlavními stranami je z pohledu velikosti malý, ovšem podstatný rozdíl, který hraje roli při utváření vládní většiny a multipartismus s dominantní stranou, v němž může největší strana, která má dvakrát více hlasů než druhá strana v pořadí, efektivně manipulovat se situací v soutěžním prostoru. Z výše uvedených hledisek podle Blondela závisí značně reprezentace menších stran ve vládách na přirozenosti a rovnováze stranického systému a ideologii samotných vládních formací. Poslední vlastnost, která byla v příspěvku rozebírána, byla stabilita jednotlivých typů podle délky vlád. Pokud je vláda složená pouze z jedné politické strany, doba vlády ve stranických systémech se dvěma stranami a dvěma velkými a jednou malou stranou je nejdelší a systém je tudíž nejstabilnější. Opačným příkladem jsou stranické soustavy s více jak třemi stranami, kde se životnost většinou koaličních vlád pohybuje od jednoho do dvou let. V těchto dvou typech stranických systémů nejsou jejich vzorce stranických systémů z důvodů častých vládních krizí stabilní. Blondel postřehl v souvislosti s existencí dominantní strany v systému, že takové stranické konfigurace vedou k větší stabilitě a efektivitě systémových vzorců, nežli je tomu u soustav, ve kterých nepůsobí velikostně jasně rozlišitelná strana (Blondel 1968: 186-200).

Přístup a pojetí stranických systémů z pohledu Jeana Blondela bývají v literatuře často zkráceny o výše uvedené poznámky, potvrzující, že se tento francouzský politolog nezabýval pouhým počtem stran a jejich velikostí. Blondel se intenzivně nezabýval v dalších čtyřech

desetiletých přímo teorií stranických systémů, ale soustředil se na výzkum parlamentů, vlád a vládních koalic, evropských institucí a komparativní politologie (Blondel 1994; 1995; 2005; Blondel, Sinnott, Svensson: 1998; Blondel, Manning 2002). Svoji klasifikaci a typologii zatím výrazným způsobem nezměnil, ovšem při jejich aplikaci rozšiřuje své články o poznatky související s fungováním parlamentů a podobou jejich vlád (Blondel, Müller-Rommel, Malová et al.: 2007; Marsh, Blondel, Inoguchi: 1999), které jsou pro něj zjevně důležitým faktorem pro výzkum stranických systémů.

6.3 Siaroffovo pojetí a typologie stranických systémů

Obsah předchozí kapitoly byl věnován detailnímu rozboru Blondelova pojetí, na které jak bude za chvíli zřejmé, Alan Siaroff kromě pár inovací plynule navázal. Většina příspěvků rozebírající přístup a pojetí kanadského politologa přistupovala obdobně jako v Blondelově případě: popsaly pouze kritéria, uvedly třídy, typy a zhodnotily pozitiva a negativa rozdělení. Avšak pro celé vykreslení a pochopení logiky jeho přístupu a konstrukce klasifikace a následné typologie je nezbytné zmínit celý postup uvedený v monografii.

Siaroff oproti Blondelovi ve své práci analyzuje stranické systémy ve více než čtyřiceti zemích. K posouzení, zdali je možné považovat tyto země do určité míry za demokratické, Siaroff jednak využil hodnocení organizace Freedom House, která se zabývá sledováním míry dodržování občanských svobod a politických práv ve světě, jednak sledoval míru demokracie ve volebním procesu. Jednotlivé státy a jejich stranické systémy začal analyzovat až v okamžiku, kdy byly považované příslušné politické systémy za demokracie. Z tohoto důvodu Siaroff zkoumal například stranický systém západního Německa již od roku

1949, ale vlastnosti a podobu stranických systémů postkomunistických zemí přidal do výzkumu až od roku 1990. Po vysvětlení selekce Siaroff ve vybraných případech rozebírá pozici a způsob volby prezidenta. Rozborem bylo zjišťováno, jestli jsou prezidentské volby důležitější než volby parlamentní, které mají důležitý vliv na podobu stranického systému. Siaroff následně zkoumá ve stejném duchu jako Blondel podobu soutěže, ovšem s tím rozdílem, že uplatňuje koncept duchovních rodin Klause von Beymeho, jenž rozdělil strany do devíti typů podle obsahu jejich ideologických cílů. Na základě toho, jaké typy stran jsou v jednotlivých stranických systémech zastoupeny, přiřazuje v duchu Lipseta, Rokkana a Lijpharta analyzovaným stranickým systémům dimenze, ve kterých soutěž probíhá. Posledním počinem v rámci kapitoly „úvod a kontext“ bylo srovnání míry stranického členství a volební účasti ve všech vybraných zemích. V kapitole druhé, jež Siaroffa vedla ke konstrukci jeho typologie, byly rozebírány kvantitativní výstupy prostřednictvím sedmnácti kritérií ze všech proběhnuvších voleb do roku 2000. Mezi kritéria autor zařadil například disproporcionalitu volebních výsledků, efektivní počet parlamentních stran, počet dní od vytvoření vlády, volatilitu a jiné (Siaroff 2000: 3-33).

Následující části, kapitole třetí, bude věnována největší pozornost, jelikož se jedná o nejcitovanější část publikace, ve které Siaroff představuje svoje třídění stranických systémů. Siaroff při klasifikaci stranických systémů, v knize hovoří o kategoriích, vychází z rozdělení Giovanniho Sartoriho a odlišuje tři třídy: dvoustranický systém, umírněný multipartismus se třemi až pěti stranami a extrémní systém s šesti a více stranami⁶². Stranické jednotky patřící do soustavy nepočítá jako italský vědec pomocí koaličního a vyděračského

---

⁶² Terminologicky Siaroff nebral na zřetel rozdíl mezi klasifikací a typologií u Giovanniho Sartoriho, poněvadž pro třídy využívá termíny, které jsou u Sartoriho určené pro typy.

potenciálu, nýbrž se nechal inspirovat hranicí Alana Wara – minimálně tři procenta křesel v parlamentu, Siaroff navíc u tohoto kritéria při delším sledování stranických soustav používá jejich průměrnou hodnotu. Zmíněné tři třídy lze podle Siaroffa pomocí dalších faktorů a nástrojů rozšířit o preciznější situace. Těmito faktory a instrumenty autor myslel určitá kritéria použitá v kapitole dvě, která se pojí výhradně s velikostí stran. Druhé kritérium je obdobné jako u Blondela. Je v něm kladen důraz na koncentraci míst získaných dvěma největšími stranami. Dále se přihlíží ke střední hodnotě, jinými slovy mediánu, poměru míst obdržených mezi první a druhou největší stranou a ke stejnému kritériu jako v předchozím případě; jedná se však o střední hodnotu poměru mezi druhou a třetí stranou. Změnou v těchto kritériích je fakt, že se nepočítá s procenty, nýbrž s průměrem za určité období a oproti Blondelovým hlasům Siaroff počítá s místy v parlamentu, které strany obdrží. Pomocí těchto čtyř kritérií byla vytvořena typologie s osmi typy.

Prvním typem je systém dvou stran, u níž Siaroff předpokládá, že koncentrace hlasů mezi dvěma stranami je minimálně devadesát pět procent a jedna ze stran má nadpoloviční většinu křesel a je tudíž sama schopna utvořit jednobarevnou vládu.

Druhým typem patřící do třídy umírněného multipartismu je systém dvou a půl strany. Toto uspořádání obsahuje tři až pět stran, kdy první dvě strany mají jako u Blondelovy typologie mezi osmdesáti až devadesáti pěti procenty, střední hodnota mezi největšími stranami je pod 1.6 a medián mezi druhou a třetí stranou je 1.8 nebo vyšší, což znamená, že poměr velikosti druhé strany vůči třetí je vyšší než mezi první a druhou. Z toho vyplývá, že jedna z hlavních stran je s to vytvořit vládu sama, nebo v koalici s menší či menšími stranou/ami.

Třetí typ v pořadí rovněž spadá do třídy umírněného multipartismu a obsahuje jednu dominantní stranu. V tomto typu systému je medián mezi první, tedy dominantní, a druhou stranou přinejmenším 1.6. Při existenci pouze jednoho pólu je velice pravděpodobné, že dominantní strana bude mít v parlamentu majoritu. Jinou variantou je možnost, že dominantní strana utvoří sama menšinovou vládu. Třetí možnou alternativou, za určitých podmínek, je vytvoření většinové vlády zbylých stran bez zapojení dominantní strany.

Dalším typem je opět umírněný systém více stran, ovšem v systému třech až pěti stran figurují již dvě velké strany. Tento typ systému stran se objevuje v rámci evropského kontinentu nejméně. Hodnota velikosti první a druhé strany je pod 1.6, ale druhá strana je mnohem větší než třetí, medián je v takovém případě 1.8 nebo vyšší. Proto nejsou obě velké strany schopné vytvořit, jako v případě systému dvou a půl strany, kde figurují dva póly, jednobarevnou vládu bez pomoci menších stran. U tohoto typu je podle autora velmi nepravděpodobné, že by obě velké strany spolu vytvořily velkou koalici z důvodu bipolární rivality.

Posledním typem, náležícím do umírněné soustavy maximálně pěti stran, je varianta s rovnováhou mezi stranami. Poměr mezi oběma stranami je pod hodnotou 1.6 a zároveň hodnota mezi druhou a třetí stranou je pod 1.8. Rozdíl ve velikosti mezi třemi největšími stranami není tedy příliš markantní. V soutěžním prostoru operují dva hlavní póly, a koalice se utváří pomocí dvou a více stran. V případě, že se největší strana vyskytuje na extrémní pozici, ostatní strany budou koalovat proti ní. V tomto uspořádání stran existuje mnoho alternativ, jak vytvořit vládní koalici a na rozdíl od předchozího typu může vzniknout koalice dvou největších stran.

Další typy zařadil Siaroff mezi extrémní multipartismy. První variantou je extrémní multipartismus s jednou dominantní stranou. U tohoto typu systému Siaroff předpokládá minimálně pět stran. Medián velikosti je mezi první a druhou stranou 1.6 nebo vyšší. Z tohoto mediánu je zřejmé, že dominantní strana nebude ve většině případů schopna utvořit jednobarevnou vládu bez pomoci dalších stran. Dominantní strana může v parlamentu dlouhodobě pobývat, ale to pouze pod podmínkou, že disponuje silnou pozicí při formování vlády. Tento typ je velice blízký variantě umírněného multipartismu také s dominantní stranou, ovšem u extrémního systému vícestran lze předpokládat možnost existence i druhého pólu a může dojít k situaci, kdy jsou všechny strany do vlády přijaty.

K dalšímu Siaroffovu typ náleží extrémní multipartismus se dvěma velkými stranami, ve kterém je střední hodnota velikosti první vůči druhé straně 1.6 či nižší a mezi druhou a třetí 1.8 nebo vyšší. Nebývá to pravidlem, ale koncentrace hlasů mezi dvěma největšími stranami může být na rozhraní mezi 55 a 75 procenty. Znovu u tohoto typu systému hraje roli bipolarita, nicméně pro utvoření kabinetu potřebuje jedna velká strana, respektive pól, aspoň dvě menší strany, pokud však nechtějí oba póly utvořit velkou koalici. Oba hlavní póly se proto snaží co nejvíce orientovat na takovou politiku, která bude vyhovovat co možná největšímu počtu menších stran v systému a tím porazit svého hlavního konkurenta.

Posledním typem je rovnováha stran v extrémním multipartismu. Kromě podmínky minimálního počtu pěti stran, je medián velikosti první a druhé strany nižší než 1.6 a medián druhé a třetí strany pod hodnotou 1.8. Překvapivá je však koncentrace hlasů mezi první a druhou stranou, která činí méně než 60 procent. Může tedy nastat situace, kdy na vzniku vládní většinové koalice nebude dostačovat počet křesel dvou největších stran. Multipolarita je v tomto systému obvyklejší než bipolarita a není nemožné předpokládat koaliční spojení všech větších stran. Siaroff označuje tento systém za nejvíce fragmentovaný typ (Siaroff 2000: 69-80).

Kanadský autor si byl v knize vědom skutečnosti, že nabídnuté typy vycházející z volebních výsledků nejsou vždy konstantní, proto doporučuje, aby se při určení typu soustav stran zkoumaly výsledky jak jednoho volebního klání, tak několika za sebou. Siaroff ke čtyřem zmíněným kritériím přidává efektivní počet parlamentních stran, který podle něho dobře indikuje stranickou fragmentaci a velikost stranických jednotek v systému (viz kapitola 4.6 na konci). V souvislosti s volebními výsledky Siaroff ve čtvrté kapitole zjišťuje, jakým způsobem ovlivňuje volební systém podobu stranického systému. V této kapitole je soustředěna pozornost mechanickým účinkům volebních systémů: přepočítání hlasů na mandáty v jednotlivých zemích, zvýhodnění větších stran před menšími, zavedení volební klausule omezující vstup menším stranám či nejčastější podoba vlád na parlamentní úrovni. Na základě této analýzy a sledováním přeměn typů stranického systému vyplývajících z volebních výsledků, Siaroff rozdělil stranické systémy na dva druhy. Prvý z nich obsahuje stranické systémy, u kterých se téměř každé volby měnil jejich typ – stranické systémy s vysokou tendencí ke změně. Následující druh sjednocuje systémy stran, které jsou oproti předchozímu druhu o něco stabilnější, ovšem i v nich občas dochází ke změně typu systému – středněvysoká tendence změny (Siaroff 2000: 81-101).

V poslední kapitole, v duchu Jeana Blondela, rozebírá Alan Siaroff vnitřní fungování jednotlivých typů prostřednictvím životaschopnosti vlád a druhů koalic, z nichž takové vlády vznikají. Autor se v této analýze zaměřuje výhradně na parlamentní režimy, ve kterých je vládní kabinet výsledkem interakcí a vyjednávání stran mezi sebou. Pro zjištění vládní životaschopnosti aplikuje kanadský politolog svůj vlastní přístup pojmenovaný jako maximalistický, ve kterém stanovuje hranici, kdy dochází k utvoření nové vlády či její změně.

Podle Siaroffa dochází ke změně za předpokladu, že strana, jakožto člen vládní koalice, opustí toto seskupení, nebo vláda podá svoji demisi; změní se post premiéra, nebo je vládní koalice doplněna o nové členy. Dobu vládnutí Siaroff měří v měsících a jeho přístup slouží rovněž k posouzení průměrné délky vyjednávání za účelem utvoření vlády nové. Podle výsledků se za necelý měsíc utvoří vláda v umírněném systému s dominantní stranou a ve dvoustranickém systému. Naopak nejdéle, a to dva měsíce, se průměrně vyjednává o vládě v systémech, kde není velikost stranických jednotek diametrálně odlišná. Siaroff si při zkoumání tohoto fenoménu rovněž všímá, při jakých formálních procesech vzniká nová vláda a rozděluje parlamentarismy na pozitivní a negativní. Většina evropských zemí má ustálenou pozitivní tradici – vládě musí být na začátku její existence vyslovena důvěra na základě programových cílů v parlamentu a kdykoliv v průběhu volebního období může opozice určitým počtem hlasů toto hlasování opětovně vyvolat. Z tohoto hlediska se vlády v pozitivním parlamentarismu utvářejí pomaleji a téměř vždy se jedná o většinové kabinet. Siaroff v rámci zkoumání vládních koalic odlišuje šest možných podob: jednobarevná většinová vláda, jednobarevný menšinový kabinet, menšinová koaliční vláda, minimální vítězná koalice, vládní seskupení s nadměrnou velikostí a velká koalice. Nejstabilnější podle autora, navazujícího na výzkum Michaela Lavera a Normana Schofielda, je většinová vláda složená z jedné strany, nebo z minimálně vítězné koalice. Naopak nejméně disponují stabilitou menšinové vlády.

Z výše uvedeného postupu dochází Siaroff k následujícím závěrům: v typu se dvěma stranami v systému vládne až na pár výjimek jedna strana, která drží v parlamentu většinu. Stabilita takového kabinetu je ze všech typů průměrně nejdelší: více jak tři roky.

Ve stranickém systému se dvěma a půl stranami je možné nalézt dvě podoby vládního seskupení. Buď má největší strana dostatečný počet křesel k tomu, aby sama vládla, anebo vytváří minimální vítěznou koalici s menší/mi stranou/ami, což je častější jev. Soustava se třemi až pěti jednotkami, v níž operuje dominantní strana, je po bipartismu nejstabilnějším typem. Průměrná doba vládnutí této strany či koalice, jejímž jádrem je opět dominující strana, mírně přesahuje dva roky. V umírněném vícestranickém systému se dvěma velkými stranami je nejčastějším vzorcem vláda vzešlá z minimální vítězné koalice dvou stran. Ovšem u tohoto typu nelze nějaké trendy či vzorce zobecnit, poněvadž ze všech umírněných soustav se vlády v tomto typu systému udrží nejkratší dobu. Posledním typem náležícím do umírněné třídy je vyrovnaný stranický systém. Oproti předchozímu systému je tato soustava koherentnější, neboť je možné vytvořit několik variant vládních koalic. Nejběžněji je vytvořena minimální vítězná koalice se dvěma stranami. Poslední tři typy stranických systémů Siaroff zařadil mezi extrémní. Koalice v těchto typech jsou v porovnání s umírněnými soustavami méně stabilní, což je značně ovlivněno větším počtem působících jednotek. Nejstabilnějším z této trojce typů je multipartismus s dominantní stranou. Podle Siaroffa nelze u tohoto typu vyvodit jasný vzorec koalování, neboť dominující strana nemusí získat nadpoloviční většinu všech míst v parlamentu a proto buď vytváří pouze sama menšinovou vládu, menšinovou koaliční vládu, anebo minimální vítěznou koalici. Ve zbylých dvou typech extrémních multipartismů vznikají z důvodu velkého počtu stran koalice s nadměrnou velikostí. V systémech se dvěma velkými stranami vytváří koalice tři až čtyři strany a v soustavě s rovnoměrnou velikostí stran až dokonce pět jednotek.

Ačkoliv se v prvně jmenovaném systému vyskytují dvě velké strany, přičemž jedna z nich se stane členem vládní formace, nikdy tato velká strana nezíská při nastavování programových cílů dominanci. Tato dominance je ještě méně pravděpodobná u rovnovážného typu. V obou těchto typech dochází celkem častokrát k vládním krizím, které ústí v pád či demisi vlády. Za čtyřleté volební období dochází průměrně ke třem rozpadům vládní koalice (Siaroff 2000: 103-175; Bršťák 2011: 29-33).

Předchozí část, pojednávající o Siaroffově přístupu, byla poněkud delší, ovšem pro celkové vykreslení jeho pojetí byla tato deskripce zcela zásadní. Siaroff při konstrukci své typologie postupoval indukčně, tedy stejně jako Jean Blondel – vybral si stranické systémy určitých zemí podle uvedených kritérií a na základě porozumění jejich fungování, vlastností, podoby a volebních výsledků vytvořil vhodné typy. Jean Blondel oproti Siaroffovi pracoval s omezeným počtem případů a jisté analytické nástroje ještě nebyly v šedesátých letech dostatečně konceptualizovány. Avšak určité shodné a podobné tendence jsou mezi oběma pojetími kromě metody indukce zřejmé a je možné předpokládat, že Siaroff se nechal francouzským klasikem ne jednou inspirovat. Alan Siaroff podobně jako Jean Blondel kladl při vytvoření typů důraz na velikost třech největších stran. Ačkoliv Blondel tento nástroj využil pro klasifikaci systémů stran, Siaroff jej aplikoval jako jeden z odlišujících prvků mezi typy. Kanadský autor shodně s Alanem Warem využil ve své typologii Blondelův typ dva a půl strany, který lze jen velmi těžko měřit bez kritéria síly a velikosti stran. Při zhodnocení funkčnosti a soutěžního prostoru ve stranickém systému si oba autoři taktéž všimli shodných proměnných: pozice stran v soutěžním prostoru, přičemž kanadský politolog využil von

Beymeho typologii duchovních či ideologických rodin, která mu posloužila v jednotlivých typech k odlišení hlavních pólů a celkové polaritě⁶³, délky trvání a stability vlád a z jakých koalic se vládní seskupení skládají. Každý z autorů postupoval při porovnání dvou posledně jmenovaných proměnných odlišným způsobem. Blondel hodnotil na základě počtu bodů a rozlišoval pouze tři druhy koalic. Naproti tomu Siaroff vycházel, na základě průměrného počtu měsíců a při rozlišení šesti druhů koalic, z výzkumu teoretiků koalic Lavera a Schofielda. Rovněž při sledování velikosti stran každý z nich postupoval zcela odlišně. Blondel pracoval u jednotlivých stran s hlasy, ovšem za dobu čtyřiceti let se v disciplíně stranických systémů většina autorů shodla, že větší vypovídající hodnotu mají křesla v parlamentu. Siaroff tudíž počítal s křesly. Přístup obou autorů ke zkoumání a komparaci stranických soustav je tedy velice blízký. Siaroff ve svém pojetí částečně vycházel z poznámek Giovanniho Sartoriho, Klause von Beymeho a Arenda Lijpharta a využil modernějších nástrojů, než tomu bylo u Jeana Blondela. Navzdory tomu však oba autoři dospěli ke shodným výsledkům: čím je větší výskyt počtu stran, tím je těžší a časově náročnější vytvořit stabilní vládní koalici. Tento závěr platí dvojnásob v případě, že ve stranickém systému nepůsobí alespoň jedna velká strana. Jinými slovy je stabilita stranického systému související s trváním vlády podmíněna počtem a velikostí jednotek v něm. Z tohoto pohledu oba autoři vyhodnotili bipartismus, následován systémem s dvěma a půl stranami, za nejstabilnější a stranický systém s podobnou velikostí stran naopak jako nejméně stabilní.

Na začátku této kapitoly bylo uvedeno, že Siaroff vycházel při výběru započítaných stran do systému ze tří procentní hranice křesel stanovené Alanem Warem. Při zaměření pozornosti na konstrukci typologie Alana Wara, je možné konstatovat, že kritéria

---

⁶³ Polaritě v teorii stranických systémů věnoval náležitou pozornost Giovanni Sartori.

v typologiích Siaroffa a Wara jsou si konstrukčně velmi podobná. Oba autoři stanovují hranice mezi typy odlišně, Siaroff využívá mediány v poměrech mezi třemi největšími stranami, Ware preferoval práci s procenty. Siaroff explicitně neodkazuje při užití termínů na Wara, ale je zřejmé, že v rámci své typologie navazuje na rozdělení typů amerického politologa.

Typologie Alana Siaroffa bývá v literatuře označována za alternativní a většina autorů zabývající se klasickou teorií stranických systémů zařazuje Siaroffova vedle Blondela a Wara mezi autory kladoucí důraz na kritérium velikosti a síly stran (Golosov 2012: 3). Autoři rozebírající přístup a pojetí kanadského autora hodnotí pozitivně jeho rozložení umírněného a extrémního multipartismu, díky čemuž má teorie stranických systémů rozšířenější analytické schéma (Wolinetz 2004: 8). Podle německých politologů Aurela Croissanta a Philipa Völkela, kteří jako jedni z mála autorů aplikovali Siaroffovu typologii na stranické systémy v Asii, jeho konstrukce přináší několik výhod: „...*(jeho typologie) je systematicky konstruována, metodicky jasná, jednoduchá k použití a nabízí se jako heuristicky důležitá pro rozpletení jinak přeplněných kategorií vícestranických systémů. Navíc, data, která jsou nutná pro aplikaci, jsou mnohem jednoduše získatelná než například data ohledně vyděračského a koaličního potenciálu politických stran, zvláště ve velice fragmentovaných systémech*“ (Croissant and Völkel 2010: 5). Estonský politolog Tónis Saarts vyzdvihuje ze Siaroffového přístupu kritérium stranické velikosti a síly, jelikož na rozdíl od předešlých typologií se jeho typologie, která počítá se symptomatickou nestabilitou vycházející z volebních výsledků, lépe aplikuje na stranické systémy střední a východní Evropy (Saarts 2011: 86). Poslední výhodu lze shledat ve využití polarity, jakožto pomocného nástroje k pochopení mechanismu stranického systému (Strmiska 1998b: 347-350).

V teorii stranických systémů neexistuje typologie, která by neměla své kritiky a Siaroffovo rozdělení je toho příkladem. Estonský autor Saarts vnímá značnou heterogenitu typu jako výhodu, ovšem Steven Wolinetz tuto nestabilitu považuje za chybu. Podle něho by se měla terminologie v typologii změnit, aby lépe reflektovala vzorce stranické soutěže a Siaroff by měl zprůměrovat výsledky voleb za minimálně dvě volební období, aby byly dlouhodobější vzorce uvnitř stranického systému patrnější. Wolinetz rovněž vytýká Siaroffovu schémata s osmi typy určitou jednoduchost a šetrnost; a jednotlivé typy kombinují různé, v Sartoriho logice, mechanismy stranických systémů (Wolinetz 2004: 8-9). Ruský politolog Grigori Golosov, který v současné době patří mezi nejpopulárnější vědce v oblasti stranických systémů, podrobil Siaroffovo pojetí největší kritice. Golosov vnímá v jeho přístupu negativně jednak podcenění rozdílu mezi volebními výsledky a celým stranickým systémem, přisouzení typu již po jedné volbě, jednak neuskutečnění identifikace dalších vlastností ve stranickém systému (viz Golosov 2013: 128-129). Kromě výše uvedených výhrad je možné kanadskému autorovi vytknout nezahrnutí predominantního typu stranického systému do typologie, které celkovou explanační kapacitu pojetí poněkud snižuje. Rovněž problematické je Siaroffovo uchopení termínů Sartoriho, neboť neodlišuje třídu od typu a používá totožné termíny. Celkově lze Siaroffovi vytknout využití pouze kvantitativních nástrojů, přičemž pro analýzu stranických systémů jsou důležité i kvalitativní nástroje, hodnocení stranického systému na základě výsledků voleb, což je v rozporu se systémovou teorií, kdy má být systém odlišný od jeho částí, absence komplexnosti jeho schématu a důraz, v kvalitativním slova smyslu, pouze na jeden druh dat: počet křesel (Golosov 2013: 128; Wolinetz 2006: 58; Blau 2008: 169).

Alan Siaroff na rozdíl od Jeana Blondela svoje pojetí a přístup ke stranickým soustavám nadále rozvíjí. V roce 2003 vydal příspěvek, věnující se výhradně stranickým systémům se dvěma a půl stranami, ve kterém rozlišil dokonce šest subtypů této soustavy, čímž částečně navázal na Blondela, který rozlišoval pouze dva subtypy (Siaroff 2003). Později, v roce 2004 a 2010, kanadský politolog reagoval na výše uvedenou kritiku a svoji typologii a některé nástroje zrevidoval. Důvodem, proč tyto změny nebudou do této práce zahrnuty, je skutečnost, že obě tyto revize byly představeny na konferencích a nebyly publikovány jako příspěvky nebo monografie. Ačkoliv jsou tyto poznámky z obou konferencí elektronicky volně stažitelné, nelze je ještě považovat za zcela platné, neboť sám Siaroff v nich má řadu nejasností a může dojít k dalším korekcím (viz Siaroff 2004, 2010).

Přístup a pojetí Alana Siaroffa ke zkoumání stranických systémů má určité nedostatky, na druhou stranu však přináší do teorie nové nástroje, které celkem jednoduše odlišují stranické systémy podle vlastností, síly stran a jejich interakcí ve vládních koalicích, čímž mohou přispět k základní rámcové analýze, aniž by bylo potřeba zkoumat soustavy stran do detailu. Z tohoto hlediska výstupem jeho rozdělení stranických systémů by nemuselo být dělení na typy, nýbrž z pohledu formátu na podtřídy, které mohou pomoci k podrobnější následné typologizaci. Kriticky hodnocené sledování systémových vzorců po prvních či dvou volbách nemusí být jasným nedostatkem jeho pojetí, naopak jeho přínosem. Pozorování proměnlivých a krátkodobých vzorců ve fungování stranických systémů může napomoci k novému trendu – mikroanalýze ve výzkumu těchto soustav, která o evoluci stranických

systémů vypoví více informací, než stále akceptovaná pojetí z minulých desetiletí. Siaroff, jak bylo několikrát uvedeno, vycházel při svém vnímání stranických konstelací z pojetí Jeana Blondela a lze jej považovat v teorii stranických systémů za současného zástupce blondelovské tradice.

6.4 Teorie stranických systémů a její budoucnost

Grigori Golosov byl v předchozí kapitole zmíněn v souvislosti s kritikou Siaroffova přístupu. Tento ruský politolog patří v posledních čtyřech letech díky svým poznámkám a inovativnímu zkoumání stranických soustav mezi velmi reflektované autory v teorii stranických systémů. V jeho člancích, vydaných hlavně v periodiku *Party Politics*, brilantně rozebírá současné, ale i klasické klasifikace a typologie systémů stran. Z postřehů a analýz historických i současných podob stranických systémů pomocí několika kvantitativních nástrojů, vytváří vlastní klasifikaci a zařazuje tyto soustavy do prostoru ve tvaru trojúhelníku. Jeho přístup není zdaleka dokočen, protože téměř každý rok svůj přístup obměňuje. Zmíněný trojúhelníkový prostor spolu s výpočty, vedoucí k zařazení analyzovaných systémů do něj, jsou v rámci teorie velmi inovativním počinem, u kterého lze předpokládat, že v budoucnu bude rozšířen o další dimenze (Golosov 2010, 2012, 2013).

Současná pojetí a přístupy ke studiu stranických systémů jsou poněkud odlišná, než tomu bylo před několika desítkami let. Vlivem rozvoje výpočetní techniky dochází v disciplíně věnované stranickým systémům k silné kvantifikaci. Pro účely co nejpodrobnějšího provedení analýzy systémů stran, se začínají uplatňovat statistické instrumenty a modely (viz Rozenas 2012; Alvarez, Nagler 2004). Při srovnání konceptů klasických autorů, které byly v druhé části genealogicky analyzovány, a současných

představitelů stranických systémů, je možné zaznamenat několik rozdílů. Autoři klasických děl, pojednávajících o stranických soustavách, měnili své nástroje, schémata či typologii zcela minimálně. Současní autoři svá pojetí revidují s mnohem větší frekvencí. Takovým příkladem mohou být již zmínění Alan Siaroff či Grigori Golosov. Oba autoři své přístupy a pojetí pro větší koherenci buď upravují, nebo doplňují. V klasických pracích byly autory při zkoumání a rozlišení soutěžních stranických systémů v západní Evropě a severní Americe mnohem častěji využity kvalitativní kritéria a nástroje, ovšem v případě Siaroffa a Golosova se analyzuje větší počet stranických soustav prostřednictvím kvantitativních instrumentů. Siaroff do své analýzy zahrnul soutěživé stranické systémy celé Evropy a Golosov dokonce celého světa. Současná pojetí stranických systémů, jež mají nestálou podobu, pracují s větším množstvím případů, než tomu bylo u klasických konceptů a jsou v nich častěji využity nástroje kvantitativního charakteru.

Kvantitativní metoda se stala ve zkoumání různých jevů a proměnných v posledních dvou desetiletích jak v disciplíně věnované stranickým systémům, tak i v ostatních odvětvích a disciplínách politologie, dominantní. Jeden z klasiků stranických systémů, Giovanni Sartori, ve svém krátkém příspěvku z roku 2004 kritizuje právě dominanci této metody, díky níž přichází výsledky výzkumů v politologii na praktičnosti, a nabádá k návratu ke kvalitativnímu zkoumání (Sartori 2004). Kvantitativními přístupy a metodami lze zkoumat jevy a proměnné, které jsou určitým způsobem měřitelné, ovšem existují fenomény, které nelze tímto způsobem zkoumat. Těmito fenomény jsou myšleny například neformální vztahy předsedů a poslanců různých stran, nebo uvnitř jednotlivých politických stran, jejichž výzkum v rámci teorie stranických systémů stále chybí (Wolinetz 2007: 583).

7. Závěr

Cílem předkládané práce byla analýza pojetí a přístupů ke klasifikaci a typologii stranických systémů Jeana Blondela a Alana Siaroffa. Primární pozornost byla soustředěna na pojetí a konstrukci typologie druhého jmenovaného autora, jehož relativně nový přístup nebyl v rámci klasické teorie stranických systémů tolik reflektován.

První část práce představovala úvod do analýzy. Pojednávála o definici a přístupech v teorii stranických systémů, jejich proměnných, dimenzích, prostoru, statice a dynamice, které byly úzce spjaty s prací v následujících dvou částech.

Ve druhé části práce byly genealogicky analyzovány pojetí a přístupy klasických autorů s důrazem na využití jejich kritérií, která vedla k rozdělení stranických systémů na třídy a typy. Analýza klasifikací a typologií v dílech Maurice Duvergera, Roberta Dahla, Steina Rokkana a Seymoura Lipseta, Jeana Blondela, Giovanniho Sartoriho, Arenda Lipharta, Klause von Beymeho, Alana Wara a Petera Maira sloužila jednak ke schématické charakteristice evoluce teorie stranického systému od poloviny do konce dvacátého století, jednak jako rámec pro evaluaci přístupu Alana Siaroffa.

Náplní třetí části byl podrobný analytický rozbor a následná komparace pojetí a přístupu Jeana Blondela a Alana Siaroffa. Analytický rámec z druhé části posloužil k vyhodnocení inovativních poznámek, nástrojů a koncepcí v přístupu Alana Siaroffa.

Kanadský politolog Alan Siaroff svým pojetím a postupem při konstrukci typologie navázal na tradici v teorii stranických systémů založenou Jeanem Blondelem. Ačkoliv bylo genealogickou analýzou zjištěno, že v rámci klasické teorie systémů stran je dominantní Sartoriho a Dahlova tradice, Alan Siaroff a rovněž Alan Ware jsou nespornými zástupci blondelovské tradice, využívající při výstavbě typologie velikost a sílu politických stran působících ve stranickém systému.

Práce Alana Siaroffa, vydaná v roce 2000, reagovala na některé nedostatky, se kterými se potýkala klasická teorie v dané době. Jednalo se jak o absenci klasifikačních nástrojů, které by lépe postihovaly změny a trendy ve stranických systémech v devadesátých letech, tak o typologii, která by byla jednoduše a potíží aplikovatelná na relativně nově vzniklé soutěživé stranické soustavy. Siaroffova konstrukce tříd a typů, jež nově reflektovala všechny soutěživé systémy stran v Evropě, vznikla rozložením bipartimus, umírněného multipartismu a extrémního multipartismu Giovanniho Sartoriho prostřednictvím nových nebo upravených kvantitativních nástrojů, kladoucích důraz na zmíněné kritérium velikosti stran. Vzniklá typologie o osmi typech rozšiřuje analytické schéma o podrobnější prvky ke zkoumání stranických systémů a zároveň zjednodušuje aplikaci na stranické systémy zemí nespádající pouze do oblasti západní Evropy a severní Ameriky.

Typologii a přístup Alana Siaroffa je vytýkána jistá jednoduchost schématu, která vyplývá výhradně z výsledků voleb. Jeho typologie není zcela koherentní s ohledem na nezahrnutí typu stranického systému predominantní strany, což snižuje explanační kapacitu celého schématu. Alan Siaroff v typologii užívá stejných termínů jako Giovanni Sartori, ovšem bez návaznosti na konstrukci a logiku Sartoriho klasifikace a typologie. Tento počín může vést k možnému zmatení a chybám v interpretaci obou přístupů. Postup při zkoumání stranických systémů navržený Siaroffem, ve kterém se posuzují výsledky vycházející z jednoho i více volebních klání, je v teorii hodnocen spíše negativně. Někteří autoři v sartoriovském pojetí doporučují, aby byl přisouzen určitý typ dané stranické soustavy až po analýze volebních dat z několika po sobě

jdoucích voleb, nikoliv hned po jednom volebním klání. Analýza jedněch voleb však nemusí vždy podle některých autorů znamenat chybu. Zkoumání a analýza stranického systému po jediných volbách, může totiž vypovědět více o změnách v něm. Tento mikroanalytický postup může být totiž užitečným při zkoumání stranických soustav, jejichž podoba a vzorce nejsou tak stabilní.

Přístup a pojetí stranických systémů Alana Siaroffa rovněž symbolizuje nový trend v teorii systémů stran. Ve srovnání s klasickými autory Siaroff zkoumá větší množství případů, ze kterých induktivní metodou konstruuje kvantitativní nástroje a následnou typologii. Klasičtí autoři ve většině situací postupovali opačným způsobem – vytvořili kvalitativní kritéria a kategorie, pomocí nichž následně analyzovali stranické soustavy v západní Evropě. Siaroff sám svoje instrumenty a schéma typologie, na základě dalších proběhnuvších voleb ve stávajících zemích doplněné o nové státy, revidoval a zdokonalil. Z tohoto hlediska zdaleka není ukončen vývoj jeho pojetí a typologie.

Seznam literatury a pramenů

1. Allardt, Erik: 2001. „Party Systems and Voter Alignments in the Tradition of Political Sociology“. In: Karvonen, Lauri; Kuhnle Stein: *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, s. 10-23.
2. Almond, Gabriel A, Coleman, James: 1960. „Introduction. A Functional Approach to Comparative Politics Today“. In: Almond, Gabriel; Coleman, James: *The Politics of Developing Areas*. Princeton: Princeton University Press, s. 3-60.
3. Almond, Gabriel A., Verba, Sydney: 1963. *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.
4. Almond, Gabriel A: 1996. „Political Science: The History of the Discipline“. In: Goodin, Robert E. and Hans-Dieter Klingemann: *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press, s. 50-96.
5. Alvarez, Michael, Nagler, Jonathan: 2004. „Party System Compactness: Measurement and Consequences“. *Political Analysis* 12, č. 1, s. 46–62.
6. Bakke, Elisabeth, Sitter, Nick: 2005. „Patterns of Stability: Party Competition and Strategy in Central Europe since 1989“. *Party Politics* 11, č. 2, s. 243–263.
7. Bardi, Luciano, Mair, Peter: 2008. „The Parameters of Party Systems“. *Party Politics* 14, č. 2, s. 147–166.

8. Bardi, Luciano; Mair, Peter et al.: 2010. „How to Create a Transnational Party System“. *European Parliament. Directorate-General for Internal Policies*. (cit. 2013-04-30). (<http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/14744/StudyTransnationalPartySystem.pdf?sequence=1>).
9. Benoit, Kenneth, Laver, Michael: 2006. „Party Policy in Modern Democracies“. Final vision. *For publication by Routledge*. (cit. 2013-04-05). (http://www.tcd.ie/Political_Science/ppmd/).
10. Bértoa, Casal Fernando: 2010. „Source of Party System Institutionalization in New Democracies. Lessons from East Central Europe“. *European University Institute*. (cit. 2013-04-20). (http://www.eui.eu/Personal/Researchers/cecchi/session_3.pdf).
11. Bértoa, Casal Fernando, Mair, Peter: 2010. „Two Decades on: How Institutionalized are the Post-Communist Party Systems?“. *European University Institute*. (cit. 2013-04-20).(<http://cadmus.eui.eu/handle/1814/14594>).
12. Beyme, Klaus von: 1985. *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot: Gower.
13. Bielasiak, Jack: 1997. „Substance and Process in the Development of Party Systems in East Central Europe“. *Communist and Post-Communist Studies* 30, č. 1, s. 23-44.
14. Blau, Adrian: 2008. „The Effective Number of Parties at Four Scales. Votes, Seats, Legislative Power and Cabinet Power“. *Party Politics* 14, č. 2, s. 167–187.
15. Blondel, Jean: 1968. „Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies“. *Canadian Journal of Political Science* 1, č. 2, s. 180-203.

16. Blondel, Jean: 1994. „Party Government: Myth or Reality?“. *Institut für Höhere Studien. Reihe Politikwissenschaft* 20. (cit.2013-05-07). (http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_20.pdf).
17. Blondel, Jean: 1995. „The Links between Appointments, Policy-making and Patronage in Government-supporting Parties Relationships“. *Working Paper 101. European University Institute*. (cit.2013-05-07). (<http://www.recercat.net/bitstream/handle/2072/1366/ICPS101.pdf?sequence=1>).
18. Blondel, Jean: 1997. „Political Opposition in the Contemporary World“. *Government and Opposition* 32, č. 4, s. 462–486.
19. Blondel, Jean, Sinnott, Richard, Svensson, Palle: 1998. *People and Parliament in the European Union. Participation, Democracy, and Legitimacy*. Oxford: Clarendon Press.
20. Blondel, Jean, Manning, Nick: 2002. „Do Ministers do what they say? Ministerial Unreliability, Collegial and Hierarchical Governments“. *Political Studies* 50, č. 4, s. 455-476.
21. Blondel, Jean: 2005. „The Central Role of Comparative Politics in Political Analysis“. *Scandinavian Political Studies* 28, č. 2, s. 183-191.
22. Blondel, Jean, Müller-Rommel, Ferdinand, Malová, Darina et al.: 2007. *Governing New European Democracies*. New York: Palgrave Macmillan.
23. Blondel, Jean: 2010. „A Plea for a Genuine ‘Micro-political’ Analysis in Political Science“. *Government and Opposition* 45, č. 4, s. 553–593.

24. Bogaards, Matthijs: 2004. „Counting Parties and Identifying (Dominant) Party Systems in Africa“. *European Journal of Political Research* 43, s. 173-197.
25. Bochsler, Daniel: 2010. „Measuring Party Nationalisation: A New Gini-based Indicator that corrects for the Number of units“. *Electoral Studies* 29, č. 1, s. 155-168.
26. Boix, Carles: 2007. The Emergence of Parties and Party Systems. In: Boix, Carles, Stokes, Susan C.: *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. Oxford and New York: Oxford University Press, s. 499-521.
27. Bryce, James: 1888. *The American Commonwealth*. New York: Macmillan.
28. Bršťák, Filip: 2011. Polarizace ve stranických systémech střední a východní Evropy – ověření základních teoretických přístupů (*bakalářská práce*). Plzeň: Západočeská univerzita.
29. Cabada, Ladislav: 2003. „Koncepce stranických rodin a její problematická aplikace na středoevropské modely – příklad stranického systému Republiky Slovinsko“. *Politologický časopis* 10, č. 3, s. 262-269.
30. Caramani, Daniele: 2004. *The Nationalization of Politics. The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*. New York and Cambridge: Cambridge University Press.
31. Carbone, Giovanni M.: 2007. „Political Parties and Party Systems in Africa: Themes and Research Perspectives“. *World Political Science Review* 3, č. 3, s. 1-29.
32. Castles, Francis G., Mair, Peter: 1984. „Left-Right Political Scales: Some Experts Judgments“. *European Journal of Political Science* 12, č. 1, s. 73-88.

33. Cox, Gary W.: 1987. *Making Votes Count. Strategic Coordination in the Electoral Systems*. New York and Cambridge: Cambridge University Press.

34. Croissant, Aurel, Völkel, Philip: 2010. „Party System Types and Party System Institutionalization: Comparing New Democracies in East and Southeast Asia“. *Party Politics - Published online before print*. (cit.2013-05-09).(http://ppq.sagepub.com/content/early/2010/12/18/1354068810380096.abstract), s. 1–31.

35. Daalder, Hans: 1984. „In Search of Center of European Party Systems“. *The American Political Science Review* 78, č. 1, s. 92-109.

36. Dahl, Robert A: 1966. „Patterns of Opposition“. In: Dahl, Robert A: *Political Opposition in Western Democracies*. New Haven and London: Yale University Press, s. 332-347.

37. Dalton, Russel J.: 2006. „Social Modernization and the End of Ideology Debate: Patterns of Ideological Polarization“. *Japanese Journal of Political Science* 7, č. 1, s. 1-22.

38. Dalton, Russel J.: 2008. „The Quantity and the Quality of Party Systems, Party System Polarization, Its Measurement, and Its Consequences“. *Comparative Political Studies* 41, č. 7, s. 899-920.

39. De Giorgi, Elisabetta: 2007. „Parliamentary Opposition in Western European Democracies today: Systemic or Issue-oriented? A Comparative Study of Two Parliamentary Systems“. *Paper presented at the European Consorcium for Political Research: Joint sessions of workshops* (May 7-12, Helsinki).

40. della Porta, Donatella, Keating, Michael: 2008. „Glossary“. In: della Porta, Donatella, Keating, Michael: *Approaches and Methodologies in the Social Sciences. A Pluralist Perspective*. New York: Cambridge University Press, s. 348-356.
41. Deschower, Kris: 2003. „Political Parties in Multi-Layered Systems“. *European Urban and Regional Studies* 10, č. 3, s. 213-226.
42. Downs, Anthony: 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
43. Drulák, Petr: 2008. „Epistemologie, ontologie a operacionalizace“. In: Drulák, Petr et al.: *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, s. 14-28.
44. Duverger, Maurice: 1954. *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. New York: Wiley.
45. Duverger, Maurice: 2003. „Duverger’s Law: Forty Years Later“. In: Lijphart, Arend, Grofman, Bernard: *Electoral Laws and their Political Consequences*. New York: Algora Publishing, s. 69-84.
46. Easton, David: 1953. *The Political System*. New York: A. A. Knopf.
47. Easton, David: 1965a. *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
48. Easton, David: 1965b. *A System Analysis of Political Life*. New York: John Wiley and sons.

49. Easton, David 2002. „Political Science in the United States: Past and Present“. In: Easton, David, Gunnell, John G, Graziano, Luigi: *The Development of Political Science. A Comparative Survey*. London: Routledge, s. 275-291.

50. Engelmann, Frederick C.: 1957. „A Critique of Recent Writings on Political Science“. *The Journal of Politics* 19, č. 3, s. 423-440.

51. Erdmann, Gero, Basedau, Matthias: 2007. „Problems of Categorizing and Explaining Party Systems in Africa“. *German Institute of Global and Area Studies. Working papers* 40. (cit. 2013-04-20).(http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2009/1600/pdf/wp40_erdmann_basedau.pdf).

52. Evans, Jocelyn A. J.: 2002. „In Defence of Sartori. Party System Change, Voter Preference Distributions and Other Competitive Incentives“. *Party Politics* 8, č. 2, s. 155-174.

53. Fiala, Petr, Strmiska, Maxmilián: 2009. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.

54. Fisher, John R.: 2011. „Systems Theory and Structural Functionalism“. In: Ishiyama, John T., Breuning, Marijke: *21st Century Political Science. A Reference Handbook*. California: Sage Publications, s. 71-80.

55. Franzmann, Simon, Kaiser, André: 2010. „Locating Political Parties in Policy Space: A Reanalysis of Party Manifesto Data“. In: Franzmann, Simon: *The Change of Ideology: How the Left-Right Cleavage Transforms into Issue Competition. An Analysis of Party Systems using Party Manifesto Data (disertační práce)*. Univerzita Kolín. (cit 2013-04-15). (<http://kups.ub.uni-koeln.de/volltexte/2010/3033>), s. 54-75.

56. Franzmann, Simon: *The Change of Ideology: How the Left-Right Cleavage transforms into Issue Competition. An Analysis of Party Systems using Party Manifesto Data (disertační práce)*. Univerzita Kolín. (cit 2013-04-16). (<http://kups.ub.uni-koeln.de/volltexte/2010/3033>)
57. Geyikçi, Şebnem Y.: 2011. „The Impact of Parties and Party Systems on Democratic Consolidation: The Case of Turkey“. London: London School of Economics. (cit. 2013-04-05).([http://webfirstlive.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/Contemporary Turkish Studies/PaperSYG20111.pdf](http://webfirstlive.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/ContemporaryTurkishStudies/PaperSYG20111.pdf)).
58. Golosov, Grigori V.: 2010. „Party System Classification: A methodological Inquiry“. *Party Politics* 17, č. 5, s. 539–560.
59. Golosov, Grigori V.: 2012. „Towards a Classification of the World's Democratic Party Systems, step 2: Placing the Units into Categories“. *Party Politics - Published online before print*. (cit. 2013-05-06).([http://ppq.sagepub.com/content/early/2012/02/14/1354068811436038 .abstract](http://ppq.sagepub.com/content/early/2012/02/14/1354068811436038.abstract)), s. 1–23.
60. Golosov, Grigori V.: 2013. „Towards a Classification of the World's Democratic Party Systems, step 1: Identifying the Units“. *Party Politics* 19, č. 1, s.122–142.
61. Green-Pedersen, Christoffer: 2004. „Center Parties, Party Competition, and the Implosion of Party Systems: A Study of Centripetal Tendencies in Multiparty Systems“. *Political Studies* 7, č. 2, s. 324–341.
62. Gross, Donald A., Sigelman, Lee: 1984. „Comparing Party Systems: A Multidimensional Approach“. *Comparative Politics* 16, č. 4, s. 463-479.
63. Gunnell, John G.: 1988. „American Political Science, Liberalism, and the Invention of Political Theory“. *The American Political Science Review* 82, č. 1, s. 71-82.

64. Gunnell, John G.: 2002. „The Historiography of American Political Science“. In: Easton, David, Gunnell, John G, Graziano, Luigi: *The Development of Political Science. A Comparative Survey*. London: Routledge, s. 13-33.
65. Havlík, Vlastimil: 2010. „Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010“. In: Balík, Stanislav a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 11-38.
66. Hazan, Reuven Y.: 2000. *Centre Parties. Polarization and Competition European Parliamentary Democracies*. London and New York: Continuum.
67. Hendl, Jan: 2008. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
68. Hix, Simon, Kreppel, Amie, Noury, Abdul: 2003. „The Party System in the European Parliament: Collusive or Competitive?“. *Journal of Common Market Studies* 41, č. 2, s. 309–331.
69. Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír: 2004. *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Masarykova univerzita. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
70. Hloušek, Vít: 2010. „Seeking a Type: the Czech Party System after 1989“. *Politics in Central Europe - The Journal of the Central European Political Science Association* 6, č. 1, s. 90-109.
71. Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír: 2010. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada.

72. Holzer, Jan, Chytilék, Roman, Pšeja, Pavel, Šindelář, Michal: 2009. „Jaká se produkuje politická věda? Tematická analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech“. *Politologický časopis* 16, č. 2, s. 91-115.
73. Holzer, Jan, Chytilék, Roman, Pšeja, Pavel, Šindelář, Michal: 2009. „Kým a kde se produkuje česká politická věda. Personálně-institucionální analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech“. *Středoevropské politické studie* 11, č. 2-3. (cit. 2013-04-20).(<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=368>).
74. Chytilék, Roman; Šedo, Jakub; Lebeda, Tomáš; Čaloud, Dalibor: 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál.
75. Inglehart, Ronald: 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
76. Ivancevic, Vladimir G., Ivancevic, Tijana T.: 2007. *Complex Dynamics: Advanced System Dynamics in Complex Variables. Intelligent Systems, Control and Automation: Science and Engineering*. New York: Springer.
77. Janda, Kenneth, Kwak, Jinyoung, Suarez-Cao, Julieta: 2010. „Party System Effects on Country Governance I“. *Paper Prepared for Delivery at the 2010 Annual Meeting of the Midwest Political Science Association* (March 31 – April 3, Chicago). (cit.2013-04-17) (<http://www.janda.org/bio/parties/papers/Janda%20et%20al%202010a.pdf>), s. 1-30
78. Johnston, Richard: 2008. „Polarized Pluralism in the Canadian Party System“. *Canadian Political Science Association* 41, č. 4, s. 815-834.

79. Katz, Richard S., Mair, Peter: 1995. „Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party“. *Party Politics* 1, č. 1, s. 5–28.
80. Katz, Richard S, Mair, Peter: 2009. „The Cartel Party Thesis: A Restatement“. *Perspectives on Politics* 7, s. 753-766.
81. Katz, Richard S, Mair, Peter: 2012. „Parties, Interest Groups and Cartels: A comment“. *Party Politics* 18, č. 1, s. 107–111.
82. Keman, Hans: 1997. „Centre Space Politics: Party Behaviour in Multi-party Systems“. In: Keman, Hans: *The Politics of Problem-Solving*. Houndsmill: Macmillan, s. 162-187.
83. Kitschelt, Herbert et al.: 1999. *Post-communist Party System: Competition, Representation, and Interparty Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.
84. Klíma, Michal: 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.
85. Klingemann, Hans-Dieter: 2009. *The Comparative Study of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press.
86. Koole, Ruud: 1996. „Cadre, Catch-All or Cartel: A Comment on Notion of the Cartel Party“. *Party Politics* 2, č. 4 s. 525-534.
87. Kopeček, Lubomír: 2002. „Aplikace rokkanovské teorie cleavages na české politické strany na počátku éry masové politiky“. *Středoevropské politické studie* 4, č. 2-3. (cit 2013-04-18). (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=36>).

88. Kubát, Michal: 2003. „Problém výzkumu politických stran a stranických systémů v zemích středovýchodní Evropy – několik poznámek“. *Politologický časopis* 10, č. 3, s. 269-274.
89. Kubát, Michal: 2007a. „Politická aktéři – zájmové skupiny a politické strany“. In: Cabada, Ladislav, Kubát, Michal a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 204-228.
90. Kubát, Michal: 2007b. „Stranické systémy“. In: Cabada, Ladislav, Kubát, Michal a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 229-250.
91. Kuželíková, Lucie, Nekuda, Jaroslav, Poláček, Jiří: 2008. „Sociálně-ekonomické informace a práce s nimi“. *Brno: Masarykova univerzita*. (cit.2013-04-10). (http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/esf/js08/informace/socialne_ekonomicke_informace.pdf), s. 1-89.
92. Lane, Jan-Erik, Errson, Svante: 1987. *Politics and Society in Western Europe*. London: Sage Publications.
93. Lijphart, Arend: 1977. *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.
94. Lijphart, Arend: 1984. *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press.
95. Lijphart, Arend: 1999. *Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in Thirty-six Countries*. New Haven: Yale University Press.

96. Lijphart, Arend: 2008. „*Thinking about Democracy. Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practice*“. New York: Routledge.

97. Lipset, Seymour Martin, Rokkan, Stein: 1967. “Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction”. In: Lipset, Seymour Martin, Rokkan, Stein: *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press, s. 1-64.

98. Mainwaring, Scott: 1998. „Rethinking Party Systems Theory in The Third Wave of Democratization. The Importance of Party System Institutionalization“. *Kellogg Institute. Working Paper č. 260*. (cit.2013-04-22). (<http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/260.pdf>).

99. Mair, Peter: 1989. „The Problem of Party System Change“. *Journal of Theoretical Politics* 1, č. 3, s. 251-276.

100. Mair, Peter: 1994. „Party Organizations: From Civil Society to the State“. In: Katz, Richard S., Mair, Peter. *How Parties Organize*. London: Sage Publications, s. 1-22.

101. Mair, Peter: 1997. *Party System Change. Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press.

102. Mair, Peter: 2001. „The Freezing Hypothesis“. In: Karvonen, Lauri, Kuhnle, Stein: *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. London: Routledge, s. 24-41.

103. Mair, Peter: 2002. „Comparing Party Systems“. In: LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G., Norris, Pippa: *Comparing Democracies 2*. London: Sage Publications, s. 88-107.

104. Mair, Peter: 2008. „Concepts and Concept Formation“. In: della Porta, Donatella, Keating, Michael: *Approaches and Methodologies in the Social Sciences. A Pluralist Perspective*. New York: Cambridge University Press, s. 177-197.
105. Maloy, Jason Stuart: 2008. „A Genealogy of Rational Choice: Rationalism, Elitism, and Democracy“. *Canadian Journal of Political Science* 41, č. 3, s. 749-771.
106. Maor, Moshe: 2005. *Political Parties and Party Systems. Comparative Approaches and the British Experience*. London and New York: Routledge.
107. Mareš, Miroslav: 2006. „Programatika ODS“. In: Stanslav Balík a kol.: *Občanská demokratická strana a česká politika. ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 124-140.
108. Markowski, Radoslaw: 2001. „Party System Institutionalization in New Democracies: Poland – a Trend-Setter with no Followers“. In: Paul G. Lewis: *Party Development and Democratic Change in Post-communist Europe: The First Decade*. London: Frank Cass Publishers, s. 55–77.
109. Marradi, Alberto: 1990. „Classification, Typology, Taxonomy“. *Quality & Quantity, International Journal of Methodology* 24, č. 2, s. 129-157.
110. Marsh, Ian, Blondel, Jean, Inoguchi, Takashi: 1999. Democracy, Governance, and Economic Performance: East and Southeast Asia. *United Nations University*. (cit. 2013-05-03). (<http://www.ciaonet.org/book/marsh/index.html>).
111. Merrill III, Samuel, Grofman, Bernard: 1999. *A Unified Theory of Voting. Directional and Proximity Spatial Models*. Cambridge: Cambridge University Press.

112. Merriam, Charles E.: 1922. *The American Party System, an Introduction to the Study of Political Parties in the United States*. New York: Macmillian.
113. Merton, Robert King: 1957. *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
114. Michels, Robert: 1915. *Political Parties. A Sociological Study of Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New York: Hearst's International Library.
115. Montero, José Ramón, Gunther, Richard: 2002. „Introduction: Reviewing and Reassessing Parties“. In: Gunther, Richard, Montero, José Ramón, Linz, Juan J.: *Political Parties. Old Concepts and New Challenges*. New York: Oxford University Press, s. 1-35.
116. Norris, Pippa: 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. New York: Cambridge University Press.
117. Novák, Miroslav: 1997. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
118. Ostrogorski, Moisei: 1902. *Democracy and the Organization of Political Parties*. London: Macmillian.
119. Parsons, Talcott: 1937. *The Structure of Social Action. A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers*. New York: McGraw-Hill Book Company.
120. Parsons, Talcott: 1951. *The Social System*. New York: Free Press.

121. Pennings, Paul: 1998. „The Triad of Party System Change: Votes, Office and Policy“. In: Lane, Jan-Erik, Pennings, Paul: *Comparing Party System Change*. New York: Routledge, s. 73-93.
122. Pennings, Paul: 2002. „Voters, Elections and Ideology in European Democracies“. In: Keman, Hans: *Comparative Democratic Politics: A Guide to Cotemporary Theory and Research*. London: Sage Publications, s. 99-121.
123. Pennings, Paul, Keman, Hans, Kleinnijenhuis, Jan: 2006. *Doing Research in Political Science. An Introduction to Comparative Methods and Statistics*. London: Sage Publications.
124. Roberts, Kenneth M.: 2012. „Explaining Party System Stability and Change“. *Cornell University. Department of Government*. (cit.2013-04-11). (http://government.arts.cornell.edu/assets/psac/fa05/roberts_PSAC.pdf).
125. Rovný, Jan, Edwards, Erica E.: 2012. „Struggle over Dimensionality: Party Competition in Western and Eastern Europe“. *East European Politics and Societies* 26, č. 1, s. 56-74.
126. Rozenas, Arthuras: 2012. „A Statistical Model for Party-Systems Analysis“. *Political Analysis* 20, č. 2, s. 235-247.
127. Rybář, Marek: 2011. *Politické strany a stranické systémy. Úvod do ich štúdia*. Bratislava Univerzita Komenského.
128. Řehák, Jan: 1972. „K pojmu znak v sociologii. Pokus o formální definici, klasifikaci a vymezení vztahu k problematice měření“. *Sociologický časopis* 8, č. 6, s. 615-625.
129. Řičař, Kristoslav: 2000. *Občanská genealogie. Základy rodopisné práce*. Praha: Ivo Železný.

130. Říchová, Blanka: 2000. *Přehled moderních politologických teorií: Empiricko-analytický přístup v současné politické vědě*. Praha: Portál.
131. Říchová, Blanka: 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál.
132. Říchová, Blanka: 2007. „Politický systém“. In: Cabada, Ladislav; Kubát, Michal: *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 168-184.
133. Saarts, Tónis: 2011. „Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States“. *Studies of Transition States and Societies* 3, č. 3, s. 83-104.
134. Sartori, Giovanni: 1984. „Guidelines for Concept Analysis“. In: Sartori, Giovanni: *Social Science Concepts: A Systemic Analysis*. Beverly Hills: Sage Publications, s. 15-48.
135. Sartori, Giovanni: 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
136. Sartori, Giovanni: 2004. „Where Is Political Science Going?“. *Political Science and Politics* 37, č. 4, s. 785-787.
137. Sartori, Giovanni: 2005. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
138. Shugart, Matthew S., Carey, John M.: 1992. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. New York: Cambridge University Press.

139. Schapiro, Leonard: 1972. *Political Opposition in One-party States: Government and Opposition*. London: Macmillan.
140. Schendelen, Rinus van: 1985. „Consociational Democracy: The Views of Arend Lijphart and Collected Criticisms”. *The Political Science Reviewer* 14, s. 143-183.
141. Schlesinger, Joseph A., Schlesinger, Mildred S.: 2006. „Maurice Duverger and the Study of Political Parties“. *French Politics* 4, s. 58–68.
142. Siaroff, Alan: 1999. „Corporatism in 24 Industrial Democracies: Meaning and measurement“. *European Journal of Political Research* 36, č. 2, s. 175–205.
143. Siaroff, Alan: 2000. *Comparative European Party Systems. An Analysis of Parliamentary Elections since 1945*. New York: Taylor & Francis.
144. Siaroff, Alan: 2003. „Two and a Half Party Systems and the Comparative Role of the ‘Half’”. *Party Politics* 9, č. 3, s. 267-290.
145. Siaroff, Alan: 2006. „A Typology of Contemporary Party Systems“. *Paper Presented at the 20th World Congress of the International Political Science Association (July 9-13, Fukuoka)*. (cit. 2013-04-29). (http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_5213.pdf), s. 1-24.
146. Siaroff, Alan: 2009. *Comparing Political Regimes. A Thematic Introduction to Comparative Politics*. Toronto: University of Toronto Press.
147. Siaroff, Alan: 2010. „A Typology of Contemporary Party Systems and Party Patterns“. *Paper Presented at the Prairie Political Sciences Association (October 1-2, Winnipeg)*. (cit. 2013-05-10), s. 1-24.

148. Simonová, Natálie: 2003. „Klasifikace a typologie – vzájemné srovnání“. *Sociologický webzín* 6. Sociologický ústav AV ČR. (cit. 2013-04-10). (http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/107_SOCIOweb_6_2003.pdf).
149. Smith, Gordon: 1966. „What is Party System?“. *Parliamentary Affairs* 19, č. 3, s. 351-362.
150. Smith, Gordon. 1989. „A System Perspective on Party System Change“. *Journal of Theoretical Politics* 1, č. 3, s. 349-363.
151. Smith, Gordon: 1993. *Politics in Western Europe. A Comparative Analysis*. Aldershot: Dartmouth Publishing.
152. Strmiska, Maxmilián: 1998a. *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko*. Brno: Centrum pro demokracii a kulturu.
153. Strmiska, Maxmilián: 1998b. „Póly, polarita a utváření středo- a východoevropských multipartismů. Úvodní studie k polaritě v českém, slovenském, bulharském, rumunském a makedonském multipartismu“. *Politologický časopis* 5, č. 4, s. 341-360.
154. Strmiska, Maxmilián: 1998c. „Multipartismy a multipolarita. Poznámka k pojetí umírněného multipartismu“. *Politologický časopis* 5, č. 2, s. 137-152.
155. Strmiska, Maxmilián: 1999. Pluralita, polarita a geneze nových středo- a východoevropských systémů politických stran. Několik teoreticko-metodologických poznámek. In: Strmiska, Maxmilián: *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, s. 11-36.

156. Strmiska, Maxmilián: 2001a. *Challenges of Consolidation and the Post-Communist Party Systems. Collection of Essays*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav.
157. Strmiska, Maxmilián: 2001b. „Póly a polarita v postautoritářských multipartismech: Polarita, centrismus a transformace ‘středu’ ve stranicko-politických soustavách Řecka, Španělska a Portugalska“. *Politologický časopis* 8, č. 1, s. 3-29.
158. Strmiska, Maxmilián, Chytilík, Roman: 2012. „Strany a stranické soustavy v Jihovýchodní Asii a Oceánii: subkontinentální rámce, srovnávací výzkum a utváření teorie politických stran“. *Politologický časopis* 19, č. 4, s. 307-321.
159. Susser, Bernard: 1992. „Structure-Functionalism“. In: Susser, Bernard: *Approaches to the Study of Politics*. New York: Macmillan, s. 202 – 208.
160. Thackrah, Simon: 2000. „Unpacking One-party Dominance“. *Annual Conference of the Australasian Political Studies Association Australian National University* (October 4-6, Canberra). (cit. 2013-04-20). (apsa2000.anu.edu.au/confpapers/thackrah.rtf).
161. Toole, James: 2000. „Government Formation and Party System Stabilization in East Central Europe“. *Party Politics* 6, č. 4, s. 441-461.
162. Ware, Alan: 1996. *Political Parties and Party Systems*. New York: Oxford University Press.
163. Ware, Alan: 2009. *The Dynamics of Two-Party Politics: Party Structures and the Management of Competition*. New York: Oxford University Press.

164. Wesley, Jared J.: 2007. „Canadian Provincial Party Systems – Toward a New Comparative Framework“. *Paper for Presentation at: The Annual Meeting of the Canadian Political Science Association* (June 1, Saskatoon). (cit. 2013-04-15). (<http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2007/wesley.pdf>), s. 1-48.
165. Wildavsky, Aaron: 1959. „A Methodological Critique of Duverger's Political Parties“. *The Journal of Politics* 21, č. 2, s. 303-318.
166. Wolinetz, Steven B.: 2004. „Classifying Party Systems: Where Have All the Typologies Gone?“. *Prepared for the Annual Meeting of the Canadian Political Science Association* (June 3-5, Manitoba). (cit. 2013-05-01). (www.cpsa-acsp.ca/papers-2004/Wolinetz.pdf), s. 1-26.
167. Wolinetz, Steven B.: 2006. „Party Systems and Party System Types“. In: Katz, Richard S., Crotty, William: *Handbook of Party Politics*. Sage Publications: London, s. 51-62.
168. Wolinetz, Steven B.: 2007. „Coping with Cornucopia: The Parties Literature in the New Millennium“. *International Political Science Review* 28, č. 5, s. 571–584.
169. Wüst, Andreas M; Volkens, Andrea: 2003. Euromanifesto coding instructions. *Working paper 64*. Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung: Mannheim. (cit. 2013-04-10). (<http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-64.pdf>), s. 1-45.

Seznam příloh v textu

Obrázek č. 2: Přístupy autorů ke studiu stran a stranických systémů	strana 9
Obrázek č. 2: Soutěžní prostor s pěti stranami s posunem do středu soutěže	strana 13
Obrázek č. 3: Jednodimenzionální prostor se dvěma stranami	strana 15
Obrázek č. 4: Dvojdimenzionální prostor s osmi stranami – šest stran souhlas s povahou režimu zbytek nikoliv	strana 16
Obrázek č. 5: Modelový případ s čtyřstranickým formátem, ale bipartijním mechanismem	strana 25
Tabulka č. 1: Dahlova typologie založená na modelu opozice	strana 41
Obrázek č. 6: Úprava Parsonsova AGIL	strana 44
Obrázek č. 7: Osm typů stranických modelů založených na posloupnosti dichotomií	strana 47
Tabulka č. 2: Upravená klasifikace stranických systémů 1958-1990	strana 64
Schéma č. 1: Zobrazení jednotlivých vazeb mezi autory	strana 70
Schéma č. 2: Kritické reflexe autorů	strana 71

Anotace

Tato diplomová práce analyzuje pojetí a přístup ke klasifikaci a typologii stranických systémů Jeana Blondela a Alana Siaroffa. Hlavní pozornost je při analýze věnována konstrukčním kritériím, pomocí nichž autoři oddělují jednotlivé třídy a typy systémů stran. Práce je pro účely této analytické činnosti rozdělena do tří částí. První část se zabývá konceptualizací důležitých termínů a pojmů, které se v teorii stranických systémů hojně užívají. V druhé části práce jsou z genealogického hlediska analyzována pojetí a přístupy vybraných autorů, kteří svým přístupem a pojetím patří mezi klasiky teorie systémů stran. Výstupem této části je charakteristika nejen historického vývoje ve zkoumání stranických soustav, ale i situace v teorii na začátku jednadvacátého století. Třetí část práce podrobně rozebírá a srovnává pojetí a typologie Alana Siaroffa a Jeana Blondela. Výsledkem třetí části, která navazuje na předešlé části práce, je zhodnocení přínosu Siaroffova přístupu ke zkoumání stranických systémů.

Klíčová slova: stranické systémy, pojetí, přístup, Alan Siaroff, Jean Blondel, Giovanni Sartori, kritéria, klasifikace, typologie

Abstract

This master thesis analyses concepts and approaches of Jean Blondel and Alan Siaroff to classification and typology of party systems. Main consideration is devoted to criteria, which are used to classify and differentiate individual classes and types of party systems by both authors. This thesis is divided into three parts. The first part contains a conceptualisation of important terms in the theory of party systems. Approaches and concepts of main scientists in the theory of party systems are analyzed by a genealogy in the second part. Outcome of the part is not only a description of historical evolution in study of party systems, but also an expression of conditions in the theory at the beginning of the 21st century. The third part analyses and compares Blondel's and Siaroff's concepts and typologies. The result of this part, which includes previous findings, is an evaluation of Siaroff's approach to study of party systems.

Keywords: party systems, concept, approach, Alan Siaroff, Jean Blondel, Giovanni Sartori, criteria, classification, typology